

Številka 3 ● marec 1984 ● letnik 31

Rodna gruda

Slovenija

urednik
vam

vaša
pisma

Izvršni odbor Slovenske izseljenske matice je na svoji zadnji lanski seji, ki je bila konec decembra, sprejel program SIM za leto 1984. Ta program je bil že po pravilu sestavljen na osnovi pobud, želja in potreb slovenskih izseljenskih društev po vsem svetu, delno pa so pomagale pri njegovi sestavi tudi dosedanje izkušnje.

Če pustimo ob strani dokaj živahno razpravo, do katere prihaja na vsakokratnih sejah izvršnega odbora SIM, razpravo, ki resnično posega na vsa področja sodelovanja Slovenije kot suverene države s svojimi rojaki, ki žive zunaj meja naše republike, potem lahko zapišemo tudi tokratni poudarek: gospodarske težave, s katerimi se ubadamo, naj ne bi ovirale stikov z našimi rojaki po vsem svetu, še naprej si je treba prizadevati, da bodo tudi slovenski izseljenci, zlasti še tisti, ki sodelujejo v slovenskih društvih in organizacijah, vključeni v »enotni slovenski kulturni prostor«, ki ga je treba še poglobljati, krepiti in razširjati. Prav pri vseh dosedanjih kulturnih akcijah, ki jih je izvedla Slovenska izseljenska matica, pa so finančno sodelovali tudi sami izseljenci, kar med drugim dokazuje tudi to, da so tudi sami pripravljene nekaj prispevati za skupna hotenja. Razdalje med domovino in širokim svetom, kjer žive naši ljudje, so se zmanjšale, zakaj ne bi torej izkoriščali te vsaj relativne bližine!

Program Slovenske izseljenske matice za letos je torej dokaj obsežen. Lahko rečem, da je iz leta v leto obsežnejši; počasi se spreminjajo tudi osnovne oblike tega programa, vendar ne na račun tradicije. Še vedno ostajajo v našem programu tradicionalne akcije: gostovanja kulturno-zabavnih skupin med izseljenci, gostovanja izseljenskih kulturno-zabavnih skupin v Sloveniji, posredovanje kulturno-informativnega gradiva, strokovna pomoč društvenim in sploh kulturnim skupinam, radijskim uram in ne nazadnje tudi izdajanje lastnih publikacij, pri čimer je upoštevana Rodna gruda in Slovenski koledar, ter posredovanje izdaj izseljenskih književnih del. Novejše oblike, ki so se pojavile v zadnjem času, so organizacija filmskih predstav slovenskih umetniških filmov, posredovanje videokaset idr.

Prepričani smo, da bomo s skupnimi močmi dosegli vse zastavljene cilje.

Jože Prešeren

Slovnica slovenskega jezika

Prilagam vam ček za poravnavo naročnine za Rodno grudo, katere naročnik sem že od leta 1968, ko sem bil prvič na obisku v starem kraju. Revija mi je zelo všeč in jo berem v slovenskem jeziku in angleško prilogo. Rad bi dobil najnovejšo slovensko slovnico, saj je v slovensčini veliko novih izrazov, ki jih žal ne razumem več. Pozdravljam vse v uredniškem odboru Rodne grude, saj nekatere poznam tudi osebno, saj smo se večkrat srečali v Ljubljani. Lepo pozdravljam tudi vse Slovence po svetu.

Frank Tekautz, Chisholm, Minn.,
ZDA

Video-kasete

Spet je minilo leto in prišel je čas za poravnavo naročnine za naslednje leto. Če kaj ostane, pa priložite v tiskovni sklad.

Letošnje leto je bilo v Sydneyu zelo plodno. Dvakrat so nas obiskali predstavniki Slovenske izseljenske matice, obisk Veselih planšarjev in Ljubljanskega okteta pa je prinesel med nas veselo vzdušje. Naša etnična televizija je prenašala lepo serijo slovenskih ansamblov in prelepih krajev naše Slovenije. Hvala vsem pri Slovenski izseljenski matici za vaš trud in sodelovanje z našimi društvi in etničnim radijem ter televizijo, ker smo z vašo pomočjo videli košček svoje domovine v Sydneyu. Prepričan sem, da naši rojaki tega ne bodo pozabili.

V zadnji številki Rodne grude ste pisali, da boste posneli domače filme na video kasete, zato me zanima, če bodo posneti tudi sloven-

ski filmi, kot so Vesna, Kecer, Kmečka ohcet in dokumentarni filmi naših krajev. Prosim, če bi lahko kaj podrobneje pisali o tem. Lepe pozdrave in srečno novo leto vsem pri Slovenski izseljenski matici kakor tudi rojakom širom po svetu.

Štefan Kuprešak, Maroubra,
NSW, Avstralija

Prvič na Triglavu

Živim v ZR Nemčiji, star sem 9 let, rojen v Düsseldorfu. Dvakrat na leto potujem s starši v Jugoslavijo. Ko smo letos potovali na dopust na Bled, je moj oče rekel: Čas bi bil, da se povzpneš na najvišji vrh Jugoslavije.

Ob 5. uri zjutraj naju je mama zapeljala na Pokljuko. Po enourni hoji sva že srečala prvo živino. Kmalu nato sva prispela do Vodnikove kočice. Tam naju je pozdravila oskrbnica Angela, ki dobro pozna mojega očeta. Po kratkem počitku sva nadaljevala pot. Po dolgi hoji sva prispela v kočico Planiko, kjer sva se dobro najedla. Potem sem predlagal očetu, da bi se že isti dan povzpela na Triglav, toda oče je menil, da bi bilo to zame prenaporno. Toda želel sem se čimprej povzpeti na najvišji vrh Jugoslavije, ki leži v Julijskih Alpah.

Po kratkem počitku sva se odpravila dalje. Po dolgi, naporni hoji po skalah sva že zagledala Aljažev stolp. Na vrhu sem doživel planinski krst. Razgled s Triglava je bil čudovit. Kmalu sva se vrnila na Planiko, kjer sva prenočila.

Naslednje jutro sva krenila h koči na Dolič. Po poti sva srečala prijetno družbo, ki je šla tudi v isto smer. V koči smo naročili enolončnico, ker smo bili zelo lačni. Ko smo se najedli, smo šli dalje proti koči pri Sedmerih jezerih. Po poti naju je presenetila toča, toda na srečo sva odkrila zavetje pod skalami, kjer sva vedrila. Premočena sva prispela h koči pri Sedmerih jezerih. Ko sva se najedla in posušila, sva šla takoj spat.

Naslednje jutro sva se po zajtrku podala na pot, da bi čimprej prispela na Komno.

Miha Piber z očetom dr. Antonom pred Aljaževim stolpom

Planinski krst Mihe Pibra na vrhu Triglava

Tam sva počivala in šla nato naprej proti slapu Savica. Po dveurni hoji sva bila na cilju. Mama in teta sta naju že čakali.

Teden dni pozneje smo se vrnili v Nemčijo, jaz pa se že zdaj veselim, da letos spet obiščem naše Alpe.

Miha Piber, 4. razred, Solms/Oberbiel, ZR Nemčija

Knjiga o Kostelu

Zelo me zanima knjiga o Kostelu, o kateri ste pisali v Rodni grudi št. 11. Ne samo zato, ker sem sam iz Kostela, iz vasi Pirče, pač pa tudi zato, ker Jožeta Žagarja tudi osebno poznam. Po vojski sem slišal, da je živel v Kočevju, ko pa sem povpraševal po njem, ko pa sem povpraševal po njem, se je mogel povedati, kam se je preselil. Mi smo tukaj v Kanadi že od leta 1936. Z ženo sva bila trikrat v starem kraju in to v letih 1964, 1977 in 1982. Zadnjikrat smo imeli s seboj tudi sina z nevesto. Če bo šlo vse v redu, se bomo vrnili spet prihodnje

leto z našim najstarejšim sinom in njegovo ženo, da tudi onadva vidita, od kod sem doma.

Prosim vas, da mi sporočite, kje bi lahko naročil knjigo o Kostelu.

Jože Rachky (Rački), North Bay, Ont., Kanada

Suhorobar v Kanadi

Pišem vam, ker že od aprila ne prejemam Rodne grude. Medtem smo se namerč preselili in poslal sem vam novi naslov, vendar se je pismo morda kje izgubilo (Op. ur.: tega pisma s spremembo naslova res nismo prejeli.). Ker nameravam biti še naprej naročnik, mi prosim, revijo pošiljajte na novi naslov, ki ga prilagam. Težko bi bil brez te tako pomembne zveze z domovino, saj najdem v reviji res skoraj vse, le zdravniškega koticčka ne, čeprav bi včasih tudi ta prišel prav.

Vso pohvalo zaslužijo res lepe slike slovenskih krajev, prav tako članki in spremembe predpisov v Jugoslaviji, saj se človek vse drugače počuti, če je seznanjen z napredkom domovine. Kot Ribničan Urban poznam mnogo krajev, saj sem nosil in vozil po Sloveniji in Hrvaški suho robo deset let, zato mi lahko verjamete, da bi mi res manjkala Rodna gruda v teh pustih zimskih dneh.

Živimo v prekrasnem mestu Calgaryju, ki pa ga je tako kot številna druga prizadela svetovna kriza. To je najbrž zato, ker nam je bilo

doslej predobro. Dela in denarja je bilo na pretek, zdaj pa gre vse navzdol. Industrija in gradnja se je ustavila, to pa je bil edini vir dohodka delavca.

Poleg Rodne grude naročam tudi Slovenski koledar in vas vse najlepše pozdravljam!

Ivan Turk, Calgary, Alta, Kanada

Moje matere jezika ne bom pozabila

Naročnica Rodne grude sem že, odkar izhaja in ne bom brez nje, dokler bom živela. Ko dobim po pošti Rodno grudo, se mi zdi, da mi Slovenija pošilja tople pozdrave. Zelo sem ponosna na to, da sem Slovenka, čeprav sem bila stara komaj 7 let in pol, ko sem šla s starši v Nemčijo. Tam sem hodila šest let v šolo. Ko sem bila stara 13 let, sem prišla v Ameriko in sicer v državo Illinois, v Kaliforniji sem že 30 let. Sèm sva prišla z možem Valentinom, ko je bil upokojen. Tukaj v Ameriki je delal 44 let v premogokopu. Izučil pa se je v Celovcu za kleparja. Doma je bil iz Poljan nad Škofjo Loko, jaz pa iz Trbovelj.

Ko sem bila leta 1973 v Sloveniji na obisku, sem obiskala Trbovlje in Škofjo Loko ter Poljane. Ko sem bila otrok, nisem imela priložnosti hoditi po teh krajih, zato sem si jih toliko boljše ogledala zdaj. Videla sem, kako lepa je Slovenija, zame je to najlepša dežela na svetu. Slovenski narod je bil vedno ubog, vendar pošten, a tudi korajžen in delaven, zato si je toliko opomogel, da imajo danes boljše življenje. Prestali so veliko v vojnem času in prelili veliko krvi. Danes je slovenski narod posvečen napredku in kulturi. Veliko gradijo, izdelujejo pohištvo, obleke, čevlje in druge stvari, ki jih pošiljajo v svet. Blago, ki pride iz Jugoslavije, je zelo upoštevano. Tudi veliko učenih ljudi pride iz Jugoslavije, ki postanejo v tujih deželah veliki mojstri. Njih misli in srca pa ostanejo v Sloveniji. Res sem ponosna, da sem Slovenka.

Dolgo časa sem že po svetu, a moje matere jezika nikoli ne bom pozabila.

V letu 1984 bomo obhajali 80-letnico Slovenske narodne podporne jednote. S ponosom tudi povem, da sem že 60 let članica Jednote. Tudi list Prosveta bo obhajal obletnico. V začetku je izhajal vsak dan, pozneje po petkrat na teden in zdaj komaj enkrat na teden. Še vedno je zelo zanimiv list in potreben za Jednoto kakor tudi za člane in druge naročnike. Eno stran ima tudi še v slovenščini, ki jo vsi z zanimanjem berejo. Želim veliko uspeha Jednoti in še dolgo življenje Prosveti.

Še eno slavje bomo imeli ameriški Slovenci: to bo 25-letnica prvega slovenskega zavetišča v Ameriki. Od prvih začetnikov ni živlega nikogar več. Od prvih odbornikov sva živi le še Minka Alesh in jaz. Jaz sem še toliko pri močeh, da večkrat obiščem stanovalce tega zavetišča. Zavedam se, da smo naredili nekaj koristnega, ko smo gradili ta dom za stare, osamljene Slovence. Zdaj sprejemajo tudi stanovalce drugih narodnosti in tudi že veliko govoriyo angleško, ampak glavno je še slovensko.

Omenila sem Minko Alesh. Ona je zdaj v okrevališču tukaj v Fontani. Revica je imela že dvakrat mrtvoud in je po desni strani hroma in težko govori. 18. novembra 1983 je bila stara 98 let. Ona in njen mož sta bila vedno aktivna pri SNPJ in sta bila med pobudniki slovenskega zavetišča v Fontani. Veliko je pripomogel k temu tudi Peter Benedict. Tudi njega pokriva zemlja že 18 let. Živi sta še dve aktivni ženski, to sta Rose Sanabor in Mary Matyuzich. Še vedno tudi obiskujeta stanovalce.

Elisabeth Fortuna, Fontana, Calif, ZDA

Loška dolina

Rada bi videla, da bi objavili kaj o Loški dolini – Lož in Stari trg. O teh krajih ni nič v Rodni grudi. Stara sem bila 10 let, ko sem zapustila te kraje leta 1914.

Mary Laureck, Forest Lake, MI, ZDA

dogodki

Ob jubilejih SNPJ in PSA

Letos slavita delovna jubileja dve pomembni organizaciji ameriških Slovencev – Slovenska narodna podporna jednota (SNPJ) 80-letnico, Progresivne Slovenke Amerike (PSA) pa 50-letnico. Obe organizaciji sta bili skoraj ves čas obstoja, zlasti pa še v obdobju zadnje vojne in po njej tesno povezani tudi z domovino. Že v času vojne so člani obeh organizacij nudili veliko moralno in gmotno pomoč opustošeni domovini, pomagali pri organizaciji naprednih gibanj ameriških Slovencev, po vojni pa sta organizaciji znatno pomagali tudi pri vseh naravnih katastrofah, ki so prizadele našo državo (npr. katastrofalni potres v Skopju idr.).

Slovenska izseljenska matica tesno sodeluje z obema organizacijama že vse od ustanovitve, zato se je njen izvršni odbor odločil, da bomo oba jubileja na primeren način proslavili tudi v Sloveniji. Ločeno sta bila ustanovljena posebna odbora za proslavi-

tev jubilejev. Odbor za proslavo jubileja SNPJ vodi Anton Stipanič, nekdanji jugoslovanski generalni konzul v Pittsburghu in zdaj podpredsednik Gospodarske zbornice Jugoslavije, odbor za proslavo jubileja PSA pa vodi Tilka Blaha, znana slovenska družbenopolitična delavka. Oba odbora sta se že sestala in se dogovorila, naj bi bila proslava skupna in naj bi bila predvidoma konec junija ali v začetku julija v Cankarjevem domu v Ljubljani. V kulturnem sporedu naj bi sodelovale tudi izseljenske kulturne skupine.

Širše sodelovanje z Argentino

Jugoslavija bo prva država, v kateri bo Argentina odprla gospodarsko-trgovinsko sekcijo pri svojem veleposlanstvu, potem ko je prevzela oblast vlada Raula Alfonsina. To ustreza interesom obeh dežel za razširitev gospodarskega, znanstveno-tehničnega in trgovinskega sodelovanja.

Doslej je Argentina izvažala v Jugoslavijo predvsem surovine, kože in volno, in to v majhnih količinah, ki pa so se v zadnjih dveh letih argentinske krize še zmanjšale. Argentina ni mogla financirati prodaje svojih izdelkov zaradi pomanjkanja deviz, Jugoslavija pa se je morala zaradi enakega vzroka ozirati na druga tržišča, ki so ji lahko ponudila kredite.

V bližnji prihodnosti bi lahko več naših delovnih organizacij, kot so Iskra, Rade Končar, Minel in Rudnap, opravilo velik posel pri modernizaciji argentinskih železnic. Če bi sklenili ta posel, bi prišlo tudi do novih načinov plačevanja.

90 let HBZ

Letošnje leto je tudi v znamenju jubileja Hrvatske bratske zajednice, največje hrvaške izseljenske organizacije v ZDA. Organizacija, ki ima danes prek 110.000 članov, je bila ustanovljena leta 1894 in razvija danes široko dejavnost tako na zavarovalnem oziroma podpornem področju kot tudi na kulturnem in šolskem. Organizacija je ves čas obstoja tesno povezana s starim krajem.

HBZ bo proslavila jubilej tako v Jugoslaviji kot tudi v ZDA. Osrednja proslava na Hrvaškem bo 27. julija, osrednja proslava v ZDA pa 2. septembra v Pittsburghu, PA., kjer je tudi sedež organizacije.

Jugoslovanski mornar ponovno doma

Jugoslovanski mornar Milivoj Pešić, ki je bil zaradi nedokazanega uboja v Argentini zaprt pet let in sedem mesecev, se je konec minulega leta vrnil v domovino. Brez pravih dokazov je bil obsojen na 16 let zapora, pozneje mu je bila kazen zmanjšana na osem let, izpuščen po dveh tretjinah prestane kazni, kot dovoljujejo argentinski zakoni.

Po vrnitvi v domovino je Milivoj Pešić izjavil, da je nedolžen in da skupina odvetnikov v Argentini brezplačno nadaljuje z zbiranjem dokazov o njegovi nedolžnosti.

Priznanje Zinki Kunc

Ob stoletnici znamenite Metroplittanske opere v New Yorku je bila pred nedavnim v tem velemestu slovesna večerja, na kateri so izročili posebno priznanje sloviti pevki Zinki Kunc-

Z delovnega srečanja v Slovenskem centru v Chicagu, v oktobru 1983. Na sliki z leve proti desni: Marko Pogačnik, tajnik Slovenske izseljenske matice, žena Edvarda Hribarja, Edvard Hribar, glavni predsednik Slovenske narodne podporne jednote, Adolph Klančnik in Djordje Lopičić, konzul jugoslovanskega generalnega konzulata v Chicagu. Fotografirala je Angela Klančnik.

Milanov za »legendarno kariero« v Metropolitanu in za »pomemben pripevek pri oblikovanju mesta New Yorka v svetovno glasbeno prestolnico ter za obogatitev kulturne dediščine ne le New Yorka temveč vseh ZDA.« Zinka Kunc je začela peti v Metropolitanu leta 1937, umaknila pa se je leta 1966 – po 453 nastopih, med katerimi so bile tudi štiri vloge, s katerimi je odprla sezono. Zinka Kunc spada v vrsto velikih Jugoslovanov, ki so se z zlatimi črkami vpisali v zgodovino ZDA, kot so Nikola Tesla, Ivan Meštrovič, Mihailo Pupin, Zlatko Baloković in Louis Adamič.

3. evropsko prvenstvo jugoslovanskih delavcev na začasnem delu v tujini v kegljanju

Na pobudo številnih društev in klubov jugoslovanskih delavcev na začasnem delu v tujini bo v dneh od 20. do 22. aprila v Ljubljani 3. evropsko prvenstvo v kegljanju. Prvi dve takšni srečanja sta bili v letih 1978 in 1980 v Münchnu, sodelovalo pa je po 50 oziroma 60 moštev iz ZR Nemčije, Avstrije in Švice. Tokrat želijo organizatorji pritegniti še več kegljačev iz vseh evropskih držav, kjer so trenutno organizirani naši delavci. Pričakujejo, da se bo tekmovanja udeležilo blizu 100 moštev. Zaključni boji bodo na šeststoznem kegljišču v dvorani Tivoli, kar bo tudi neke vrste preskus tekmovališča za 15. svetovno prvenstvo v kegljanju, ki bo v Ljubljani nekaj mesecev za tem tekmovanjem.

Kegljanje je med našimi delavci na začasnem delu v zahodnoevropskih državah zelo priljubljeno in dobro organizirano, saj je med njimi več kot 200 kegljaških društev oziroma sekcij v okviru kulturnih društev.

Uspešno leto za IMV

Po nekaj letih se stvari v največji dolenski tovarni IMV premikajo na bolje. V letu 1983 so izdelali 36.500 avtomobilov znamke renault 4, leto prej pa manj kot 30.000. Od teh so izvozili, v glavnem v Francijo, 22.310 teh avtomobilov. Obenem je oživila tudi proizvodnja gospodarskih vozil, ki so jih izdelali 1570.

Lanski načrt so dosegli tudi pri proizvodnji počitniških prikolic. V Novem mestu so jih izdelali 13.290, v Brežicah 2908, v Danzeju v Belgiji pa 6043. V letu 1983 so izvozili 11.849 prikolic in še 5059 v razstavljenem

Lep primer gornjesavske arhitekture

Hiter napredek je Kranjski gori tudi močno spremenil arhitektonsko podobo in spodnesel marsikatero staro poslopje, značilno za te kraje. Na srečo pa je Liznjekova hiša, ki je stara več kot dvesto let, ostala skoraj nedotaknjena in pred kratkim so jo obnovili ter jo spremenili v muzej.

Hiša je krita s trojnim kritjem, imenovanim »na trifo«, s skodlami. Podstrešje je povsem leseno in je nekdanj služilo za kaščo in ropotarnico. V pritličju je prava črna kuhinja, v kateri je poleg peči tudi starodavno odprto ognjišče s kotličkom, visečim s stropa. V kamri so obokani stropi in okrašeni z rozeto. Strop v hiši je lesen in rezljan. Zanimiva je vdolbina, tako imenovana »leva« v steni, v kateri so si svetili z nasmoljenimi trskami, ko še niso poznali petrolejk. Hišo so opremili z mentrigo, s skrinjami in sploh s starim pohištvom, ki so ga nabrali pri ljudeh v Kranjski gori in v Gorenjskem muzeju. V spodnjih prostorih je obsežna klet, ki so jo prav tako obnovili, namenili pa so jo raznim prodajnim razstavam. Čez dvorišče obnovljene hiše, ki je naslonjena na breg, stoji prav tako staro gospodarsko poslopje iz lesa. Tudi tega bodo kasneje obnovili. Z Liznjekovo hišo je Kranjska gora pridobila novo zanimivost za turiste, ki zadnje čase prihajajo tudi iz Združenih držav Amerike, zlasti poleti.

A. P.

stanju za tovarno v Belgiji. Največ prikolic so prodali v Franciji, potem v Italiji in na Nizozemskem.

Jugoslavija med največjimi izvozniki koruze na svetu

Jugoslavija se je v lanskem letu uvrstila med deset največjih dobaviteljev koruze na svetu. Izvoz je znašal skupno 1,860.000 ton, ustrežna vrednost pa 253 milijonov dolarjev. Največ koruze so odpremili v razne evropske države in v dežele v razvoju. Ugodni izvozni rezultati so bili doseženi kljub temu, da je bila lanska letina zaradi neugodnih vremenskih razmer znatno

manjša od letine 1981: tedaj je namreč znašala 11,137.000 ton, lani pa ni preseгла 10,500.000 ton.

Po mnenju jugoslovanskih strokovnjakov bi Jugoslavija v prihodnje lahko še znatno povečala pridelek in izvoz koruze. Poprečni hektarski donos znaša namreč danes v državi 4,6 tone na ha, z uvedbo novih sort (predvsem hibridov) pa bi se ta donos lahko močno dvignil, kakor so pokazali najnovejši poizkusi na tem področju. Rodnost nekaterih novih hibridov je namreč tolikšna, da je od njih lahko pričakovati hektarski donos od 6 do 10 ton zrnja na ha. Poleg tega nameravajo v letošnjem letu razširiti koruzne nasade na nadaljnjih 110.000 ha, medtem ko je bilo lani v državi pod to kulturo skupno 2,380.000 hektarov.

jugoslavija in svet

Voditelji in izzivi

Grozljivi Orwellov svet 1984 z Velikim bratom je na srečo ostal le plod domišljije ali v najslabšem primeru samo mračna možnost, za katero lahko upamo, da se ne bo nikoli uresničila.

Toda v marsičem je naš svet skoraj tako nespodbuden in nesprijemljiv kot Orwellov in vse več ljudi se sprašuje, kako ga obvladovati, voditi? Vprašano drugače: je sedanja generacija voditeljev dorasla zapletenim razmeram in strahotnim izzivom, na katere je treba sproti odgovarjati?

Churchill, Roosevelt, Stalin, De Gaulle, Mao Ze Dong, Josip Broz Tito so, vsak po svoje, obvladovali obdobje, v katerem so bili na oblasti, na izjemen, lahko bi rekli neponovljiv način. V nekem trenutku zgodovine so dobili priložnost, da za vedno ostanejo v njej in to priložnost so tudi izrabili. Težko si je zamisliti, kdaj se bo pojavila nova skupina takih ljudi, ki bi jim usoda hkrati ponudila podobno priložnost.

In vendar je imela večina teh velikih ljudi v primerjavi z današnjimi lažjo nalogo. Z izjemo kitajskega in jugoslovanskega voditelja (ki sta oblikovala nove odnose in novo kakovost v življenju svojih narodov) so imeli drugi eno samo, resda orjaško nalogo – premagati zlo nacizma in fašizma.

Danes so problemi neprimerno težji, bolj zapleteni. Nevarnost jedrske vojne in grozeča nasprotja med Severom ter Jugom so veliko usodnejša kot tista, ki so pretila temu planetu pred štiridesetimi leti. In po robu se jim morajo postaviti voditelji, ki po malone vseh merilih niso takega kova, kot so bili velikani pred njimi. Kakšni so torej obeti?

Na to vprašanje si mora odgovoriti vsak zase, kajti edino, kar se zdi možno ponuditi v odgovor, je upanje, da bo generacija voditeljev, ki zdaj uravnavajo razmere, zmogla razuma, volje in sposobnosti, da se izogne katastrofi.

Vsakdo se lahko kajpak tudi vpraša, kaj bi bilo, če bi veliki državniki, ki jih ni več, še živeli, kako bi se spoprijeli s težavami, ki se nenehno kopičijo in grozijo?

Kaj si lahko ponudimo v odgovor Jugoslovani? Ali bi bila naša zunanja politika (če v okviru naše rubrike ostanemo pri tem) drugačna, učinkovitejša?

Drugačna zanesljivo ne. Neuvrščeno zunanjo politiko Jugoslavije je oblikoval predsednik Tito in njena načela ostajajo tudi za leta, ki bodo prišla.

Možno pa se je vprašati, če bi lahko bila naša zunanja politika učinkovitejša? Ni moč reči, da naša diplomacija ni bila dejavna, da ni bila prisotna v Združenih narodih, v krogu neuvrščenih, v skupini evropskih neuvrščenih in nevtralnih držav, v stikih s sosedi in podobno. A vendar se zdi, da je manjkalo tisto nekaj več, kar je nekoč z osebnimi stiki, vplivom in ugledom zmogel predsednik Tito. Veliki Jugoslovan, ki se je v Beli hiši pogovarjal s tremi ameriškimi predsedniki in čigar besedo so v Kremlju poslušali trije sovjetski voditelji.

A s tem se je treba sprijazniti, tako kot z neobetavno resnico, da se morajo danes z dosti bolj zapletenimi problemi kot nekoč spoprijemati ljudje, ki iz razlogov, ki jih tu zdaj ni mogoče razčlenjevati, ne dosegajo svojih predhodnikov.

Janez Čuček

gospodarske novice

»Adriatic class« pri JAT

Že pred leti je splošna gospodarska kriza, ki je imela za posledico tudi slabšo zasedenost letal, prisilila zračne prevoznike, da so na rednih in izrednih linijah začeli uvajati najrazličnejše skupinske, praznične, nedeljske, turistične in druge popuste. Res jim je uspelo privabiti več potnikov in zagotoviti večjo izkoriščenost letal, vendar sta hkrati padla udobje in kakovost storitev.

Problem je v tem, da določene kategorije stalnih potnikov, zlasti poslovnežev, ki sicer plačajo polno ekonomsko ceno vozovnice, niso bile deležne nikakršnih prej običajnih ugodnosti, čeprav bi jim po vsej pravici pripadale; pogosto niti rezervacija ni veljala. Zato se vodilne evropske in ameriške letalske družbe že spet oprijemljejo stare prakse ter na daljših domačih in mednarodnih progah uvajajo prvi razred. Zdaj (od 15. decembra naprej) jih skuša posnemati tudi Jugoslovanski aerotransport, saj njegovi strokovnjaki ugotavljajo, da vsaj na nekaterih rednih linijah poslovni ljudje predstavljajo do 60 odstotkov celoletne klientele.

JAT je novost poimenoval »Adriatic class«. Potniki v posebej pregrajenih oddelkih naj bi imeli več prostora, ki ga zagotavlja širši razmak med sedeži. V obeh letalih DC-10 mislijo namestiti drugačne, udobnejše fotelje, razmišljajo pa tudi, da bi gostom omogočili brezplačno telefonsko zvezo s katerokoli pozivno številko na zemlji.

Adriatik razred hkrati jamči bogatejšo ponudbo jedil. Jatovo osebje v njem že servira obilnejše in kakovostnejše broke ter zagotavlja brezplačno izbiro najrazličnejših domačih in tujih pijač, ki jih v turističnem razredu ni dobiti.

Sploh v Jatu poudarjajo, da samo prožnost in pravočasno prilagajanje tržnim potrebam jamčita obstanek v konkurenci najuglednejših svetovnih zračnih prevoznikov. Zato so se v prihodnjem srednjeročnem obdobju odločili postopoma posodobiti svojo floto in že malce zastarele douglase zamenjati z letali, ki predstavljajo zadnjo besedo tehnologije. O podrobno-

stih resda molčijo, toda očitno je, da njihova pozornost velja predvsem evropskim, torej Airbusovim izdelkom, ki naj bi uspešno zapolnili praznino, nastalo po napovedanem umiku tovarne McDonald Douglas iz civilne proizvodnje.

Nova naložba – večji izvoz

Steklarna Boris Kidrič iz Rogaške Slatine je lani izvozila za 6,5 milijona dolarjev svojih izdelkov. Letos naj bi se izvoz povzpela na 7,2 milijona dolarjev. V letu 1986, ko naj bi stekla proizvodnja v novi tovarni, pa naj bi izvozili že za kar 16 milijonov dolarjev. Bistveno povečanje izvoza načrtujejo steklarji z novo naložbo. Proizvodnjo izdelkov iz svinčevega kristala naj bi povečali od dveh na šest milijonov kosov letno. Investicija bo po sedanjih računih veljala 170 milijonov dinarjev. Razen mednarodnega kredita bo priskočila na pomoč tudi LB Temeljna banka Celje in sovlagatelji: Aero, Cinkarna, Tovarna nogavic Polzela in še nekateri drugi. Steklarna bo vložila v celotno vrednost naložbe 15% sredstev.

Izdelki Gorenje Metalplast v tujini

Industrijsko podjetje Gorenje Metalplast Ruše je lani prodalo v ZR Nemčijo 13.000 WC izplakovalnikov. Zaradi pomanjkanja plastičnega granulata – polistirena bodo lahko naročilo zahodnonemškega kupca (24.000 kosov) povsem uresničili šele letos. Po že sklenjeni pogodbi bodo leta 1984 prodali v ZR Nemčijo nadaljnjih 80.000 do 90.000 izplakovalnikov v vrednosti okrog 1,5 milijona zahodnonemških mark.

Izplakovalnik, ki so ga razvili v delovni organizaciji Gorenje Metalplast, se odlikuje po obliki, funkcionalnosti in kvaliteti, zanj pa so v ZR Nemčiji pridobili vse zahtevne ateste. V DO Gorenje Metalplast računajo, da bodo prodali letos v ZR! tudi kopalniški set (garnituro) »Julija«, ki so jo doslej že prodajali v SZ in ČSSR.

Tujina kupuje naše pohištvo

410 naših tovarn, ki so v tehnično-tehnološkem pogledu dobro opremljene, se je prilagodilo zahtevam izbirčnih tujih kupcev in ostrejši konkurenci ter načrtuje povečanje izvoza za okoli 20 odstotkov. Vrednost izvoza pohištva je lani po nepopolnih izračunih znašala 270 milijonov dolarjev. Skupen izvoz izdelkov gozdarstva in

predelave lesa pa je lani dosegel 860 milijonov dolarjev, poudarjajo v Gospodarski zbornici Jugoslavije in menijo, da se bo letos vrednost tega izvoza približala milijardi dolarjev.

Prodor proizvajalcev pohištva na trčišča razvitih držav zahoda naj bi se letos nadaljeval z okoli 20-odstotnim povečanjem. V te države bodo predvidoma prodali izdelkov v vrednosti 228 milijonov dolarjev. Skoraj tretjino izdelkov izvažajo v ZDA, preostale pa v ZRN, Francijo in Veliko Britanijo, medtem ko je izvoz v Švico, na Finsko in Švedsko nekoliko manjši. Vrednost izvoza pohištva v države v razvoju naj bi letos znašala 36 milijonov dolarjev, kar je prav tako 20-odstotno povečanje.

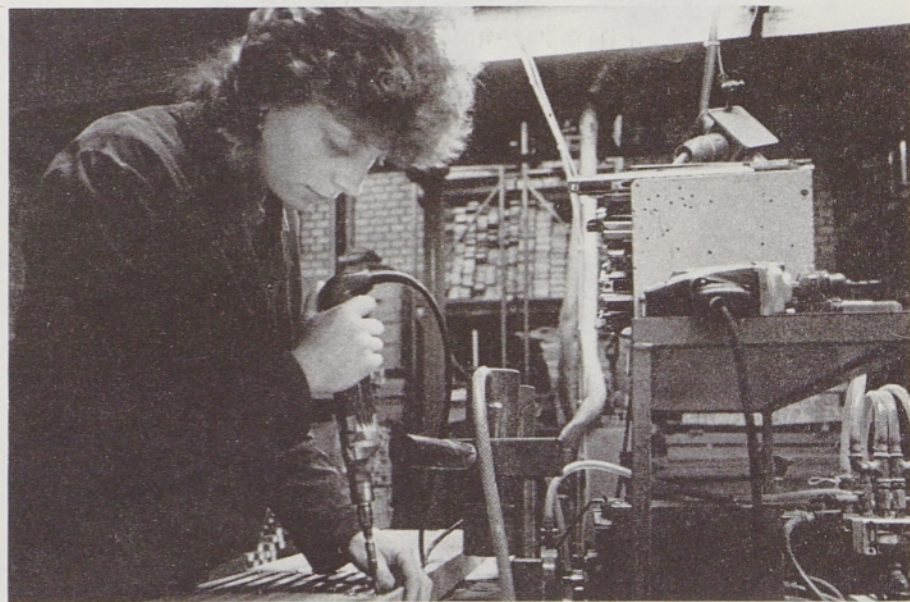
Največje nahajališče fosfatne rude v Evropi

Letos bodo zagotovo odprli prvi domači rudnik fosfatov (soli fosforjeve kisline), pri čemer gre za rezultat uspešnega sodelovanja med znanstvenimi ustanovami in delovnimi kolektivi. Gre za največje nahajališče fosfatne rude v Evropi, ki so ga odkrili na jugu Srbije pri mestu Lisine, blizu Bosilegrada.

»Najditelji« so strokovnjaki Geoazvoda iz Beograda. Po podrobnih raziskavah so ugotovili, da je fosfatov več kot 77 milijonov ton. Menijo, da bo v daljšem obdobju, na leto mogoče pridobiti 900.000 ton koncentrata, kar bi zadostovalo za potrebe kemične industrije v SR Srbiji ter zagotovilo proizvodnjo umetnih gnojil in detergentov.

Zdaj fosfate uvažamo in sicer iz ZSSR, afriških držav in z Bližnjega vzgoda. Predlani smo jih uvozili 1,265.000 ton.

V tovarni pohištva Lesna v Slovenjem Gradcu (foto: Janez Zrnc)

Inštitut za tehnologijo jedrskih in drugih mineralnih surovin iz Beograda trenutno končuje raziskovalni projekt, s katerim so določili postopek za pridobivanje koncentrata iz fosfatne rude z območja Lisine. V Industriji hemijskih proizvoda v Prahovu so izvozili podobne laboratorijske raziskave uporabnosti koncentrata, industrija Zorka v Šabcu pa je kvaliteto lisinskih fosfatov preverila že tudi prektično. Pokazalo se je, da je rudnik v bližini Bosilegrada, poleg manjšega nahajališča na Finskem, edino evropsko nahajališče, ki ga je mogoče komercialno izkoriščati.

Dolgoročna kooperacija Rog-Intervelo

V dvajsetih letih poslovno-tehničnih stikov s švicarsko firmo Intervelo (s sedežem v Liechtensteinu) je ljubljanskemu Rogu uspelo povečati izvoz na Zahod s 100 tisoč v letu 1964 na 2 milijona dolarjev v letu 1980. V Avstrijo, Švico, Veliko Britanijo, na Dansko, pa tudi v Kanado, ZDA, Angolo in Iran izvažajo sodobna zložljiva, dirkalna in »pony« express kolesa z izpopolnjenimi prestavami. Obe strani sta ravnokar podaljšali kooperacijo do leta 1990, švicarska delničarska družba pa je ob dvajsetletnici uspešnega sodelovanja z Rogom prejela posebno priznanje GZS.

V novi Rogovi tovarni v Mostah, ki jo še gradijo s strokovno pomočjo tujega partnerja, je v načrtu tudi proizvodnja otroških koles po skandinavskem vzoru in dirkalnih koles iz lahkih kovin. Tako naj bi bila Rogova ponudba tudi za domači trg poslej bolj pestra.

Z optimizmom iz gospodarske stiske

Povsem res je, da se gospodarski tokovi kaj malo menijo za polnočno bitje ure in novoletno nazdravljanje s šampanjcem, toda navada je pač taka, da se ob novem letu oziramo po prehojeni poti prejšnjega leta in pogledujemo naprej v leto, ki prihaja. V novo leto nosimo s seboj bolj ali manj sočne ter bolj ali manj piškave plodove iz prejšnjih let, predvsem pa zadnjega, 1983. leta.

V novo leto smo Slovenci in Jugoslovani stopili s pozitivnimi rezultati na eni strani, s premiki, ki smo jih v miselnosti in gospodarjenju dosegli, na drugi strani pa še vedno s slabimi navadami prevelike porabe in z iluzijami iz prejšnjih let, ko smo z razmehom majhnim trudom ustvarjali med

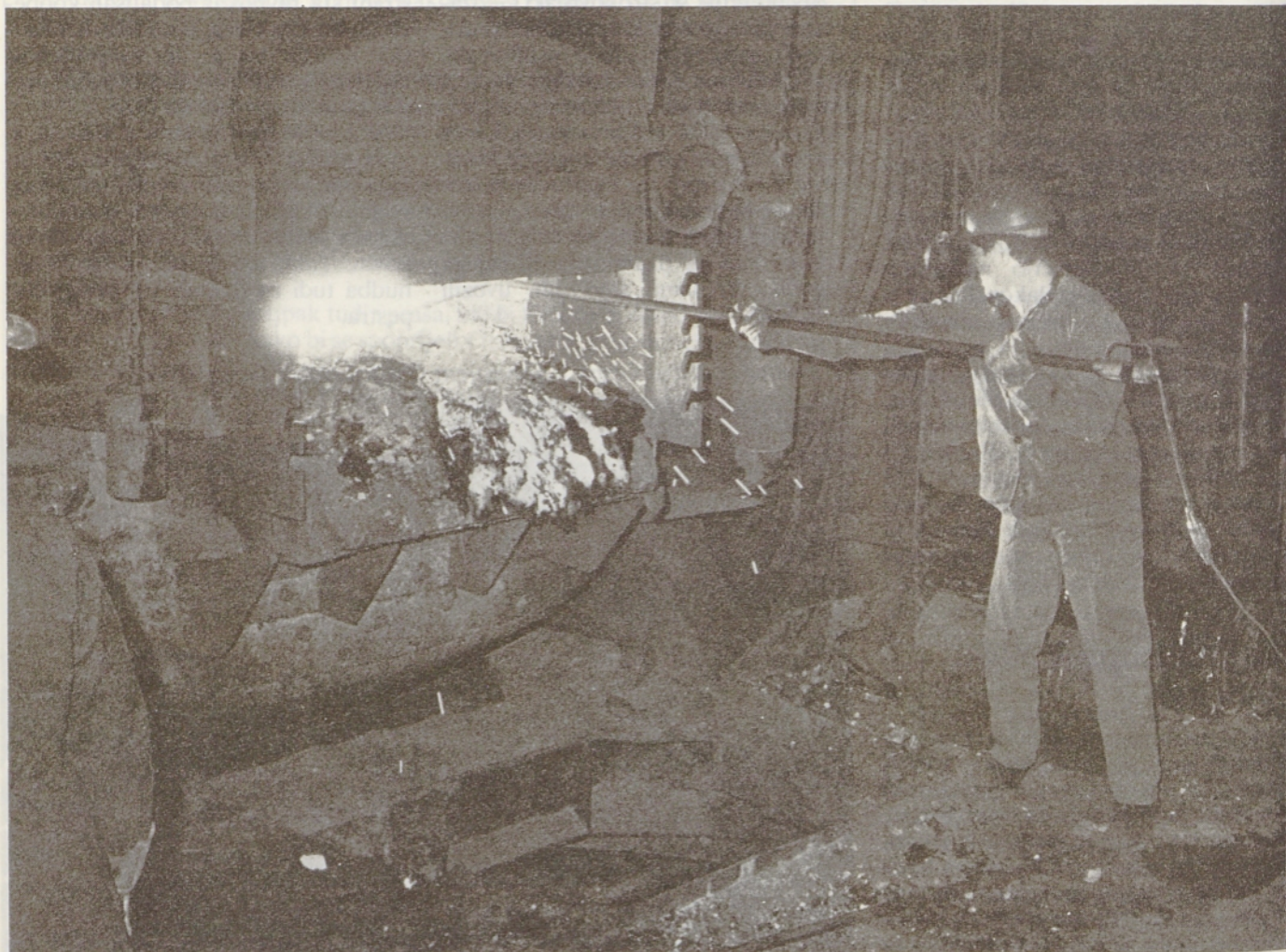
in mleko. Moramo pa dodati, da se je v nekaj letih gospodarstvenikom in politikom in tudi novinarjem v Jugoslaviji le posrečilo dopovedati, da tako, kot je bilo, ne more več naprej. Šala, v kateri je bil velik kos resnice, in je krožila v začetku prejšnjega leta, češ da bo prihodnje leto slabše od prejšnjega, pa vendar boljše od leta naprej, je sicer še vedno aktualna, vendar pa so kaplje optimizma letos že precej debelejše in pogostejše.

Da je gospodarsko in seveda tudi politično nebo vedrejšje, v svojskem humorju priča tudi domislica na beograjskem radiu, kjer so dejali: »Če nam obetate še slabše leto, kot je bilo leto 1983, zakaj torej temu letu ne bi podaljšali mandata za eno leto, da bi

torej leto 1984 preskočili?« Temačne napovedi tako imenovanega Orwellovega leta za Jugoslavijo torej ne bi smele biti značilne niti na gospodarskem še manj pa seveda na političnem področju.

Verjetno je o tem še lepše spregovoril predsednik slovenske gospodarske zbornice Marko Bulc, ko je na zbornični skupščini nekaj dni pred Silvestrovim dejal, da je treba vpreči pamet, gospodarske zmogljivosti, veliko dobre volje, če pa temu primaknemo še kanček sreče, pa lahko z večjim optimizmom pogledamo v prihodnje leto. Lahko bi rekli, da strokovnjaki in tuji opazovalci celo ugodneje ocenjujejo slovenski in jugoslovanski gospodarski položaj kot domači politiki in

V Železarni Ravne, ki slovi po kvalitetnih jeklih

uradni ocenjevalci gospodarskega položaja. Zelo pomembno pri tem je, da smo kljub vsem težavam in stiskam, ki so nas zgrabile v kremplje, v prejšnjem letu Jugoslovani poravnali ali uredili vse dolgove, za katere so nas v tujini terjali.

V tekoči plačilni bilanci, je zapisal predsednik slovenske vlade Janez Zemljarič, je že velik uspeh to, da smo uspeli v preteklem letu primanjkljaj zmanjšati na samo tristo ali štiristo milijonov dolarjev. Pri tem je povedal, da smo še pred štirimi leti zunanjetrgovinski primanjkljaj šteli v dolarskih milijardah in smo imeli leta 1979 še 3,9 milijarde dolarjev primanjkljaja. Še predlanskim je bil zunanjetrgovinski saldo veliko večji, natančneje – primanjkljaj smo v enem letu zmanjšali za 57 odstotkov. Redno izpolnjevanje obveznosti naj bi bilo tudi priporočilo vnaprej, saj je zaupanje tujih partnerjev in bank za nas zelo pomembno in ga želimo na vsak način ohraniti. Pravzaprav je to ena naših prvih nalog; ohranjati ugled na finančnem področju in stremeti za kar najboljše zunanjo in notranjo likvidnostjo bo sicer tudi v tem letu nekoliko težko, vsekakor pa zelo potrebno. Odplačevanje glavnice

in obresti, sporazumi z mednarodnim monetarnim skladom in stotinami komercialnih bank, vse to je dokazalo našo sposobnost že lani.

Letos se naše obveze prav gotovo ne bodo zmanjševale, grozi nam celo, da bodo tuja posojila manjša, kot smo jih za leto 1984 pričakovali. Nekoliko megle v že sicer nevedro jutro prinašajo tudi nekatera zakonska določila in uredbe, kot sta na primer podražitev in hkratna zamrznitev cen nekaterih pomembnih izdelkov in storitev, potem spremembe v deviznem zakonu in še precej drugih nejasnosti priča, da bo nepreorani laz v prihodnjem letu še precej krčevit in »trmast«. Toda laže ga bo orati vsaj zaradi dosedanjih izkušenj. Nikakor ne bi smeli pozabiti, da smo v preteklem letu v Jugoslaviji povečali izvoz na konvertibilno področje za 13 odstotkov, uvoz pa zmanjšali za 14 odstotkov. Tako smo več kot štiri petine uvoza pokrili z izvoženimi izdelki, kar so bile še pred par leti neuresničljive sanje. Res je, da podatkov prav do konca leta ob nastajanju članka še nimamo, vendar zadnjih štirinajst dni, kolikor v celotnem letu še manjka, dejstev ne more skazi-

ti, morda bomo celo nekoliko na boljšem.

Razveseljivo je, da kljub zmanjšanju uvoza proizvodnja nikakor ne zостаja toliko, kot so pričakovali nekateri tudi zelo ugledni ekonomisti. V Jugoslaviji smo lani naredili za 1,3 odstotka več kot lani, Slovenija sama pa je sploh še nekoliko na boljšem. V naši republiki smo naredili v enajstih mesecih za 3,7 odstotka več kot v enakem obdobju leta 1982, pri tem pa smo na trg s konvertibilnimi valutami Slovenci izvozili za 14 odstotkov več kot predlanskim v enajstih mesecih. To pomeni, da uvoz iz teh dežel z izvozom pokrivamo skoraj stoddotno (natančneje 97%), celotno pokrivanje pa je nekoliko šibkejše – 91 odstotkov.

Morda bi lahko nekdo zaključil, češ da nam prodaja na klirinški trg torej ne gre in da smo morda premalo sposobni na sovjetskem in drugih vzhodnih trgih, kjer imamo klirinško menjavo. Resnica je namreč drugje, Jugoslovani namreč pretežno želimo povečevati izvoz na tista področja, kjer nam plačajo v tako imenovanih zelenih dolarjih, nikakor pa seveda ne bi smeli zanemarjati tudi klirinških de-

Uspešen izvoznik je tudi Industrija usnja na Vrhniki, ki je pred koncem lanskega leta odprla tudi nov obrat usnjene konfekcije, katere izdelki so skoraj v celoti namenjeni v izvoz.

žel. Pravzaprav pa je na drugi strani zelo razveseljivo, da povečujemo izvoz v razvite države prav v največji meri. Lani smo tjakaj izvozili za dobro petino več kot predlanskim. Roko na srce, včasih res prodajamo svoje delo in s tem izdelke nekoliko prepoceni, vendar pa tudi ta podatek, da smo tako sposobni v razvitih deželah, pove, da so torej naši izdelki cenjeni in da je naše blago zanimivo tudi na tistih trgih, kjer so kupci ponavadi najbolj zahtevni.

Slovenci pri tem izvozu celo nekoliko prednjačimo. Republika, ki ima dvanajstino jugoslovanskega prebivalstva, uvaža petino vsega materiala, opreme in storitev, izvaža pa dobro četrtno, na konvertibilni trg pa gre slovenskega blaga skoraj tretjino vse jugoslovanske proizvodnje. Slovenska izvozna usmeritev pa naj bi šla še naprej. Za letos so v načrtih zapisali, da se bo izvoz blaga povečal za 17 odstotkov, vsaj tako napovedujejo pred nedavnim anketirana podjetja; v republiških planih so celo začrtali, da bi se izvoz moral povečati za dvajset odstotkov. Če bi šlo vse po predvidevanjih, bi Slovenija prav v zloglasnem Orwellovem letu morala v zunanji trgovini izplavati; izvoz naj bi bil večji kot uvoz. Pozitivna trgovinska bilanca

bi naj torej ne bila več iluzija, pač pa resnica, zdaj za Slovenijo, samo malo pozneje pa tudi za vso jugoslovansko skupnost.

Na drugi strani pa bi bilo nevarno zatiskati si oči pred negativnimi dejstvi. V naslednje leto samo iz prejšnjega leta prenašamo dvajsetodstotno inflacijo, ki ji bomo seveda dodali še kar lepo število odstotkov. Vsa Jugoslavija ima tudi relativno zelo visoko nezaposlenost, težita nas tudi premajhno izkoriščanje zmogljivosti v proizvodnji, pa tudi zastarela oprema. Gospodarski položaj je torej še precej zapleten in težaven, spopasti se bo treba še z resnimi težavami, tako da 1984. leto nikakor ne bo lahko.

Pri tem motijo tudi ukrepi administracije, ki skuša s svojimi predpisi pomagati, pa se ji to velikokrat ne posreči, saj so ti včasih naravnani tako, da slabijo moč ekonomskih zakonitosti. Prav v večjem spoštovanju ekonomskih zakonov in bolj sproščnem ter bolj odprtem gospodarstvu pa bi morali videti izhod iz zagat. Zato so razne omejitve in velikokrat prenagljeni ukrepi odveč ali pa celo škodljivi, pa čeprav v začetku dobronamerni. Gospodarnemu duhu bi bilo treba več zaupati. Pravzaprav je ravno v zadnjih letih jugoslovansko gospodarstvo do-

kazalo, da zna doseči več celo tedaj, ko je gospodarska stiska večja, kot tedaj, ko ima boljše pogoje. Pri vsem tem ne kaže pozabiti tudi na človeško individualno domiselnost, pa tudi na domače inovacije in patente, ki jih je zadnje čase precej več, zlasti pa so veliko bolj spoštovane. Prav uporabo lastnega znanja smo v letih precej omalovaževali in se vedli kot otroci, ki trdijo, da je sosedov kruh vselej boljši od domačega.

Če smo zdaj s takim razmišljanjem prenehali, je to samo ugodno. Tarnanje o brezupnem položaju nikakor ni na mestu. To smo dokazali že lani, sicer ne na mah in ne veliko, pa vendarle. Zato je veliko bolj prav, če bi z dobro voljo krenili naprej po poti, ki smo si jo zastavili, da bi lahko ob koncu leta 1984 dejali: »Glej, pa smo na boljšem, kot pred letom dni!« Omahovanje in tarnanje nas do tega ne more pripeljati, o tem bi morali biti prepričani vsi Slovenci in Jugoslovani, od ministrov do kurirjev in od znanstvenikov do pristaniških nakladalcev.

Janez Tušek

Kozolci na Ljubljanskem polju (vse fotografije: Janez Zrnc)

Svetloba na koncu predora

MEDNARODNI IN AMERIŠKI STROKOVNJAKI O JUGOSLOVANSKIH STABILIZACIJSKIH NAPORIH

Med 42 državami, katerim ta hip Mednarodni monetarni sklad pomaga, da bi se rešile iz krize, sodita Jugoslavija in Mehika med »zglede uspešnosti«.

Tako se glasi ena izmed sodb, ki so jih ameriški poslovneži slišali od funkcionarjev mednarodnih finančnih ustanov in svoje vlade v novembru 1983 v New Yorku na rednem letnem sestanku ameriško-jugoslovanskega ekonomskega sveta (U.S.-Yugoslav Economic Council). To je zasebna organizacija, katero so leta 1974 ustanovile ameriške družbe, ki se zanimajo za gospodarsko sodelovanje z našo državo. Tovrstne sestanke odtelej prireja dvakrat na leto: navadno spomladi v Jugoslaviji in v organizaciji ameriške sekcije Gospodarske zbornice Jugoslavije, in pozno jeseni, ko jih organizirajo Američani v ZDA. Namen jesenskega sestanka je bil vselej enak: bi ameriški poslovneži slišali iz pristojnega mnenja o položaju in prihodnjih možnostih jugoslovanskega gospodarstva. Pravila, ki so jih postavili organizatorji teh sestankov, nam ne dovoljujejo imensko navajati izjav navzočih funkcionarjev, tako da bralcu preostane le, da nam verjame na besedo. Ta pravila so razumljiva: funkcionarji takšnih ustanov, kakor sta Mednarodni monetarni sklad in Svetovna banka, morajo biti že po naravi stvari pri javnem nastopanju skrajno previdni, kajti stranke teh ustanov so suverene države. Po drugi strani pa bi poslovni ljudje radi slišali mnenja, ki gredo dlje od vljudnih in diplomatskih izjav, ki so navadno prirejane tako, da nikogar ne prizadenejo. Upošteva ta pravila in omejitve pa iz takšnih sestankov vendarle lahko potegnemo nekaj sklepov, ki so zanimivi tudi za našo javnost.

Naj takoj povemo, da je, sodeč po tistem, kar je bilo povedano na tem sestanku v New Yorku, jugoslovansko stabilizacijsko prizadevanje v Washingtonu naredilo močan vtis tudi na mednarodne ustanove, ki imajo sedež v ameriški prestolnici (Mednarodni monetarni sklad in Svetovna banka), in na ameriško vlado (State Department, trgovinsko ministrstvo). Tam seveda očitno vedo in vidijo, da nam ne tečeta med in mleko in da bo treba še veliko narediti. Vendar s teh »pla-

netarnih« vidikov vsak dan primerjajo različne države, tako da so naše težave, prizadevanja in uspehi nujno videti drugačna, kot jih vidimo mi. S teh gledišč je jugoslovansko prizadevanje, vsaj kot so ga tokrat opisali ameriškim poslovnežem v New Yorku, naredilo vtis, ki meji na občudovanje. Poglavitni sklep – ki so ga sporočili v različnih inačicah – je, da to prizadevanje še naprej zasluži vsakršno zunanjo podporo, tudi moralno.

Nemara to zveni patetično in nepriumno za suhi poslovni ton, kakršen se spodobi gospodarskemu časopisu in gospodarskemu dopisniku. Toda jugoslovanska priča kakšnih osmih zaporednih tovrstnih sestankov ima priložnost primerjati in se je naučila razlikovati običajne vljudnosti, ki jih v takšnih razmerah lahko pričakujemo, od tistega, kar je res pomembno. Takšna priča se ne more znebiti vtisa, da imamo tokrat resnično opraviti s pojavom, ko velike besede izražajo natančno tisto, kar imajo ljudje tudi v mislih. Razlaga je nemara v naravi časa, ki ga preživljamo: svet se je srečal s hudo gospodarsko krizo, v kateri se vsakdo bolj izkaže takšen, kakršen v resnici je. Veliko jih je delalo podobne ali enake napake, ki so jih pripeljale v težaven položaj. Toda to sodi že v zgodovino in zdajle je pomembno samo to, kaj kdo stori, da bi izplaval, in kako to počne. Tudi v planetarnih razsežnostih bržkone velja naša stara modrost, da se »v trpljenju izkažejo junaki«.

Naj se spustimo malo niže k tlom in povemo, da na takšnih sestankih že dolgo nismo bili tako dobro zastopani in predstavljeni kakor prejšnji petek v New Yorku (predstavljali so nas Živorad Kovačević, član ZIS, Anton Stipančič, podpredsednik Gospodarske zbornice Jugoslavije, Milutin Nikić, predsednik ameriške sekcije Gospodarske zbornice Jugoslavije, in Budimir Lončar, naš poslanik v Washingtonu). Naši predstavniki so odkrito, pošteno (in, mimogrede bodi povedano, v angleščini) povedali, kaj smo storili in kaj nameravamo početi vnaprej. Niso niti stokali niti prosjčili niti se niso hvalili. Vse to je, sodeč po vprašanih in živahnem odzivu, naredilo na ameriške poslovne ljudi močan vtis. Dejali bi, da je naredila najmočnejši vtis izjava, da za prihodnje leto prosimo in pričakujemo manjšo zunanjo finančno podporo, kot smo jo dobili v letu 1983.

Mednarodni in ameriški funkcionarji (na sestanku so govorili Roger Chaufornier, podpredsednik Svetovne

banke, L. A. Withome, direktor evropskega oddelka Mednarodnega monetarnega sklada, Mark Palmer in James Moore, funkcionarja State Departmenta in ameriškega trgovinskega ministrstva) so nam vrnilo s polno mero. Njihove presoje so bile enotne: Jugoslavija izvaja močne ukrepe in se žrtvuje na način, ki kaže tako vitalnost kot visoko stopnjo »vgrajene« politične trdnosti. Na mednarodne ameriške funkcionarje je naredila velik vtis »ve lika zmožnost samodijagnoze« (del ocen dokumenta Kraigherjeve komisije) kot tudi narava odločitve – za odpornost v položaju, v katerem se država, ki se sreča s težavami, navadno »refleksno« potegne vase in zapre. Na takih sestankih ni navada, da bi delali dolge sprehode v zgodovino: Tega, da so nekateri tuji na tem sestanku v New Yorku to počeli (»marsikdo, začeni s Hitlerjem, se je pri ocenjevanju Jugoslovancov zmotil«...), ne bi smeli razumeti kot izraz potrebe, da bi pač povedali kaj lepega – resnica je, da naredi na tujce vselej najmočnejši vtis jugoslovansko vedenje v težavnih razmerah. To – bolj kot kakršnakoli statistika o zniževanju primanjkljaja v menjavi s svetom in podobni podatki – tiči za presojo, da se Jugoslaviji »na koncu predora prikazuje luč«, prisposoda Anglosaksoncev, kadar žele povedati, da bo kakšno prizadevanje obrodilo dobre sadove. Morebiti vse to ne zveni dovolj praktično. Spričo tega, da se je dopisnik prejšnja leta naposlušal vsakršnih resda vljudno izraženih opozoril, ki so jih isti tuji pošiljali na naš naslov, se spodobi povedati tudi, da na te tujce zdaj resnično delamo dober vtis, da to cenijo in da nam želijo to povedati.

Dragiša Bošković

Opomba uredništva: Dragiša Bošković je dolgoletni dopisnik Dela in Gospodarskega vestnika v New Yorku. Članek ponatiskujemo iz slednjega lista.

Drevo se na drevo naslanja, človek na človeka.

Drevo se upogne mladó.

En cvet še ne naredi pomladi.

Gobe ne rastejo, če ne grmi, kadar dežuje.

Iz vsakega lesá ni mogoče zrezljati bogá.

Jurček (goban) ni nikdar sam.

Po zahodnoevropski slovenski poti

Veliko je bilo prisrčnih in veselih srečanj na naši tritedenski poti po štirih deželah zahodne Evrope: v starih slovenskih rudarskih naselbinah, ki so obdržale bolj ali manj svojstveno podobo, ali pa jih sploh več ni. Televizijska kamera, ki je zapisovala posnetke za bodočo slovensko televizijsko nanižanko o slovenskih izseljencih, je brnela tako rekoč noč in dan. Skoraj nam je zmanjkovalo trakov za zapisovanje vseh slikovnih in zvočnih posnetkov. Čeprav vsi posnetki niso bili takšni, kot jih je želela režiserka Mija Janžekovičeva, pa smo bili srečni, če smo na film ali vsaj na »nagro« ujeli nekaj tistega, kar naj bi tudi poznejšim rodovom zgovorno pričali o življenju slovenskih izseljencev v Zahodni Evropi.

Polhov Ivan, nadzornik nekaj sto rudniških paznikov v francoskem rudarskem območju Merlebacha in Freyvinga, je v začetku kar malce nezaupljivo zrl v naš delovni program, ko pa smo se začeli navduševati nad njegovimi šahti, ki imajo samo slovenska imena – Ana ena, Ana dva, Frida, Lojzka, Ema in seveda Georgette, nas je nagradil še z odkritjem kipa sv. Barbare, ki ga je pred dvema leti v lesorezu izdelal »oberštajger« Marjan Colja. Delal ga je doma po šihu in zanj ni zahteval plačila. Danes se njegovo ime pojavlja tudi že v umetniških krogih. Radi bi se mu zahvalili le za njegovo sv. Barbaro, zavetnico rudarjev, ki smo jo dotlej zaman iskali. V slovensko ulico nas je popeljal tudi Ivan Polh: tam se je pred vojno in tudi še dolgo po njej odvijalo življenje slo-

venskih rudarjev in njihovih družin. Takrat, leta 1927, so se v prijazne hiše na griču vseljevale po štiri družine, ki so si zadaj lahko uredile košček vrta, poleg tega pa so številni redili še zajce, kure in celo prašička za zakol. Danes so nekatere rudarske hiše v slovenski ulici – Rue d'Europe že porušili. Zemlja pod njimi se zaradi rudnika ugreza in takoj, ko poslopje »zapišejo smrti«, je treba misliti na odhod. Potem ko si v njem preživel skoraj ves svoj vek, ko so se tam rodili tvoji otroci, kjer si se s prijatelji veselil tudi v najtežjih časih in kjer se je vedno pelo in igralo po slovensko. Koščeva dva, upokojeni rudar Jože (po rodu iz Rajhenburga-Brestanice), in njegova žena Marija, si kar ne moreta misliti, da bosta šla kam drugam, pa čeprav bo tam modernejše in lepše. Vendar pa se nikoli več ne bodo vrnila »tisti zlati časi« slovenske ulice in njenih ljudi!

Bogato društveno in družabno življenje so zatrle nemške okupacijske oblasti, ki so prepovedale vsako društveno delovanje in zaplenile tudi ves društveni denar. Med njimi je bilo več žrtev nacističnega besa in o njih nam je govoril upokojeni rudar Franc Abram, po rodu iz Senovega, ki nam je posredoval tudi odlično ohranjene fotografije iz prvih dni društvenega delovanja Slovencev na tem delu francoske dežele.

Na prireditvi ob praznovanju 29. novembra smo pogrešali nastop odličnega mešanega pevskega zbora iz Freyving-Merlebacha, ki žanje uspehe tudi zunaj domačega kraja, vendar pa smo vseeno lahko občudovali ubra-

nost slovenske pesmi naših rojakov na sedežu društva in na koru kapele sv. Elizabete v Merlebachu. Da slovenska pesem preživi in tudi nadomesti ponekod izgubljeno slovensko govorjeno besedo, smo se prepričali tudi dva dneva za tem v Aumetzu na meji z Luksemburgom. Tamkajšnji rudnik železne rude počiva, toda rudarske družine so še tam. Največ starih, slovenskih rudarjev pa že počiva na starem pokopališču zunaj kraja. Pravijo, da ni bilo meseca, ko ne bi nesreča v rudniku zahtevala življenja vsaj enega Slovenca. Pokopali so ga tam zunaj vasi, kjer imajo svoje prostore posebej katoličani, protestantje, muslimani, pravoslavni verniki in tudi ruski emigrantje. Pozneje so Slovincem dovolili pokop tudi na osrednjem francoskem pokopališču v Aumetzu, toda zadnji predsednik Slovenskega delavskega društva iz rodu prvih priseljencev Andrej Pišlar je rekel sinu Toniju: »Ležal bom skupaj z Lebanom, Gantarjem in Saletom«. In tako so vsi dosedanja predsedniki slovenskega delavskega društva v Aumetzu pokopani na tem odročnem, zaradi kuge nekoč odrinjenem pokopališču. Pa bi se danes, če bi ponovno prišli v Aumetz, prav gotovo razveselili svojih sinov in hčera in vnukov! Slovensko delavsko društvo je bilo namreč dolga desetletja edino rudarsko društvo v tem kraju. Bivši lastniki rudnika so skušali zadržati slovenske rudarje v tem kraju, zato so jim pred 2. svetovno vojno plačevali duhovnika, učitelja in pevovodjo. Današnji predsednik društva Toni Pišlar skrbno popisuje zgodovino društva in vsega, kar se nanaša na preteklost Slovencev, ki so prišli v ta okoliš pred 60 leti. V lastnih društvenih prostorih, ki so jih sami člani urejali 10 let, smo našli čudovit ročno tkan društveni prapor iz leta 1926, ki ga je med nemško zasedbo nekdo skrnil v okenski rolo, pa mnogo starih izdaj slovenskih knjig, ki bi se jih v Ljubljani marsikdo razveselil. Največje presenečenje pa smo doživeli, ko so na društveni prireditvi nastopila dekleta in žene komaj pred letom dni ustanovljenega ženskega zbora. Lepo, nežno je zadonela Gregorčičeva pesem »Pod trto bivam zdaj« in pevovodja Andrej Kogovšek je bil lahko zadovoljen s svojimi dekleti. Izvedeli smo, da so s svojim zborom hotele aumeške žene presenetiti svoje može, ki imajo že vrsto let odličen moški zbor. Pojejo in

Ivan Povh, nadzornik rudniških paznikov, ter Jože in Marija Kosec iz Merlebacha

nič drugega, bi lahko rekli. In kako pojejo! Pogosto presenečajo tako doma kot tudi drugod po svetu, tudi v Sloveniji, kjer so doslej gostovali že dvakrat. In v zboru niso samo Slovenci, sinovi nekdanjih priseljencev, temveč tudi Francozi in celo Italijani. Beppi Bettiol, doma iz Trevisa, poje v slovenskem zboru celo solo. Živi v Luksemburgu in na vajo se vozi 20 kilometrov daleč. »Šel sem pač tja, kjer se poje,« pravi. »Prej sem pel sam, zdaj pa sem že enajsto leto v slovenskem zboru. Pojem po melodiji, ki je čudovita...« Kar nekam čudno so se spogledali gostje, ko so se iz francoskih, italijanskih in slovenskih ust gromko oglasile note Vodopivčevih »Zab«! Presenečenju je sledilo odobravanje in v duši se je utrnila misel in z njo prepričanje, da bo slovenska pesem tudi v Aumetzu še dolgo ohranjala naš rod.

Doživetje zase je bilo srečanje z Marijo in Štefanom Horvatom v Torfouju na pariškem podeželju. Kraljevina Jugoslavija in Francija sta v tridesetih letih podpisali pogodbo za pošiljanje delavcev iz Prekmurja v francoske tovarne, predvsem pa za potrebe francoskega poljedelstva in za služinčad pri zasebnikih. In tako je leta 1932 prišla v Francijo Marija in postala kmečka dekla: molzla je krave in delala na polju. Ko se je pri novih gospodarjih zaposlila kot kuharica, je bilo nekoliko bolje; le veliko otrok so ji obesili in z njimi vred se je naučila francosko. S Štefanom, ki je prišel v Francijo leto za njo, sta se spoznala v Torfouju, kjer je bil za hlapca pri veleposestniku, dokler se ni ponesrečil s traktorjem. Zdaj imata svojo zemljo in hišo, na njunem dvorišču pa se pasejo kokoši, purani, gosi in vse je tako, kot bi bilo v Prekmurju. Tudi po prekmursko še znata »gučati«, vendar še raje govorita po francosko, saj živita med samimi Francozi. Več Prekmurcev živi tudi v Loiretu pri Orleansu in tja gresta, kadar kdo umre. Od pokojnikov se radi poslovijo po domače.

V Sallaumines v severni Franciji smo prišli z zamudo, ki pa se ji naša majhna ekipa ni mogla izogniti. Tudi tam so nam svetovali, naj obiščemo predvsem veterana društvenega življenja, upokojena rudarja Franca Kastelica, po rodu iz Trebnjega na Dolenjskem, in Justina Čebula, dolgoletnega predsednika Združenja Jugoslovanov v severni Franciji, pa Francko Filipič-Prek, eno najaktivnejših slovenskih žena in prosvetnih delavk med izseljenci v Franciji. Pri njej smo dobili tudi dragoceno fotografijo svaka, ki so ga kot mladega pripadnika francoskega odporniškega gibanja med vojno ustrelili Nemci. Iskali smo ulico, ki so jo občinski možje poimenovali po njem – Rue Filipic, vendar je nismo

Ljubljanska televizijska ekipa, ki je obiskovala naše rojake po zahodni Evropi: snemalec tona Drago Kočiš, režiserka Mija Janžekovič, novinarka Dorica Makuc, sliko pa je posnel televizijski snemalec Slavko Nemeč.

našli. Porušili so jo, da bi tam lahko zgradili nova stanovanjska naselja. Toda ime francoskega partizana slovenskega rodu je vklesano na spomeniku sredi Sallauminesa. Bil je 11. november in francoski praznik, obletnica zmage v 1. svetovni vojni, ko smo snemali slovesno rudarsko povorko z godbo in zastavami. Vse je bilo skromno, da nas je spominjalo na nekaj že davno preživelega. In vendar je Francija posuta z veličastnimi pokopališči: videli smo tistega najmodernejšega v St. Avoldu, kjer leži nekaj tisoč ameriških vojakov, ki so med 2. svetovno vojno padli pri prodiranju v osrčje Nemčije, zgrozili so se nad veličastnimi poljanami Verduna, prebivalci imena francoskih, angleških in bogve še kakšnih priimkov žrtev pri Vimyju...

In že potujemo naprej, proti Belgiji, Nizozemski, Vestfaliji.

Belgija, vsa prepredena z rudniki in avtocestami, je že v Charleroiju pokazala svoje sivo obličje. Za kratek čas smo se ustavili pri Beneških Slovencih v Liègeu. Semkaj so prišli v petdesetih letih, ko je Italija za vsak vagon premoga odštela določeno število mladih

delovnih rok. Pa so šli fantje iz Nadiških in Terskih dolin v belgijske rove, da jih ne bi bilo več nazaj. Silikoza jih je pobrala, tarnajo njihove vdove, ki so ostale same v tujini. Otroci odrasčajo, se vključujejo v novi svet, pozabljajo, od kod so prišli. Tako je, kot povsod: zakoni življenja so močnejši od zakonov jezika in rodu. Zato se v Eisdnu srednji in starejši rod vedno tesneje oklepata slovenskih društev in društvenega življenja. Slovenci imajo danes tod lepo urejena bivališča. Skoraj vsak ima svojo hišico in ne moreš si kaj, da ne bi pohvalili starega rodu, tistih, ki so prišli semkaj pred 60 in več leti, da bi si v limburških rudnikih služili za življenje. Takrat, v tridesetih letih, je bilo, po pripovedovanju še živečih, v Eisdnu in okoliških krajih najmanj 15 slovenskih gostiln. Zlasti mladi fantje so si takrat težko privarčevali denar. Živel so v »puršenhausih«, kjer jih je spalo po dvajset skupaj. Gospodinja je zanje lepo skrbela, lahko pa jih je tudi oskubila za lepe denarce. Ob gostilnah so rasle slovenske trgovine, mesnice, pekarnice idr. Znameniti krojač je bil Ivan Smrke, ki je imel več kot 20 pomočnikov in va-

Slovenski trio z radijske postaje RMC v Eisdnu – Srček – Berta Hinterberger, Dolenjc – Lojze Rak in Gorenjc – Evgenij Kastigar.

jencev. Slovenci so imeli tudi lastnega fotografa – Jerneja Černjaka.

Radijska postaja RMC, ki ima svoje prostore v nekdanji slovenski gostilni v Eisdnu, odlično odraža tudi nacionalni sestav tamkajšnjega prebivalstva. Slovenska oddaja je na sporedu vsako soboto od 18. do 20. ure in pravijo, da ga v tem okolišu ni slovenskega doma, ki takrat ne bi odprl svojega radijskega sprejemnika. Slovenski spored vodijo trije mladi prostovoljci: Berta Hinterberger, Evgenij Kastigar in Lojze Rak. Med tednom so vsi zaposleni, soboto pa žrtvujejo za poslušalce, katerim pripravljajo uganke, vesti iz domačih in tujih logov, predvsem pa želijo poslušalcem v belgijskem Limburgu ponuditi kar največ slovenskih pesmi. Slovenskih plošč in kaset imajo vedno premalo. Idejo za oddajo »Slovenija, dober dan« je dalo dekle, imenovana Srček: nič čudnega, saj je doma z avstrijske Koroške in menda ni Korošca, ki ne bi rad pel.

Ob društvih z večdesetletno tradicijo se pojavljajo nove oblike povezovanja ljudi istega porekla, jezika in kulturnega izročila. Novi rodovi z novimi zahtevami, obenem pa z željami, da ni treba zavreči, kar je vrednega. Dolenc, Srček in Gorenjc – mladi slovenski trio z radijske postaje RMC v Eisdnu – še naprej gojite slovensko pesem!

Veliko novega smo še doživeli v belgijskem in nizozemskem Limburgu, pa vsega ne smemo povedati, saj bi se na ljubljanski televiziji lahko ujezili, da se oglašamo prezgodaj, ko se televizajska serija o slovenskem izseljenstvu šele pripravlja. Res je že, da mora najboljša slika ostati za domačo hišo, toda o Vestfaliji in o srečanjih s tamkajšnjimi Slovenci pa bi rada le še napisala v eni od prihodnjih števil Rodne grude.

Dorica Makuc

Najslikovitejši? Že morda, a za sedaj le, če ga gleda človek od daleč. Še najboljše si ga je pravzaprav ogledovati z nasprotnega, desnega dravskega brega, da ne vidiš vegastih, razpadajočih pročelij in pustih ulic, če jih je tako sploh prav imenovati. Kako drugače je bilo tod nekoč, je mogoče razbrati le s porumenelih slik Lenta z značilnimi srednjeveškimi zgradbami, ulicami, prehodi. Zmučen je ta Lent, zdelan od zanemarjenosti, utrujen nemara tudi od vseh lepih načrtov, iz katerih dolgo, predolgo ni bilo nič. Pa, kot kaže, nekaj le bo.

BOMBE IN DRUGO

Res bi bila grda laž zapisati, da o prenovi Lenta v mestu ob Dravi do sedaj, ko so se stvari le začele premikati z mrtve točke, niso razmišljali. Res pa je tudi, da so vsi poskusi in načrti za prenovu propadli. Ne samo, ker zanje nikoli ni bilo na voljo dovolj denarja, ampak tudi zato, ker je vselej zmanjkalo moči za kar se da celovito, organizirano iskanje rešitve. Kot pravi Bogdan Reichenberg, arhitekt pri mariborskem zavodu za urbanizem: »Razpravljalci so se v glavnem nasla-

Prenova mariborskega mestnega jedra

Lent znova oživlja

Ljudje se morajo z nečim identificirati, da vedo, kdo so in od kod prihajajo. Tudi (ali še zlasti) v teh stehnziranih časih. V novih soseskah, ki so zadnja leta tudi v slovenskih mestih rastle kot gobe po dežju (čeprav je prisodoba morda pretirana), je težko biti doma, če ima človek v mislih dom v pravem pomenu besede. Nobenega dvoma ni: samo staro mestno jedro ohranja pojem mesta, s katerim se ljudje identificirajo; Mariborčan je na primer Mariborčan v Gosposki ulici ali na Glavnem trgu, Ljubljčan je bolj »doma« ob Tromostovju in na Starem trgu kot v novi soseski nekje na obrobju mesta.

Pa vendar smo po vojni na vse novo gledali kot na boljše, dragocenejše; staro ni bilo vredno nič ali vsaj presneto malo. Stara mestna jedra, biseri arhitektonskega znanja, ki so ga premogli naši predniki, so propadala, skupaj z zidovi so se starali tudi ljudje. In ker so mesto vselej prebivalci, ne gole zgradbe, je iz njih zavel duh po smrti. Težko jih bo zdaj, ko smo se pričeli živo zavedati njihovega pomena in neprecenljive vrednosti, spet postaviti na noge. A premika se: prve velike, zagnane korake v tej smeri je naredila Ljubljana, staro mesto pod gradom že dobiva živahnejšo podobo. Počasi, opotekaje se, ji sledi tudi Maribor, bolje rečeno Pristan, ta najslikovitejši mestni predel, med meščani zasidran kot Lent.

Lent že desetletja mika ne le arhitekta in oblikovalce prostora, marveč tudi likovnike in druge umetnike. Pisatelj Smiljan Rozman je v romanu Brusac ovekovečil Lent v književnosti, domačin, pesnik Andrej Brvar je vnesel odmeve z Lenta v poezijo...

njali na zazidalni načrt mariborskega mestnega središča, Lenta pa v tem načrtu niso obdelali kot posebno celoto, kar bi morali storiti, marveč so nanj gledali kot na neki prostor ob Dravi, zanimiv za gradnje. Šele kasneje se je uveljavilo spoznanje, da je treba staromestne predele, ki predstavljajo identiteto mesta, obdelati posebno skrbno.

Tako je bil Pristan (ime je seveda še iz časa dravskega flosarstva) dolga leta mestu v sramoto, čeprav bi mu moral biti v ponos. V zgodovinskem in likovnem pogledu; Maribor je namreč edino slovensko kopensko mesto, katerega staro jedro in njegova slikovitost sta v najtesnejši povezavi z reko, z vodo, in zato edino kopensko mesto, ki ga je po likovni vrednosti mogoče primerjati s kakšnim obmorskim mestom, denimo s Piranom.

Pa tudi likovna podoba Lenta že dolgo ni več takšna, kot bi lahko bila, če bi mu bilo namenjeno več (pravočasne) skrbi. Hiše, ki so stale tik ob Dravi, so porušene, porušene so bile – za to še zmeraj noče biti nihče kriv – znamenite Benetke, nekdanje gostišče za dravske splavarje, zanimivo tudi, ker je z vogalom segalo v sam dravski tok...

Veliko škode so naredile bombe med drugo svetovno vojno, še več po vojne rušitve. Začel pa je Lent izumirati pravzaprav že z graditvijo novega (zdaj starega) mostu čez Dravo. Ta avstroogrski državni most so nemški inženirji kljub nasprotovanju slovenskih kolegov postavili tik ob Veliki kavarni, znanem središču nemštva v Mariboru. S tem so zadali Lentu smrtni udarec: stari leseni most, ki je vodil naravnost v Lent, se je moral posloviti, v Pristan je prihajalo vse manj ljudi, drobna obrt je pričela izumirati. Lent je umiral tudi socialno, postal je nekakšen geto sredi sicer industrijsko razvitega mesta; v njem so se naselili prebivalci, ki si zaradi borbinih dohodkov ne morejo poiskati domovanja drugje, torej ljudje s samega roba socialnega dna. Veliko je med njimi tudi ostarelih.

dvignili znameniti Vodni stolp (podvig je zapisan v zgodovino kot nenadkrljivo delo mariborskega spomeniško varstvenega izvedenca Jožeta Požauka, ki je celoten stolp z dvigali dvignil za več kot dva metra, »ne da bi bila s stolpa padla ena sama opeka, kaj šele da bi kaj spokalo v zidovih«), pozneje so obnovili še Sodni stolp. Bilo je tudi nekaj manjših pleskanj, v glavnem kozmetičnih posegov, ki so zgolj skrivali probleme, ne pa jih odpravljali. In bila so rušenja, kar se tega tiče, so bile, tako menijo strokovnjaki za spomeniško varstvo, »storjene nekatere hude napake proti volji, vesti in zakonu spomeniške službe«.

V zadnjih letih se je odnos do starega Pristana le popravil. Niso več samo strokovnjaki za spomeniško varstvo tisti, ki se trudijo reševati, kar se reševati da, in prizadevanja so končno le usmerjena v obnovo celotnega kom-

pleksa starega mesta. Lanska javna tribuna o prenovi Lenta je navrgla (ali zgolj potrdila) veliko zdravih spoznanj: potrebno bo socialno in gospodarsko oživljanje tega predela, treba bo pritegniti interesente, ki bodo želeli v Lentu bivati, delati in seveda tudi sofinancirati, treba bo pripeljati v Lent mlade in jih navdušiti denimo za preново podstrešij v stanovanja (na primer v obliki stanovanjske zadrage).

Že nekaj časa deluje na mestni ravni odbor za mestno preново, sklenjen je bil družbeni dogovor o usmerjeni prenovi in narejen desetletni načrt, v okviru tega pa tudi dveletni izvedbeni načrt, v katerega je zajetih nekaj starih, najbolj uničenih hiš, ki naj bi pri obnovi prišle prve na vrsto. Ta obnova že teče, na prvi razpis za stanovanja v povsem prenovljenih hišah se je prijavilo več kot 60 interesentov, za poslovne lokale se jih je zanimalo 40.

Tudi oko fotografskega aparata ali kamere, ki išče značilni Maribor, ne more mimo pogleda na Lent. Mariborčani pa si želijo: ustvariti takšen Lent, da bi ga lahko s ponosom pokazali tujcu

KAPLJICA ZA KAPLJICO

Tako vse do začetka tega desetletja. Načrti so se Lenta dotaknili, kaj več pa ne. Čeprav naj bi po njih v obdruvske ulice spet pripeljali drobno obrt, trgovinice in prijetne gostinske lokale, galerije in muzeje, letni oder oziroma mariborske Križanke.

Leta 1969, ob gradnji Meljskega jezu in kalaza za hidrocentralo Zlatoličje na Dravskem polju, se je prvič po osvoboditvi zastavilo vprašanje ponovne oživitve Lenta v vsej nujnosti. Ker se je dravska gladina dvignila, so

V starem mestnem jedru naj bi po prenovi dobili kakšnih 1700 stanovanj s 5000 do 5200 prebivalci. Ob Sondernem stolpu bo zraslo kulturno središče, tržnica se bo razširila z Vodnikovega na Vojašniški trg, na Slomškovem trgu bodo sedež Univerze in nova univerzitetna knjižnica pa že delno zgrajeno gledališče, poskrbljeno bo za dobro gostinsko in trgovsko ponudbo (misel na Lent kot na mariborsko Skadarlijo ali Baščaršijo, kjer bi gostom ob slovenski glasbi in slovenskih vinih stregli pristne slovenske jedi, ni mikavna samo za Mariborčane), velik del naj bi bil namenjen tudi kulturi. Pri tem bi lahko najhitreje od vseh zamisli zaživela Sinagoga s slikarskimi ateljeji na ulici in boljši trg. Najtrši oreh bo

prav gotovo nova prometna ureditev; nujno bo namreč potreben novi most za mestni promet, imenoval naj bi se Strossmayerjev ali Koroški. Med najmikavnejšimi pa je gotovo predlog, da bi lahko po Dravi skozi mesto tako kot v dobrih flosarskih časih spet zapluli.

Tako je zapisano v generalnem načrtu prenove starega mariborskega jedra, izdelali so ga strokovnjaki mariborskega zavoda za urbanizem. Marsikom se od vsega zapisanega vrti v glavi – tudi zaradi bojazni, da ne bi zmanjkalo volje in (predvsem) denarja, ko bo treba zapisano spremeniti v dejanja. Čas bo seveda potreben, a tudi kapljica za kapljico izdolbe kamen. Le začeti je treba...

Darka Zvonar

Pogled na Kras

O Dunaju, ki ni mesto

Za Komen pravijo stari ljudje, da je bil nekoč kraški Dunaj. Bil je zaledje Trsta in ena od zgodb o nastanku imena Komen pripoveduje, da je tod mimo šla glavna pot iz Trsta na Dunaj. Kraševci, trdoživi in iznajdljivi, kakršni so, pa so klicali in vabili tovarnike na svojo planoto s klicem »komen«. Pridite, pa boste videli, da je tu med našim brinjem, šipkom in vinsko trto lepo. In kdor je zavil v to zares edinstveno kraško naselje, ni bil razočaran. Komenčani so prvi hip resda malo nezaupljivi, toda že po prvih besedah se jim razveže jezik in potem ni gostoljubja ne konca ne kraja. Najboljša poslastica poleg njihove žlahtne govornice pa sta pršut in teran. Tiste tenke nebeške rezine se zamočijo z mehkim blagim okusom terana, ki ima prav tu na Komnu in okolici značilen okus. To je tudi glavni vzrok, da je bil ta kraj včasih tako obiskan. No, in tudi danes

spet dobiva veljavo, čeprav so Komenčani in Komen pretrpeli v zadnji vojni veliko gorja. Nemci so leta 1944 razen treh hiš in cerkve vso vas požgali, iz Komna in okoliških vasi pa so odpeljali v taborišča skoraj dva tisoč ljudi in veliko med njimi se ji ni nikoli več vrnilo.

Andrej Zega je eden najstarejših Komenčanov. Stal je sredi vasi in kazal na nekdanji slavni park, kjer je bilo nekdanje zdravilišče za pljučne bolnike, zdaj pa je tu delavska menza. Tistega lepega parka, ki je bil nekdanji ponos njihovega kraja, pa ne bo nikoli več. Potožil je tudi nad mladino, ki napravi veliko škodo. Tudi če kdo postavi kakšno klop, je kmalu razrezana in celo razbita.

»Vidite, prav tu je bilo včasih središče našega življenja. Sem so naši predniki pripeljali desetino in jo vozili dol v rihenberški grad. Za tistega graščaka

pravijo, da ni bil tako slab. Če je bilo potrebno, je rad tudi pomagal. Kadar pa so kmetje pripeljali desetino, jih je tam pri gradu čakal pečen vol. Vino pa je tu že od nekdaj doma, in ko so bili ljudje omamljeni od sonca in pijače, so pozabili na svoje vsakdanje skrbi. To pa lahko rečem, da je bilo najhuje pod Italijo. Pod to oblastjo smo bili brez vsakih pravic. Delal sem v ladjedelnici v Trziču. V dveh vojnah pa sem preživel toliko gorja, da ga nobenemu človeku ne privoščim.«

Se bi rad kaj povedal o svojem Komnu. Z žalostjo je ugotovil, da nima ta kraj nobene napisane zgodovine, da so Nemci tistega 15. februarja 1944 požgali tudi vse dokumente in cerkvene kronike. Sam je nekaj odnesel v taborišče v Nemčijo, pa se je na žalost zgubilo.

»No, še nekaj je res. Tistega slavnega Komna, ki je bil nekoč podoben pravemu mestecu, ni več, pa vendar se tudi zdaj Komen lepo razvija. Spet bi lahko postali mesto, saj smo bili včasih okraj in smo imeli svojo žandermerijo. Imeli smo sedem gostiln, skoraj šeststo glav živine in najmanj petdeset parov volov. Zdaj ne vem, če je vsega petdeset glav, le en vol in že dolgo nobenega konja.«

Toda če bi primerjali tiste čase s sedanjimi, je kljub vsemu to neprijetno, čeprav ni več tiste stare romantike. Zdaj je življenje drugačno. Res je veliko naših ljudi izgubilo delo na oni strani meje in v nabrežiskih kamnolomih, v Trstu in Trziču, ampak kdor hoče delati, lahko dela in zasluži tudi doma. Tudi v Komnu imamo precej možnosti za zaposlitev. Imamo lepo razvito vinogradništvo. Zaprtost meje pa je nas spravila v pravi šok. Vidite, malo naprej od tod se vidi morje. Le nekaj kilometrov, pa smo bili tam. Veliko naših ljudi ima sorodnike na oni strani. Tudi maloobmejni promet je močno okrnjen. To pa so stvari, ki nam omejujejo normalno življenje, na katerega smo bili navajeni. Tisti, ki trdijo, da smo mi tu ob meji tihotapci, se hudirjevo motijo. No, veseli smo in verjamemo, da je bil to le začasni ukrep. Saj drugače tudi biti ne more.«

Bili smo v gostilni pri Ani Špacapan. To je zares edina prava gostilna v Komnu in znana daleč naokoli. Dobili smo pravi pršut in teran in Ana Špacapan je rekla: »Če bi radi prenočili, vas moram razočarati. Z mojem se boriva že skoraj deset let, da bi se te stvari uredile. Ker pa nisva lastnika te stavbe, je najin trud bolj neuspešen. Lahko pa dobite pečenega merjasca in kuhane štruklje. To je naša specialiteta. Promet je kot vidite, kar zadovoljiv. Toda vse premalo ljudi in še posebno turisti poznajo ta kraj. To pa je velika škoda. Iz našega kraja je odšlo

Komen na Krasu (foto: Marjan Ciglič)

pred leti tudi veliko ljudi v Ameriko, Kanado in druge prekomorske dežele. Marsikdo se vrne in moja velika želja je, da bi bili ti ljudje, ko se vrnejo v svoj domači kraj, resnično srečni in prijetno presenečeni.«

Blizu Komna, v vasi Škrbina, s starodavnimi pročelji in značilno kraško arhitekturo, živi tudi slikar in grafik Lojze Spacal. Ta izredni umetnik, uveljavljen doma in v svetu, je kot nekakšna vez med sedanostjo in preteklostjo in njegov dom je pravi muzej, prava paša za oči in skoraj ga ni turista, ki pride v Komen, da ne bi obiskal tudi njegove domačije.

Jože Adamič, črnolasi mladenič pri štiridesetih letih, strojni delovodja pri delovni organizaciji Aluminij Komen, kjer je zaposlenih veliko domačinov, in predsednik sveta krajevne skupnosti pa pravi: »Res je lepo pri nas. Vsega se dobi. Imamo kar petdeset hektarov modernih vinogradov, lepe asfaltirane ceste in še marsikaj. Toda glavni problem našega kraja je voda. Naša krajevna skupnost šteje štirinajst vasi. Imamo približno dva tisoč prebivalcev in nujno potrebujemo nov so-

doben vodovod. Potem pokaže na Trstel, najvišji hrib na njihovi planoti, ki meri nekaj nad 650 metrov in na katerem so vodni rezervoarji za ves Kras. Z zagonom novih črpalk v Brestovici upamo, da bo tudi ta problem za vselej rešen.«

Komen v resnici dobiva novo podobo. Na obdelanih in urejenih kraških rovtah in vsenaokoli se kaj dogaja. Ljudje so v večnem gibanju in polni novih in novih načrtov. Lahko zapišemo, da postaja Komen spet gospodarsko in prometno središče Komenske planote, kjer se stekajo ceste iz Štanjela, Škrbine, Gornjanskega, Opatjega sela, Branika, Svetega, Volčjega gradu in Gabrovice. Na vzpetini sredi naselja kraljuje cerkev sv. Jurija, za katero trdijo, da je pomembna baročna stavba iz 18. stoletja.

Res je bilo nepozabno slovo od teh krasnih Kraševcev, za katere pravi komenski dekan, da so dobri, a ne pretirano verni, prijazni ljudje, ki jih zlepa ne pozabiš.

Ladislav Lesar

nje, za sabo bogato preteklost, seveda tesno povezano z mostovi in njihovimi zgodbami.

MOST IN DENAR

Prvi most so tu zgradili Rimljani, a premalo trdnega, da ga ne bi odnesla narasla Savinja. V trinajstem stoletju so postavili močnejšega, pa ne čez Savinjo, temveč čez Savo. Graditi ga je dal vojvoda Leopold Slavni 1222. leta. Dve leti kasneje so že korakali čezenj. Bil je pomembna povezava med Štajersko in Dolenjsko. Leopold ga je temu ustrezno zavaroval z utrdbo, iz katere so nadzorovali promet in popotnikom najbrž spretno pobrali kakšen novc za plačilo za prehod na drugo breg. Načine pobiranja denarja ob raznih prehodih so s pridom uporabljali že v tistih časih.

Most je služil svojemu namenu več kot dve stoletji, potem pa je ta koristni vir za krpanje lukenj v vojvodski blagajni usahnil. Cesar Friderik III. ga je zaradi borb s Celjani ukazal podreti. Tako je padel v vodo most, ki ga imajo zgodovinarji za mojstrovino tedanjega stavbeništva.

Kraj je dobil današnje ime sredi devetnajstega stoletja, ko so zgradili nov most čez Savinjo. Prinesla ga je Južna železnica, gradil pa inženir Heider, ki ga je postavil v treh obokih po 22,7 metra. Graditi so ga začeli 17. avgusta 1846, končali pa čez tri leta, ko je čezenj zapeljal prvi vlak. Poznavalci ga hvalijo zaradi lepote in kakovosti, posebej cenijo projektanta, ki je opravil zahtevno in zamudno delo in ga v blagi krivulju speljal čez Savinjo.

ŽELEZNICA IN NOVOSTI

Železnica je skupaj z mostom močno spremenila utrip Zidanega mostu in zasavske doline sploh. Čolnarji, ki so prevažali blago na Hrvaško in nazaj in so ob odkritju premoaga s prevozi kovali dodatne denarce, so bili kmalu ob kruh. Zato so velike dobičke preštevali lastniki premogovnikov, trgovci in vsi drugi, ki so izrabili prednosti železnice. Zidani most je hitro zrasel v železniško križišče. Dobil je postajo, za katero so morali nasuti kotlino med hribom in železniškim nasipom, leta 1931 pa še drugi most.

Med drugo svetovno vojno je bil tarča letalskih napadov obeh strani. Najhuje so ga z bombami zasuli zavezniki 12. novembra 1944. leta, ki so porušili hotel »Ivančič« in drugi – novejši most. Po vojni so vse obnovili, mnogo pa se od tistih časov ni več spremenilo. Le vlakov je vsako leto več.

Bojan Plešec

Zidani Most – nekoč in danes

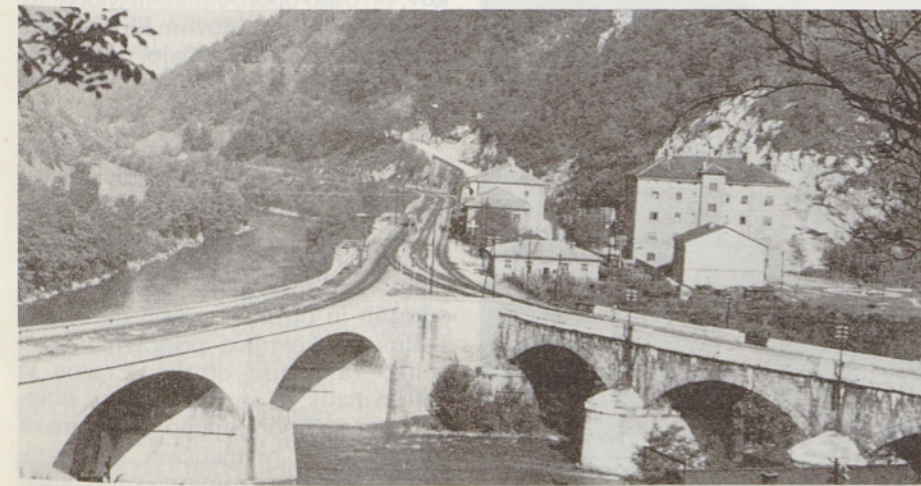
Most iz rimskih časov

Mostovom so v preteklosti, niti ne tako davno, pripisovali veliko večji pomen kot v današnjih dneh. Reke so bile marsikje nepremagljiva ovira in šele most – ne glede na to, ali je bil lesen ali kamnit, je graditeljem povzročal obilo težav, z njimi pa sive lase – je odprl trgovcem ali vojščakom, romarjem ali drugim popotnikom pot v skrivnosti nasprotnega brega.

Ni čudno, da so mnogi kraji dobili ime po mostovih. V Sloveniji je ver-

jetno najbolj znan Zidani most. Kdo ga ne bi poznal? V šoli se o njem učijo kot o pomembnem železniškem križišču, skozi katero drdrajo vlaki na Štajersko in Hrvaško pa proti Ljubljani, Postojni in Jesenicam. Tudi videl ga je vsakdo, ki se je po železni cesti odpravljal v omenjene kraje. Nič posebnega, most tu in tam, tiri, signali, dve reki in železniška postaja. Prav res, nič posebnega. Pa vendar ima ta mali kraj, ujet med bregove Save in Savi-

Z mostom povezano življenje: Zidani Most, kot se kraj imenuje od srede prejšnjega stoletja, je od nekdaj živel s prometom, pa tudi od njega (foto: Dragiša Modrinjak).

po sloveniji

V **ČRNOMLJU** so ustanovili prvo osnovnošolsko kulturno društvo v občini. Povezovalo bo vso kulturno dejavnost, potekajočo prek dvanajstih krožkov s skupaj okoli 250 mladimi kulturnimi ustvarjalci na tej šoli. Društvo si je zastavilo nalogo, da bo čim bolj aktivno pa da bo pripravilo kar precejšnje število kulturnih prireditev.

V okviru praznovanja občinskega praznika so v **GROSUPLJEM** pripravili srečanje najstarejših članov Delavske univerze in prebivalcev Grosupljega, ki so stari okrog 80 let. V ta namen so organizatorji pripravili bogat kulturni spored, ki so ga izvajali tudi učenci osnovne šole Louisa Adamiča, potem pa je bilo zabavno in prijateljsko srečanje.

V slovenski **ISTRI** je bila lanska letina oliv več kot odlična. Na obali so pridelali okoli 1200 ton oliv, iz katerih so iztisnili približno 250 ton olja. Obiranje se je končalo v zadnjih decembrskih dneh, zdaj pa so v polnem pogonu vse štiri obalne oljarne oziroma toklje, kot jim pravijo domačini. Po statističnih podatkih je v slovenski Istri približno 60 tisoč oljčnih dreves.

Prebivalci **IDRIJE** se zavedajo, da preteklost obvezuje tudi tako, da je

treba zapuščino prednikov nenehno obnavljati in ohranjati za bodoče rodove. Zato se je idrijski Mestni muzej odločil, da odkupi in uredi eno izmed bolj ohranjenih rudarskih hiš ter v njej razstavi že pripravljeno zbirko o nekdanjem življenju in delu idrijskega rudarja, čigar predniki so pred 500 leti začeli graditi mesto, ki je mnoga stoletja vzbujalo pozornost uglednih znanstvenikov in strokovnjakov, sedaj pa njegova pestra preteklost draži predvsem zgodovinarje.

V **IVANCIH** bodo v pomladnih mesecih uredili ulično razsvetljavo, asfaltirali okrog 300 metrov ceste do pokopališča in uredili zgradbo stare šole, v kateri imajo prostore za razne prireditve ter delo društev in organizacij. Na zgradbi bodo v kratkem uredili fasado, vgradili nova okna in prekrili streho.

Vodovod, ki se začneja na **JAVOROVICI**, in teče do Ržišča v dolžini 4,2 kilometra, že deluje v krajevni skupnosti Šentjernej. Veliko so pripisovali prebivalci s prostovoljnim delom pa tudi z denarjem. Na Javorovici pa so opravili zadnje mesece še nekaj ureditvenih del z ozirom na spominski rekreacijski center. Nabavili so tudi kabel za telefonsko napeljavo, da bi

omogočili številnim vaščanom telefonsko zvezo.

V **KOPRIVNIKU** in Starem Brezju bo kočevski kmetijski kombinat letos postavil dva nova hleva, v katerih bo 800 stojišč za mlado pitano govedo.

V **LAŠKEM** so se odločili, da »po hitrem postopku« napeljejo nov vodovod. Medtem ko dobiva območje Laškega sedaj največ vode iz Rimskih toplic oziroma tamkajšnje Šmarjete, bodo nov, dodatni vodovod potegnili izpod planine Kal v bližini meje z občino Hrastnik. Izpod Kala nad Rečico bodo po dosedanjih ugotovitvah lahko dobili okrog 45 litrov pitne vode na sekundo.

V Mestnem domu na Krekovem trgu v **LJUBLJANI** nemoteno potekajo dela pri preurejanju nove, najmodernejše opremljene gledališke dvorane, namenjene vsem zvrstem lutkarske umetnosti. Ob dvorani bodo vse potrebne garderobe, priročna delavnica, skladišče za rekvizite, foyer in klubski prostori.

Januarja se je 460 študentov, ki so prišli po znanje v **MARIBOR**, preselilo v nov študentski dom blizu Pedagoške akademije. Pod streho štirinadstropnega prijetnega študentskega domovanja je tudi dvorana, trimski kabinet, nova pralnica, nekaj delavnic in upravni prostori. Po dve ali tri dvoposteljne sobe so združene v apartmaje, in ko se bodo študenti ob začetku poletnega semestra (marec) vanje vselili, bo kar 45 odstotkov študentov v Mariboru stanovalo v študentskih domovih.

Folklorna skupina Ivan Navratil v **METLIKI** pripravlja prospekt, s katerim bo seznanila zainteresirane z dejavnostjo. Z barvnimi fotografijami, opremljenimi lističi bodo služili tudi kot dodatek k ponudbi za nastopanje po drugih krajih Slovenije.

Kulturno društvo Svoboda v **MIRNI** na Dolenjskem načrtuje za leto 1984 zanimiv gledališki program. Uprizorili bodo Partljičevo Učno uro, lutkovno igro Volk in sedem kozličkov, otroško opero Janko in Metka ter satirični večer z naslovom Izredni občni zbor. Že naslovi pričajo, da si društvo prizadeva za kakovost – in aktualnost.

Tovarna zdravil Krka iz **NOVEGA MESTA** je k zdravilom, ki jih izdeluje neodvisno od tujih licenc ali po lastni sintezi, dodala še dve novi – reafter in areazon. Prvo zdravilo je železov preparat za zdravljenje slabokrvnosti odraslih in otrok, starejših od 12 let. Krkini strokovnjaki pripravljajo tudi obliko za mlajše otroke. Erazon je antirevmatik in analgetik (blaži bolečine) ter ga uporabljamo predvsem za zdravljenje revmatskih bolezni. Krkin preparat cordipin za zdravljenje

Črna na Koroškem je kraj, ki je dobil eno najvišjih turističnih nagrad Slovenije za najuspešnejše delo s turisti v minulem letu. Nič čudnega: Kraj je zares najlepše urejen, kot je ugotovila strokovna komisija, cvetja je na pretek, največ pa pomenijo, kar je prav, odnosi gostiteljev do gostov (foto: Janez Zrnc).

angine pectoris je uspešno nadomestil sedaj uvožene preparate za ta namen.

Tovarna gospodinjske opreme Gorenje v **NAZARJU** bo letos izdelala 930 tisoč malih gospodinjskih aparatov (kavni mlinčki, mešalniki, rezalni strojčki in drugi izdelki). Izvoz malih gospodinjskih aparatov bodo letos povečali za skoraj 40 odstotkov in zanje na konvertibilnih trgih iztržili najmanj 230 milijonov dinarjev. Največ teh izdelkov prodajo v ZR Nemčijo, Veliko Britanijo, Avstrijo, na Dansko in Švedsko, letos pa pošiljajo prvih 5 tisoč kavnih mlinčkov tudi v Kanado, v ZDA pa so jih že v januarju poslali tisoč kosov.

V **NOVI GORICI** je bilo 13. srečanje malih odrov. Program, ki se je delno odvijal v italijanski Gorici, je obsegal nastope tako imenovanih malih gledaliških sestavov in mododrame. Poleg slovenskih gledaliških hiš in gledališčnikov iz drugih jugoslovanskih republik so na srečanju nastopili tudi Avstrijci iz Gradca in Italijani iz Milana.

V bližini Grand hotela Palace so delavci koprskega Štavnika že zgradili v **PORTOROŽU** temelje za novo termalno kopališče, ki naj bi prve goste sprejelo že letošnjo jesen. Kopališče bo veliko 3 tisoč kvadratnih metrov. V njem bodo lahko opravili petkrat več storitev, kot so jih v starih termah, namesto trideset zaposlenih bo v novih termah delalo 54 delavcev, večinoma zdravstvenih. V sodobnem zdravilišču bodo opravljali 45 vrst terapevtskih storitev, od masaže, akupunkture pa vse do kopeli v solinskem blatu fangu ter v morski lužini slanici.

Hudournik **PIŠENCA** v Kranjski gori so delavci Vodnega gospodarstva na Gorenjskem postopoma le ukrotili. Pred kratkim so poskrbeli za regulacijo desnega brega hudournika med Jasnjo in Eriko v Kranjski gori, kjer so imeli pred kakimi sto leti kmetje še njive, narasle vodo Pišence pa so zemljo zasipale s prodrom. Del nanesenega proda so zrinili na desni breg potoka, vmes pa naredil i pregrade iz velikih kamnov in skal, nalomljenih v kranjskogorskem kamnolomu. Na vse to bodo kasneje navozili še prst in tako površine spet spremenili v obdelovalne.

V **POLICI** na Gorenjskem so pred kratkim zgradili vodovod; zgradili so novo zajetje, izkopali 800 metrov kanala, položili cevi in uredili dva jaška. Cevovod so položili od zajetja pod Kucljem do Blejčjega vrha. Vse stroške so poravnali sami krajanje. S prostovoljnimi delom so opravili skupno 1030 delovnih ur. Sodelovalo je 52 krajanov, na nov vodovod pa se je priključilo 70 gospodinjstev.

V Sladkogorski tovarni na **SLADKEM VRHU** načrtujejo, da bodo le-

tos izdelali 73 tisoč ton različnih izdelkov, od tega 53 tisoč ton izdelkov higienskopapirne industrije. Polovico celotne proizvodnje higienskopapirne industrije bodo izvozili na konvertibilno tržišče Zahodne Evrope.

V **STRANICAH** so oživili kulturno dejavnost, saj so pred kratkim na novo ustanovili prosvetno društvo in izvolili nov odbor, nova predsednica je Janja Fijavž. Novo ustanovljeno kulturno društvo se bo za začetek poskusilo z dramsko, folklorno in knjižničarsko dejavnostjo.

V Železarni **ŠTORE** so ob občinskem prazniku Celje slovesno odprli nove prostore jeklovleka. Vanje so uspešno preselili stare in montirali del novih strojev in ob večjih naporih delavcev vseeno dosegli načrtovano proizvodnjo: 11 tisoč ton vlečnih in brušenih profilov. Že letos naj bi dosegli proizvodnjo 13 tisoč ton, prihodnje leto pa že več kot 15 tisoč ton.

V delavnici Soškega gozdnega gospodarstva iz **TOLMINA** so izdelali motorni vitel (GV 53), ki je primeren za vlačenje in spuščanje lesa na razdalji do 1500 metrov od poti. Pri tem podjetju spravijo letno z žičnimi žerjavi iz državnih gozdov okoli 30 tisoč kubičnih metrov lesa. Vitel je izdelan iz domačega materiala in je skoraj za polovico cenejši od uvoženih.

Delavci Industrije usnja Vrhnika na **VRHNIKI** so odprli nov obrat za izdelovanje usnjene konfekcije, ki pomeni dodatno oplemenitenje usnja in nove devizne učinke. V zgradbi bodo pridobili 4766 kvadratnih metrov delovnih površin, povečali obseg proizvodnje za 65 odstotkov in zato že kmalu dosegli okroglih deset milijonov dolarjev konvertibilnega izvoza.

ges-post je med drugim zapisal, da je Klopčič »solist prvega razreda«.

Letošnjo nagrado Društva slovenskih skladateljev za leto 1983 je prejela mezzosopranistka **EVA NOVŠAK-HOUŠKA**, priznana koncertantka in glasbena pedagoginja.

V slovenskem koncertnem petju je Eva Novšak-Houška že vrsto let osebnost, ki ji gre v marsičem zasluga, da je to zapostavljeno poustvarjalno območje ohranilo svoj pomen in ugled dejavne umetniške panoge. O njenem deležu ne govorijo samo številni recitali in nastopi na slovenskih, jugoslovanskih in tujih odrih, temveč v enaki meri umetničin odnos do slovenske glasbene literature, še posebej do ustvarjanja sodobnih slovenskih skladateljev. V svojem dosedanem koncertnem opusu je Eva Novšak-Houška brez dvoma tista slovenska pevka, ki je izvedla največ domačih del, Od Lajovica, Kogoja in Osterca do danes najmlajših ustvarjalcev, ter jim enakovredno pridružuje številna jugoslovanska in tuja dela.

OSKAR KOGOJ, oblikovalec, je bil povabljen na mednarodno razstavo »najbolje oblikovanih izdelkov po drugi svetovni vojni, ki jo prireja Muzej moderne umetnosti iz Philadelphije. Kot edini jugoslovanski oblikovalec nas je zastopal z naslednjimi izdelki: igrače tovarne Ciciban iz Mirna, jedilni pribor tovarne Poligalant iz Volčje Drage, termostat tovarne Eta Cerknjo in maskota mediteranskih iger v Splitu. Po končani razstavi so te izdelke uvrstili v stalno zbirko muzeja. Oskar Kogoj je dobil pomembno priznanje, ko ga le lanski marec Evropska akademija za znanost, politiko in kulturo imenovala za »akademika Evrope«.

Ugledni slovenski in jugoslovanski pediater prof. **dr. MARIJ AVČIN** je pred kratkim praznoval življenjsko sedemdesetletnico. Leta 1951 je bil izvoljen za docenta, leta 1957 za izrednega in leta 1966 za rednega profesorja pediatrije na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Kasneje je bil predstojnik Pediatrične klinike, potem pa predstojnik katedre za pediatrijo.

Prof. Avčin je član številnih strokovnih združenj, med drugim je bil izbran za člana Royal Society of Medicine; njegova bibliografija obsega 107 strokovnih in znanstvenih objav, ki so izšle doma in v tujini. Je nosilec visokih državnih odlikovanj, prejel pa je tudi nagrado Sklada Borisa Kidriča.

osebnosti

ROK KLOPČIČ, violinist in profesor na Akademiji za glasbo v Ljubljani, je za največjo ameriško založbo G. Schirmer pripravil izdajo Dvořakove Sonatine op. 100. Londonska revija The Strad je ocenila Klopčičevo izdajo, tudi v primerjavi z natisom pri založbi Peters, in o njej menila, da nakazuje moderne, izrazne in natančne prstne rede in lokovanja.

Rok Klopčič pa je pred kratkim kot violinist gostoval v avstrijskem Gradcu na samostojnem recitalu. Kritik časopisa Ta-

Kadar bob cvete, še pes svojega gospodarja ne pozna.

Kdor roko z darom proži, se mu roka tudi polni.

turistični vodnik

DIVJE JEZERO PRI IDRIJI

Med slovenskimi jezeri prevladujejo ledeniška, zato je še toliko zanimivejši obisk kraškega Divjega jezera pri Idriji.

Jezero je sicer majhno (ob povprečnem vodostaju dolgo 70 metrov in široko 35 metrov), stisnjeno med cesto in mogočno steno pod črnovrško planoto. Prav temačna slikovitost jezera, obdanega z mrkimi stenami, je ena od posebnosti Divjega jezera.

V jezeru žive postvri, v jamskem delu pa tudi drobne podzemeljske živali (predvsem rakci) in človeška ribica. Življenjski pogoji v neposredni okolici pogojujejo rast alpskih rastlin, ki so se na hladnejših in senčnih mestih lahko ohranile še po ledeni dobi.

Od leta 1967 je jezero zavarovano kot naravni spomenik, pet let pozneje pa je bila okoli jezera urejena pot, opremljena s pojasnjevalnimi tablami.

Za muzej v naravi prizadevno skrbi Mestni muzej iz Idrije. Lanskega maja so zamenjali dotrajale table, uredili parkirišče in stezo okoli jezera, tako da je jezero postalo še bolj privlačno ne le za Idričane, temveč tudi za vse, ki potujejo po tem območju.

Dostop je možen iz Idrije dva kilometra po magistralni cesti proti Logatcu do Podroteje (začetek serpentini), kjer nas kažipot usmeri na desno ob Idriji navzgor proti Idrijski Beli. Po dvesto metrih novo asfaltirane ceste se zapeljemo čez most, nato pa se cesta na desni strani razširi v parkirišče, kjer stojijo table z najpomembnejšimi pojasnili.

V zbirki Kulturni in naravni spomeniki Slovenije je izšla knjižica o Divjem jezeru.

CELJSKI TURISTIČNI KOLEDARČEK

Celjska turistična zveza je izdala Turistični koledarček – informator 1984. Gre za deseto jubilejno izdajo te odlične informacijske publikacije.

Tokrat so opisu krajev dodali še Radeče in Topolšnico ter objavili nove kulinarične recepte, izlete, opise neka-

terih cerkva in zavetišč. Nova je tudi skica območja in precej slikovnega gradiva.

Topolšnica pa je v toliko zanimivejša, ker ima nov hotelsko-zdraviliški objekt, v katerem so na 10.600 kvadratnih metrih uredili hotelski in medicinsko terapevtski del z vsemi potrebnimi prostori in opremo. Vesna, kakor se hotel imenuje, ima 110 postelj z 220 ležišči, skupaj z depandanso Mladika in dodatnimi ležišči pa lahko v njej prebiva 310 gostov. V Vesni so še dva bazena, dve kongresni dvorani in restavraciji, prostori za fizioterapijo, savne, zdravstvene ambulante, telovadnica, trimski kabinet in lekarna.

ZIMSKI IN LETNI PROSPEKT ROGLE

Obe publikaciji, ki ju je izdal Rekreacijsko turistični center UNIOR Zreče, sta velikosti 21 cm krat 21 cm, zgibanki, ki na šestih straneh v sliki in besedi predstavita storitve hotela Dobrava v Zrečah in Planja na Rogli, urejena smučišča, odlične pohorske jedi, bazen in savno, možnosti za klimatski turizem, ki je primeren za vse, ki iščejo zdravja za oboleni živčni sistem, krvni obtok in srce.

Sličice v obeh prospektih so razvrščene v krogih, besedilo pa je natisnjeno v slovenščini, srbohrvaščini, angleščini in nemščini.

TURISTIČNA KARTA JUGOSLAVIJE

Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo Ljubljana je izdelal turistično karto Jugoslavije v merilu 1:1.550.000 in v nakladi 65 tisoč izvodov. Pri izdelavi so uporabljali jugoslovansko avtokarto.

Karta je natisnjena v velikosti 47,5 cm krat 66 cm, s spremno besedo v slovenskem, srbohrvaškem, madžarskem, angleškem, nemškem, italijanskem, francoskem in ruskem jeziku. Na eni strani pole je običajna avtokarta, na drugi pa turistična karta, v katero so vrisane kulturne, turistične, naravne in zgodovinske zanimivosti. V levem spodnjem kotu so natisnjene zastave in grbi šestih jugoslovanskih socialističnih republik.

V prodaji stane karta 50 dinarjev.

PRIREDITVE V SLOVENIJI

V začetku marca bodo imeli v TRŽIČU Gregorjevo in bodo spuščali lučke po vodi.

V CELJU bo 3. marca tradicionalni 17. valčkov večer, v RATEČAH pa istega dne smučarski tek na šest kilometrov.

3. marca se že začno v Sloveniji pustne prireditve. V PORTOROŽU bodo 3. in 4. marca obujali prastare poganske običaje, uprizorili portoroški karneval z gusarji, solinarji in kmetovalci, istega dne pa bodo pustovali tudi v MOZIRJU in na VRANSKEM. 4. marca bo v GRADCU v Beli krajini pustna parada, enako istega dne tudi v HOTAVLJAH, na JESENICAH bo pustna turistična prireditev z naslovom Svinjska glava, na KALIČU pri Postojni pa bo tradicionalni slalom v maskah. Pustovali bodo 4. marca tudi v Litiji, kjer bo pustni karneval, na PTUJU, kjer bo tradicionalno in že 23. kurentovanje, v KRANJU bo otroška pustna povorka, v KOSTANJEVICI na Krki šelmanje (pustni sprevod in rajanje po starodavnem običaju), v TRŽIČU pa lomski ploh (pustni običaj).

V PREDMEJI bo 10. marca 3. Vojkov memorial, to je smučarski tek na 6 in 12 kilometrov, 10. marca bo jubilejni 10. zimski vzpon na SNEŽNIK, v KROPI bodo 11. marca spuščali barčice, kar je star kovaški običaj, v PLANICI bodo od 21. do 25. marca skoki za svetovni pokal, v IDRIJI pa bodo 23. marca proslavili 80-letnico planinskega društva in imeli v Rudniški dvorani slavnostno akademijo.

Med najmogočnejša bitja na svetu brez dvoma prištevamo gorske sekvoje ali mamutovce (**Sequoiadendron giganteum**). Nekdaj so bile sekvoje bolj razširjene, saj okameneli ostanki dokazujejo več kot štirideset različnih vrst v Evropi, severni Aziji in Severni Ameriki. Do danes sta se ohranili le dve vrsti, ki uspevata samoniklo v zahodnih predelih Severne Amerike, v Kaliforniji. Brez pretiravanja govorimo o orjakih, saj merijo največji primerki v obsegu čez trideset metrov, visoki pa so 80-110 metrov! Takšne razsežnosti si že težko predstavljamo. Za ponazoritev morda le še ena primerjava: deblo sekvoje »General Sherman« vsebuje približno toliko lesa kot 8 hektarjev povprečne lesne zaloge gozda v Sloveniji!

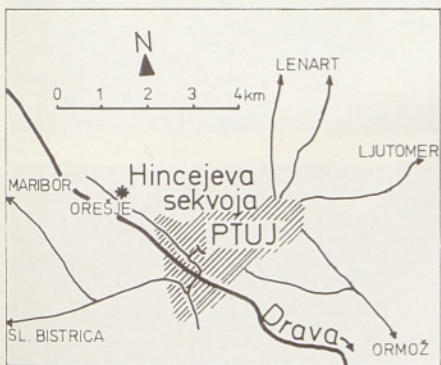
V prejšnjem stoletju so obe vrsti sekvoje prinesli v Evropo in gojili v

naravni zakladi slovenije

HINCEJEVA SEKVOJA

da kdo očita piravost in večdebelnost, pa sta v zelo dobrem zdravstvenem stanju Zejčarjev kostanj v Zmincu pri Škofji Loki (obseg je 10 m) in hrast v Gregovcah ob Sotli (obseg je 7,5 m). Napak bi bilo misliti, da so s stališča naravne dediščine drevesa pomembna le zaradi izjemne debeline, višine ali starosti. Upoštevatni moramo tudi kulturno zgodovinski pomen (npr. vaška lipa, turška lipa, rabljevka, ipd.) ali funkcijo (ob cerkvi, kapelici, nagrobnik, spominsko drevo itd.). Šele potem lahko ugotavljamo kulturno vrednost nekega drevesa. Brez dvoma pa nekateri primerki, kot je na primer Hincejeva sekvoja, toliko izstopajo, da jih brez težav lahko opredelimo za naravne znamenitosti.

Peter Skoberne

parkih. Tako so pred približno 100 leti zasadili prve mamutovce tudi v Sloveniji. Največji slovenski primerek te vrste je Hincejeva sekvoja v Orešju pri Ptuj. Po meritvah Zavoda za spomeniško varstvo Maribor leta 1983 znaša prsni obseg 726 cm. Čeprav dokaj manjša v primerjavi s starejšimi vrstnicami v Kaliforniji, deluje Hincejeva sekvoja mogočno. Občudujemo lahko značilno rast: ravno deblo kipi kvišku, stranske veje izraščajo šele po nekaj metrih in tvorijo značilno piramidasto krošnjo.

Le malokdo ve za ta edinstveni slovenski drevesni spomenik, čeprav ga ni tako zelo težko najti. Poznati moramo le cesto, ki pelje iz Ptuja tik ob levem bregu Drave. Asfalt zamenja makadam in po približno dveh kilometrih smo v Orešju. Pozorno opazujemo desno stran, kjer bomo že od daleč zagledali mogočno zimzeleno krošnjo, ki je najboljši smerokaz. Vredno si je ogledati orjaško drevo in se ob tem zamisliti, da posekanega drevesa ne moremo kar čez noč nadomestiti s čim podobnim.

V Sloveniji sekvoje niso najdebelejša drevesa, ampak jih prekašajo druge vrste. Najdebelejše drevo v naši ožji domovini je po doslej znanih podatkih Najevska lipa na Koroškem, ki meri v prsnem obsegu kar 11,6 m. Če ji mor-

Rodna gruda

U 130327
Slovenija

english section

Letters to the Editor

Dear Editor

You are doing a superb job in keeping us Americans in the U.S. informed. We enjoy all you have on Slovenia in print. Keep doing so.

As 2nd and 3rd generation Slovene heritage, we do not get information among the »Roots« we visited, and the countryside of our relatives, in our press or media.

We appreciate the reminders too in case of a lapse in our subscription. We love Rodna gruda, your write-ups, and beautiful photos.

John Zugich, Ann Arbor, MI, U.S.A.

U.S.S. concert band album released

The United Slovenian Society is pleased to announce that the new record album of the U.S.S. Band, under the direction of Norman Novak, was released on Thanksgiving.

It contains several selections by Avsenik, Slak, and other European artists as well as the original title selection, "U.S.S. Polka", written by Frank Novak.

This group of 30 is made up of younger musicians and a nucleus of qualified older musicians who performed in the original Slovenian brass band of yesteryear.

It's available at Tony's Polka Village, 917 East 185th Street, Cleveland, Ohio 44119 for \$7. Those desiring a mail order should include \$1.50 for postage and handling. A tape cassette should be available soon.

The U.S.S. Band will present its 6th "Winter Concert" at the Slovene Workmen's Home, 15335 Waterloo Road, Sunday, February 5 at 3 p.m.

Tony Petkovsek
U.S.S. Band Chairman

SAUSAGE SEASON

A Slovenian Portrait

All autumn long, all over Slovenia, the pigs have been fattened on turnips, **močnik** (a cooked mixture of corn flour and water), and milk — the more milk, the better. Then, when the weather turns cold, the butchering begins, the season running through most of the winter. Each farmer chooses the time depending when his butcher is available, how long the animal's food supply will hold out, and when he can find time in his own schedule. The butchering provides a meat supply for the family, but the highlight is the making of **krvavica**, the country delicacy, blood sausage.

In the Dolenjska region, near Turjak, farmers come from all around — from Železnica, Staro Apno, Velike Lipljene, Male Lipljene — to find Vinko Adamič. In those parts everyone knows Vinko and his sausages, and some say they are the best in Dolenjska.

Early in the morning on the appointed day, the pig is brought, squealing, to the **rema**, the butchering stand, where it's held down by three or four men, and sometimes a child holding the tail, for fun. Working quickly, the throat of the pig is shaved and then the pig is stabled in that spot, all the blood draining out into a large pan to be set aside for sausage making.

Adamič's sausage recipe calls for the lungs, intestine fat and meat from the head, including ears, all ground together and well seasoned with home grown melissa and marjoram, as well as pepper, salt and onions. Some butchers add cinnamon, too, but he prefers it without. The blood collected from the butchering is added, along with precooked barley and rice, and then the butcher reaches deep into the tub to blend the mixture thoroughly with his strong, experienced hands.

Meanwhile, the women of the house have prepared the sausage casings

RODNA GRUDA, Magazine for Slovenes Abroad, Cankarjeva 1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren (Editor-in-Chief) and Jagoda Vigele.

English translations: Milena Milojevič-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published monthly. Numbers 8 and 9 are published together as a double issue.

Yearly subscription for overseas countries is 11.—U.S., 13.—

Canadian or 10.— Australian dollars. Payment can be made

direct to our Account No. 501000-620-010-32002-2818/5 at

Ljubljanska banka, or by international money order, or by check — payable to

»Slovenska izseljenska matica« — in a registered letter.

Federal Government, paid a three-day visit to Great Britain, during the course of which she had talks with Prime Minister Margaret Thatcher. During these talks it was agreed that the traditionally friendly relations between the two countries were developing successfully. Emphasis was laid on questions of the Economy. The fact that Yugoslavia's negative trade balance with the U.K. had decreased was viewed with satisfaction, but on the other hand it was regretted that this reduction had been achieved at the expense of a reduction in the total trade between the two countries.

Slovenes Love to Make and Watch their Own Films

We certainly can't criticize Slovenes from one point of view: that they don't like films in general, and that they don't try their best — and successfully, too — to present their way of life, their desires and endeavours and, of course, their beautiful countryside on the celluloid film track. Of course it's true to say that we started rather late. The first two full-length films (lasting an hour and a half or two hours) were made in the early 1930's, and were without a soundtrack, although the cinemas of the world had already been showing "talkies" for some time. These two films were **V kraljestvu Zlatoroga** ("In the Kingdom of the Goldenhorn"), made in 1931, and **Triglavske strmine** ("The Steep Slopes of Triglav"), made in 1932. Both of them were shot and edited by amateurs, not by a film company only looking for profit. Those appearing in the films were our best mountaineers, who demonstrated their amazing climbing abilities. These films were concerned with the beauty of our mountains, and with the difficulties involved in climbing them, and it is therefore strange that they have had no real descendants. Since the end of the Second World War, in 1945, when the regular production of films began in the New Yugoslavia, Slovene filmmakers have not climbed our peaks frequently. Maybe that's because there was too much new and interesting happening in the valleys and plains below, which was worth recording on film. In recent years Slovene filmmakers have preferred to stay in towns

(the intestines of the pig) by washing repeatedly and then soaking them in salt water with onions to remove any possible remaining odor. The casings are stuffed and tied off with **špine**, short little sticks, and put to boil in a huge pot until well cooked. The black sausages are cooled on a platter and prepared for freezing, with enough set aside for supper, served with sour cabbage — a feast for the whole family and all the friends and neighbors who helped with the day's work.

Vinko Adamič is 73 and has been at his trade for over 50 years. Once upon a time, he handled 60 butcherings in a winter season. More recently it's been around 20 per season, but this year some **Dolenjci** will be disappointed. Vinko announced his semi-retirement, and from now on **koline** and **kravica** - pig slaughters and blood sausage - will be a little bit different in Dolenjska.

Charlotte Anderson

News

LEONARD BERNSTEIN IN LJUBLJANA

On Saturday, November 19 th, 1983 a concert was given by the Symphonic Orchestra of the Bavarian Radio of Munich in the Ivan Cankar Cultural Centre in Ljubljana. The orchestra was conducted by the famous American composer and conductor, Leonard Bernstein. Every seat in the concert hall was filled, and the audience welcomed the famous guests with enthusiastic applause. The programme consisted of Music for String Instruments, Percussion and Celesta by Bela Bartok, Divertimento for Orchestra by Leonard Bernstein and Robert Schumann's Symphony No. 2 in C Major. To this programme were added the Waltz from Bernstein's Divertimento and one of the Hungarian Dances written by Johannes Brahms.

Those who were present at this concert given by such famous and skilled musicians will certainly never forget it. There was such a demand for tic-

kets that only every tenth applicant could be accommodated in the concert hall.

THE FIRST SLOVENE ENCYCLOPAEDIA OF TECHNICAL KNOWLEDGE

The first Slovene encyclopaedia of technical knowledge has been published by the Cankar Publishing-House of Ljubljana. The original encyclopaedia was written for German and Swedish readers, but it has now been suitably edited for Slovenes by Slovene technical experts. The encyclopaedia has a total of 700 pages, arranged in 280 chapters. There are more than 7500 entries and a total of approximately two thousand photographs and drawings.

MILKA PLANINC'S VISIT TO GREAT BRITAIN

During November 1983 Milka Planinc, the President of the Yugoslav

and cities, particularly in Ljubljana. The reason for this is not so much concerned with the fact that studios and all the necessary technical equipment are easily available there, as well as architects, costume-designers and of course, good actors and actresses, but mainly because many people have moved to Ljubljana from the nearby and more distant areas. And where there a lot of people, there are also a lot of stories and problems.

To say that we've quite forgotten about our hills and mountains wouldn't be true. Take, for example, the first film for young people which was made by Slovenes. This was **Kekec**, which was directed by Jože Gale, the film being based on the stories of Josip Vandot. The events of the film take place in a little village huddled up high in the mountains of Gorenjsko. Both of the two continuations of this film **Srečno, Kekec** ("Good luck, Kekec"), from 1963, and **Kekčeve ukane** (Kekec's Tricks), from 1968, were shot amidst the same scenery. However, the second Slovene film-director who worked seriously on films for young people, Jane Kavčič, moved, together with his young heroes, to the town. In the case of his most recent film **Učna leta izumitelja Polža** ("The School-years of Inventor Polž"), it is not necessarily in Ljubljana that the story is supposed to take place. The setting in which the film is shot consists of those impersonal blocks-of-flats, which have grown up around all our towns in recent years, and in which people live next to one another without even knowing each other. In one of his previous films, too, Jane Kavčič had presented a story about the situation in a housing estate. It was entitled **Sreča na vrvi** ("Good luck on a lead"), from 1977, and concerned a little boy who wanted to have his own dog, although the inhabitants of the block-of-flats he lived in were all against it. The film entitled **The School-Years of Inventor Polž** deals with the somewhat similar difficulties experienced by a 14-year-old schoolboy inventor, who is called "Polž" ("Snail") by his neighbours, and who is rather slow at everything which other boys of his age are interested in. On the other hand, Polž is exceptionally clever at physics and mathematics and has an idea that, at a time when there is a great shortage of heating oil and electricity, he might be able to turn sounds — music, speech and unpleasant noise of all kinds — into useful electrical energy. What a saving that would be! During the events of the film, Polž's attempts don't yet actually succeed, but he manages to disturb the neighbours a great deal. Nevertheless Polž will continue his efforts, and sooner

or later he will invent something important. Until then he'll have to put up with the abuse of his neighbours, with his father, a politician, making fun of him, and with his teachers not bothering to pay much attention to him, since his ideas appear to be too wildly ambitious for them. Film-goers, both young and old, find Polž's school-years amusing.

Three young, Slovene film-directors, Žare Lužnik, Boris Jurjašević and Mitja Milavec, have just finished (in 1983) an »omnibus« film consisting of three stories concerned with life among the drab blocks-of-flats and tower-blocks near the factories at the edge of the city. The film is entitled **Trije prispevki k slovenski blaznosti** ("Three Contributions to Slovene Lunacy"). The premiere of this film was held at last year's Week of the Slovene Film at Celje, but it has not appeared in the cinemas so far, so we can say very little about it yet. Except that we are glad that these young film-directors have had the opportunity to show their talents. Usually Slovene film-directors have had to wait several years before getting a chance to shoot their first film. Recently such young film-directors have started on the television.

Take, for example, the case of Franci Slak, who shot his first film **Krizno obdobje** ("A period of crisis"), from 1981, on 16 mm film for Ljubljana TV, and then later reshot it on 35 mm film for cinema screens. He shot his second film, **Eva** (1982), for the "Viba-film" film-making enterprise. This film was based on screenplay written by Ana Rajh. It was the subject of much interest at the 30th Festival of the Yugoslav Feature-Film, held at Pula. The critics were full of

praise for the main actress in this film, Miranda Caharija from Trieste. **Eva** is a film about the woman of today, an architect and a widow with two growing-up children. At first glance she appears to have everything she needs, a smart flat, a car, a good job, with which she is satisfied, and a man-friend, with whom she agrees for a date by telephone from time to time. Of course, it's true that it's always she who has to do the telephoning (her man-friend never thinks of it), but, after all, what's wrong with her life? She only becomes faintly aware of what is wrong with it when she gets a new job to do at work. It is her task to design the modernization of a prison. And as she looks around the old prison, which is supposed to be demolished, and looks out of the windows of the cells, to the Sea, she suddenly realizes that she herself is living in a kind of prison, in a cell which lies between her home, her job and her unsatisfactory relationship with her lover. And then she just wants to escape — to freedom. In her period of crisis, Eva carries out a number of strange, reckless acts: she steals, almost causes a traffic accident, and appears even to shoot her man-friend dead — the shot is heard, although the victim is not seen. Perhaps Eva aimed at the mirror, in order to destroy her old image, and is now leaving, saved from her past, in order to start a more sensible, new life? **Eva** is an interesting, very modern film.

The heroine of the new film directed by Božo Šprajc, **Dih** (1983) ("Breath"), is the woman of today, a young woman-doctor (Draga Potočnjak), who works in the department for the intensive-care of newly-born babies. For

Miranda Zaharija, the Slovene actress from Trieste, in the movie »Eva«

some reason the babies start dying, one after another, in front of her very eyes, although she and her nurses are trying their best to save them. The children's lungs are underdeveloped, and already before birth are infected by some kind of dirt, maybe due to the pollution of the environment. The young doctor would like to warn the public about what is happening and that something has got to be done about it. However, her colleagues (fellow-doctors) and her chief are against this: the reason is that money is being collected for a new Children's Clinic, and who will contribute to such a project if it is found out that babies are dying in large numbers while in their care. Of course this film is not only concerned with the children's disease (such a disease is known, but it does not occur in epidemic form), but primarily with honesty and dishonesty. The question is what should a man or a woman do when his personal interests are on one side of the scales, and the interests of the general public on the other. And the film is also concerned with the polluted environment, which should no longer be allowed to pollute our air and our souls.

Let us now leave, for some time, the town and the problems of today, and return, together with the Slovene filmmakers, to the past and the country. Maybe they found, there, cleaner air and happier tales? This is almost certainly true, although for one new film we still have too little data to be sure. That is the new film made by France Štiglic, the film-director, who gave us the first Slovene full-length feature film *Na svoji zemlji* ("On one's own land"), made in 1948. Now, as an experienced film-director, he has set up his head-quarters in Pomurje, and has shot metres and metres of film according to the book written by Miško Kranjc *Strici so mi povedali* ("Uncles told me").

A T. V. serial should be the result of all this shooting, and a full-length feature-film in 1984. The beauty of Pomurje at its best will certainly be featured, as it was in the film *Povest o dobrih ljudeh* ("A tale about good people"), which was also directed by France Štiglic in 1975. However, for the time being, we're still waiting for the "Uncles".

However, at the 1982 Pula Film Festival one new Slovene film which was shown was *Deseti brat* ("The Tenth Brother"). This film was made after the story written in 1866 by Josip Jurčič, which is considered to be the first Slovene novel. The film-director Vojko Duletić kept faithfully to Jurčič's story about the young local teacher Lovro Kvas and the daughter of the manor, Manica and about Krja-

velj, who cut the devil in half, about the evil doctor Piškav, and about the mysterious tenth brother, who finally made it possible for Lovre and Manica to be united. However Vojko Duletić moved the whole story from the soft countryside of Lower Carniola to the picturesque Slovene Littoral, and also changed the whole environment, so that the events took place in castles rather than manors or on the farm. Of course the film, the Tenth Brother, is still worth seeing.

The story of *Boj na Požiralniku* ("Fight for the Swallow-Hole"), which was shot in 1982 by the film-director Janez Drozg according to the story written by Prežihov Voranc, dates back to some time in the 19th Century or even to the start of the 20th Century. This is a tough story about a peasant family in Carinthia. It was shot exactly in the area where the story originated, and the children who acted in the film came from that area, too. Jerca Mrzelova, who played the role of the mother, also came from that area. The fight at the swallow-hole is the story about a struggle against the land which repays the farmer back for his labour only in the dry years. As soon as any heavy rain falls, a lot of small streams appear on the steeply-sloping field, which carry away the fertile earth and the seedlings down into the valley. The story describes the endeavours of a hard-working, honest and stubborn farmer, his wife and children, to continue their existence on the quicksandy field. Their enemies are the land itself, the neighbours and the local gentry, and in the end they have to give up. The film is certainly a very moving one, so that every viewer sympathizes with these people, their struggle and their defeat. Prežihov Voranc was a great writer and knew his Carinthia well.

It is interesting that in the same year when the film-director Janez Drozg started shooting the film "Fight for the Swallow-Hole" (this was shot on 16 mm film and primarily intended for TV audiences), Jože Gale, the former author of the *Kekec* films, prepared the screenplay for a new film to be called *Pustota* ("The Waste Land"). This film, too, is concerned with a struggle with the land, although this land is, in contrast with that in Carinthia, very hard and unfertile. The film is based on the novel by Vladimir Kavčič, also called *Pustota*, although the events of this story are moved back in time to the 18th Century. It was then, after the unsuccessful Peasants' Revolt in Tolmin, that the castle bailiffs drove the peasant Grogovec away from his farm. The exiled family find a temporary home somewhere in the Poljanska Valley, to be more ac-

curate on the hill-slopes above the valley, in the "Waste Land", which nobody wants to cultivate and somehow doesn't appear to belong to anyone. The Grogovec family start working hard on this land, even though they are in constant fear that the bailiffs will come and drive them further away. They are also in constant fear of the army recruitment officers, since they have two sons of suitable age, and they are afraid of the parish priest Brložnik, who may betray their new home to the local gentry at any moment. They are also in constant fear of storms, drought, etc. Fate hits them at every turn. The mother, father and daughter die of dysentery, whereas the younger son, who has run away from the army, is bitten by rabid dogs, so that he becomes a "volkodlak" (with the hair of a wolf). The older son, who has fallen in love with the mayor's daughter, has to abandon his love and his hope, that he will be able to keep his land on the cruel »Pustota« and take in under his roof the orphaned children of his friend the charcoal-burner. However the story *Pustota* end on a note of optimism. The charcoal-burner's daughter is pregnant, and the Grogovec family will not die out.

And, to conclude, a few words about two films, which reach back to the years in Slovene history which were the most painful. The film *Rdeči boogie* ("Red Boogie") or *Kaj ti je, deklica* ("What's the matter with you, little girl"), completed in 1983, directed by Karpo Godina, is a cheerful film, and an unrestrained one, too, at least at the beginning. It is the year 1948, and we follow the adventures of a radio ensemble for popular music, as it travels around Slovenia on a lorry (they're lucky to have got one at all). The band consists of a group of young lads, who are supposed to play to the Youth Working Brigades and villagers during a drive to eliminate the Colorado Beetle from the potato fields, in order that the work should go more easily. The lads would rather play jazz than patriotic marches, although they know how to play both. However, on their merry journeys around Slovenia, which is still exhausted by the efforts of the War, they come across scenes which fall like shadows on their youthful enthusiasm. It is the time after the Agrarian Reform, when agricultural produce had to be handed over compulsorily, in order that the hungry mouths of the workers might be fed.

The peasants are, due to the general lack of food, reluctant to give up their cattle and agricultural produce, and hide them. On the other hand, the official collectors do not handle the peasants with a gentle hand, and are

The Past, Present and Future of Local Craftsmanship in Slovenia

Local craftsmanship has always reflected the economic and social conditions of the general population during any particular period of historical development. Craftsmen, artisans, and all those who make objects for everyday use as a part-time employment, prove to us, through their way of life and method of work, how varied these activities have been in Slovenia in the past. Local craftsmanship belongs to those cultural elements and economic fields, which have, during the period of historical development, changed the most and adjusted to the needs of the everyday life of the general population. For this reason we can consider local craftsmanship to be that part of our culture which has always been of the most general and everyday character. Economic and general conditions of life have accelerated the decline and disappearance of certain crafts, although once well-known. Thus, today, many of the older crafts have disappeared, such as the making of combs, weaving, and the making of hats, whereas many, such as lace-making, pottery, basket-weaving, blacksmithery, and the making of wooden-ware, are still very popular. Certainly, crafts of one kind and another are among the most ancient economic fields of importance both in the country and in the town. These are the activities which supply people with the everyday products which they need for themselves, for their working environ and for their economic endeavours.

The roots of Slovene craftsmanship are to be found in the former way of life of the agrarian economy, and are also connected with the development and growth of Slovene towns and market-places. Particularly characteristic for Slovenia is the interweaving of agricultural and craft activities, which is still to be found to a certain extent today. Village craftsmen, such as the smith, the carpenter, the wheeler, the saddler, the cabinet-maker, the miller, the weaver and others used to pay a lot of attention to agricultural work, too. That was particularly characteristic for the members of their families.

Rapa Šuklje

A scene from the movie »Red Boogie«

sometimes quite brutal to them. When he sees this, one of the young men in the band loses his good sense and decides to try and escape across the border. While gay celebrations are going on in the village which the ensemble is to visit, the lad's companions meet a jeep carrying the dead body of their comrade. The years of reconstruction and renovation after the Second World War were difficult ones, and the film brings to light certain misunderstandings which had to be eliminated before we could breathe again properly in freedom. On the whole, however, the film is a gay and amusing one, full of optimism and faith in young people, their love of freedom and their impelling desire to create a better, more human world.

This, too, is the kind of world with which Marjan Ciglič is concerned in the film *Razseljena oseba* ("A Displaced Person"), from 1982. The events of the film take place "today" although, through the memories of the players, the film also returns to the cruel years of the Second World War in Slovenia. Peter Dolenc is a young architect of Slovene origin, born in Argentina, whither his family escaped after the war, since his father and uncle were officers in the Belogardist Cause. Peter, who has now grown up, makes use of an international scholarship, for the study of the architecture of castles in Slovenia, to have a good look at his former homeland, about which he has heard only from the accounts of other people. Of course he brings with him the views held by the other members of his family, and finds it very difficult to join in the society of his colleagues who accept the result of the War of National Liberation and life

in free Slovenia with such ease and without any thoughts about the loss felt by their "displaced" fellow-countrymen. Peter views with distrust the offered friendship of his colleague Gorazd, whose father was a partisan (and even knew, and hated, Peter's father). He only puts half his heart into his affection for his student girlfriend Vida. He is only able to relax at his Aunt's, who is the only member of the family to have stayed at home on the farm, and who would like Peter to stay on there. Even though she has to admit that her neighbours still look askance at her because of her brothers who were in the Belogardists. Peter cannot fulfill her wish. After a fierce quarrel with his colleagues and a conflict with Gorazd, whom, he claims, has been spying on him, he travels "home", to Argentina. And there, at a ceremony held by the emigrants, where they sing the praises of "their" Slovenia, he realizes, with a shock, that he no longer belongs to them either, and has become a "displaced person" in the full sense of the words. It is as though the film is posing the question of what kind of world are we living in, in which the grandchildren must pay for the quarrels of their grandfathers. And it is on the side of the Vidas, Peters and Gorazds, young people who want to love, hope and create together.

The above-described films are those made in Slovenia in the last few years. They are undoubtedly very interesting ones. Certainly every Slovene can find something in these films which suits his or her wishes and taste. Of course, for this reason one has to go and see these films.

The interweaving of crafts and farming is still today an important subject of study for experts dealing with the ethnology and history of a particular area. Of course, other forms of interconnectedness between crafts and certain other trades and professions are known, too. Particularly in mining regions, numerous cases are known where miners have carried on some kind of craft in addition to their regular work in the mine. For this purpose they use their free time, but they also earn some extra money in this way. This form of work has developed strongly in recent years, particularly in the vicinity of towns and industrial centres, as well as in certain centres in the country. This is what is known as the "small" or "afternoon" craft.

In the past, e. g. before the war, the following two main fields of craftsmanship could be distinguished: the **free crafts**, for which only registration with the relevant authorities was necessary, without any other conditions being imposed, and the **concessionary crafts**, where conditions concerning educational qualifications were insisted upon. There were also the **handicrafts**. The present system in the field of craftsmanship is based on the Law about Crafts in Slovenia.

Certain crafts were mentioned very early in history. Thus, potters were mentioned in the district of Gornji grad as early as 1340. Weavers are also mentioned very early on in history. The spinning of wool, weaving and the making of cloth were the main home-crafts up until the second half of the Nineteenth Century. The decline of these crafts is connected with the arrival of industrially-woven cloth on our markets. Data about our most characteristic craft, the making of woodenware ("suha roba"), are interesting, too.

It was already in the year 1492 that the Emperor Frederick III granted to the people of Ribnica the right to free trade with their woodenware products. The craftsmen of Ribnica used to travel, with their products tied on their backs, around the whole of our homeland, and around the neighbouring countries. They even went as far as Germany, Romania, France and Holland. Many of them set out in Spring and returned with the money they had earned only in the late Autumn months.

The famous historian Valvasor describes in his famous work about the Duchy of Carniola ("Die Ehre des Herzogthums Krain"), dating from 1689, the numerous crafts to be found in individual towns and districts. The pottery craft is certainly a very old one. Valvasor even mentions villages where the majority of the inhabi-

tants were potters. In the year 1900 there were as many as 74 potters in the vicinity of the village of Komenda in Upper Carniola, whereas today there are not even forty of them in the whole of Slovenia.

So far a total of 130 main types of home-crafts and handicrafts have been registered. At the end of the Second World War, for instance, a total of 18 different crafts within the field of "woodenware" were known. Today many of these home crafts are dying out and making way for the advance of industry. The majority of crafts are, however, still flourishing today, although to a limited extent. In the case of a certain number of crafts, only the very last living craftsmen are still carrying on the trade. To a certain extent the technological methods used in these crafts are still known, and can therefore still be passed on to future generations. For this reason today, in Slovenia, great efforts are being made to revive and preserve certain fields of craftsmanship and handicraft.

The basic characteristic of the development of home crafts in Slovenia has been, in the past, their general adoption and numerousness. By that we mean both the large number of individual crafts, and the large number of people employed in them. The reasons for this have lain, of course, in the wider socio-historical and socio-economic conditions. The development of home-crafts has always been associated with the economic motive. The method of work was, in the past, based mainly on hand-work, though later connected with the use of certain mechanical equipment. In certain fields, such as the making of woodenware, cases of specialization can be observed. Such specializations have been due to the quality of the available raw-materials, the skill of the craftsmen and the transfer of knowledge to the younger generation.

In spite of the increase in the use of mechanization in the period since the end of the Second World War, certain articles produced by home-craftsmen are still mainly based on work done by hand (e. g. the making of toothpicks, lace, pots, honey-pastry, etc.). This element has a positive influence on the modern consumer, who is fed up with the standard plastic and concrete products available.

Although the majority of today's craftsmen still live in the country, an increasing number of them live in the town. It is particularly interesting that there should be a strong increase in the number of young home-craftsmen, who can see good possibilities for the future in such work. Of course, in this way they are able to carry on the

rich and culturally ramified heritage of earlier generations of craftsmen, which is available to satisfy an important need in the modern, over-technologized world.

Image and Sound

Yugoslavia's first video cassettes appeared on the market in the middle of 1983. The latest folk song hits were recorded on twenty-minute cassettes by PGP, the record company associated with the Belgrade Radio and Television network. VHS, the system in widespread use in this country, was selected. PGP plans to go into regular production, which is good news for the owners of video cassette recorders. The trial series sold out (on the domestic market and abroad) in record time. PGP will naturally not stop with music. They will also record TV programmes of cultural interest, children's and drama series, etc. The necessary equipment for production and duplication has been obtained: duplication capacity of 64 cassettes from a single video matrix.

This news item does not mean that there were no video cassettes in Yugoslavia before. For years the television networks made video cassettes to send to Yugoslav clubs abroad, and there were also people who had purchased video recorders and cassettes abroad and who possessed private collections of the latest film hits and their favourite TV series. Why PGP or one of the other record companies didn't get an earlier start is now immaterial. What is important is that video cassettes are now on the market and that earnings from this remunerative new field are filling domestic cash registers.

página en español

Amplia cooperación con Argentina

Yugoslavia será el primer país que tendrá el honor de tener en la embajada Argentina una sección dedicada exclusivamente al comercio, economía y mercado mercante en general, y ésto gracias al nuevo gobierno que asumió Raúl Alfonsín. Todo ello corresponde y satisface las necesidades e intereses de ambas naciones, en especial en cuanto a la ampliación

PACIFIC 14

Fully Automatic Full Size Family Washing Machine

LARGE FAMILY WASH

It's amazing, a compact machine that fits a large family wash. For instance a double bed blanket will fit comfortably.

TUMBLE ACTION BETTER WASH

The Pacific 14 Automatic gives you superior wash results with all washable fabrics. This is due to the tumble action which lifts the clothes up tumbling them through the wash solution.

QUALITY & RELIABILITY

Already there are over 3 million Pacific tumble action washers in use around the world. Due to their years of proven reliability and high quality workmanship Pacific can extend their warranty to 2 years.

SERVICE AROUND AUSTRALIA

Pacific has a fleet of self-contained service units staffed by trained technicians, together with over 120 authorised service agents to provide top service if you need it.

2 YEAR GUARANTEE

That's double the time of any other washing machine on the market.

GENTLE TO CLOTHES

Pacific's gentle tumble action is kind to clothes. There's no harsh paddle effect of some agitators in ordinary washing machines.

LESS NOISE AND VIBRATION

"Suspamat!" A special shock absorbing system that greatly reduces noise and vibration.

LESS WATER — ECONOMY WASH

Pacific 14 is very economical to use especially in areas where water is precious.

LESS CREASING

Pacific's specially designed washing programmes minimise creasing, leaving clothes easier to iron.

AUTO DISPENSER

Fully automatic with 3 separate dispensers to ensure even distribution and economic use of detergents, conditioners and softeners.

EASY LOAD/UNLOAD

Larger opening is just the right height for loading and unloading.

14 AUTOMATIC PROGRAMMES

There are 14 programmes to handle all fabrics, simply select, switch on and leave.

pacific
by gorenje

de las relaciones económicas, técnico-científicas y de cooperación mutua en el campo comercial.

Hasta el momento Argentina exportaba a Yugoslavia ante todo materias primas como ser cueros y lana, y éstas en cantidades muy pequeñas, a causa de la crisis que sufrió Argentina estos dos últimos años esas materias se han reducido en forma extraordinaria. Argentina no pudo financiar la venta de sus productos a causa de la falta de divisas, Yugoslavia tuvo que decidirse por la misma razón a buscar nuevos mercados los cuales le brindaban a su vez créditos.

En un futuro cercano algunas de nuestras más conocidas fábricas y organizaciones comerciales e industriales como ser Iskra, Rade Končar, Minel y Rudnap brindarán y darán la oportunidad de poder concretar grandes negocios y obras con la modernización de los ferrocarriles argentinos. Si podríamos concretar este negocio seguramente se llegaría también a la solución de nuevas formas de pago.

De nuevo en casa

Milivoj Pešič, marinero yugoslavo que estuvo encarcelado en la Argentina a causa de un umor no comprobado por falta de pruebas, a fines del año próximo pasado a vuelto a su patria. Sin tener pruebas contundentes fue sin embargo juzgado a 16 años de cárcel. Más tarde la pena fue disminuida a 8 años. Después de estar encerrado cinco años y siete meses fue puesto en libertad, así como lo permite el derecho penal argentino.

Al regresar a su tierra natal Milivoj Pešič declaró que era inocente y que un grupo de abogados argentinos continúan trabajando «gratis» con la recopilación de datos que ayudarán a demostrar su inocencia.

Reconocimiento a Zinka Kunc

En ocasión del centésimo aniversario de la renombrada Opera Metropolitana de Nueva York, hace poco de ésto que tuvo lugar en la citada metrópolis una cena solemne. En la misma se entregó un «reconocimiento especial a la célebre cantante Zinka Kunc-Milanov por su meritoria y «legendaria carrera artística» en el Metropolitano y por su «importante colaboración» en la formación» de la ciudad neoyorquina como la metrópolismusical mundial y «por el enriquecimiento de la herencia cultural no sólo de Nueva York sino de todo USA.» Zinka Kunc comenzó a cantar en el Metropolitan de Nueva York en el año 1937, retirándose del escenario en el 1966 después de haber actuado 453 veces, entre las que también hubo roles con los cuales inauguró las temporadas de

la citada casa de óperas. Zinka Kunc pertenece al grupo de célebres yugoslavos cuyos apellidos están escritos con letras de oro en la historia de USA. entre otros a saber, Nikola Tesla, Ivan Mestrovich, Mihailo Pupin, Zlatko Balokovich y Louis Adamić.

Exportador de maíz

Yugoslavia figura entre los más grandes exportadores mundiales de maíz. El año próximo pasado significa para Yugoslavia el año de mayor venta en el mercado internacional de maíz y al mismo tiempo se clasifica entre las diez primeras naciones del mundo en el campo de la exportación de gramíneas. La exportación sumó 1.860.000 toneladas por un valor de 253 millones de dólares. La mayor parte de la exportación fue enviada a varios países europeos y a países en desarrollo. Fueron alcanzados resultados extraordinarios a pesar de las malas condiciones meteorológicas sufridas el año anterior. En el 1981 la cosecha arrojó 11.137.000 ton. mientras que en el 82 no pasó los 10.500.000 ton.

Según la opinión de los expertos en la materia, Yugoslavia podría en un futuro próximo elevar enormemente la cosecha y exportación del maíz plantado. Hoy día en Yugoslavia se llega a cosechar por Ha un promedio de 4,6 ton. de grano de maíz. Con la implantación de nuevas variedades (ante todo híbridos) podría elevarse enormemente la producción por Ha, lo cual fue demostrado hace poco en los experimentos realizados a tal efecto. La producción de ciertos híbridos es tan grande que puede esperarse de ellos una media de 6 hasta 10 ton. de maíz en grano por Ha. Además se tiene en proyecto ampliar las plantaciones de los maizales ya existentes.

En lo que va del, año se han efectuado los preparativos para plantar cerca de 110.000 hectáreas, mientras que en toda la nación había dedicadas a esta cultura un total de 2.380.000 hs.

Nuevas centrales eléctricas

La central eléctrica de Eslovenia ya ha elaborado un plan de construcción que alberga cerca de 14 centrales eléctricas que funcionarán en los ríos Sava y Mura con una capacidad total de 1,7 mil mill. de KW horas de energía eléctrica. Los planos provisionarios ya están confeccionados. La construcción de las centrales en ambos ríos comenzarán a construirse al mismo tiempo por el sistema unificado de tecnología análoga, lo cual significa de cierto modo un ahorro en los gastos. La construcción en cambio irá marchando al mismo tiempo. En los primeros meses del año en curso la

comisión de economía eléctrica de Eslovenia ha encargado se realicen los pormenores correspondientes en cuanto a los proyectos de construcción tipo, algo parecido también en lo concerniente al equipo y aparatos para las centrales eléctricas. Con las nuevas centrales que funcionarán en los ríos Sava y Mura Eslovenia podrá así obtener la energía restante necesaria. Es decir la cantidad necesaria de electricidad para los cuatro años venideros. La primera de las centrales en el río Sava se comenzará a construir en el año 1985, seis meses después la primera sobre el río Mura.

Dos aniversarios

Este año celebran su jubileo dos importantes organizaciones eslovenas que funcionan en USA. La SNPJ y la PSA. La primera de ellas celebra sus 80 años de vida, mientras que PSA festeja su 50 aniv. Ambas organizaciones ayudaron a nuestro país durante y después de la segunda guerra mundial. Además de la apreciable labor cultural en todo momento estuvieron a disposición de nuestra patria, inclusive durante el terremoto de Skopje.

SIM estrechamente colabora con ambas organizaciones ya desde su fundación, es por ello que la CD de la citada ha resuelto que se unan ambas recordaciones en una sola conmemoración. Dos comisiones distintas en cambio trabajan hasta hoy por separado. Ahora se han unido y tratarán de organizar a fines del mes de junio o principios de julio un festival gigante en el Hogar de Cultura de Ljubljana, en decir en el Cankarjev Dom, donde actuarían también los grupos folklóricos y conjuntos culturales de inmigrantes. La Comisión pro-festejos para la celebración de la SNPJ la dirige Anton Stipanič, mientras que la SPA, Tilka Blaha.

Tolmin racibe nuevos filtros

El próximo mes de junio será para Tolmin un día de fiesta. En ese entonces recibirá de las autoridades pertinentes un equipo completo de filtros y limpieza de aguas, el cual es el primero de este tipo en Yugoslavia. Aparte también en Kobarid instalarán un equipo semejante para proteger las aguas de la zona.

Este tipo de filtración tiene preferencia pues se ha demostrado que se adapta al ambiente y clima imperante. Es económico por parte del mantenimiento, construcción y demás. Los restos que se depositarán en el fondo de las piletas colectoras se limpiarán cada dos o tres años y servirán como abono que se podrá utilizarlo en las labores de campo. Costará 40 mill. de din. Proyectos: Sidroprojekt de Zagreb y Jugoturbina de Karlovac.

3

4

5

slovenija
v
mojem
objektivu

Foto:
Joco Žnidaršič

- 1
Soča pri Tolminu
- 2
Belokranjski motiv
- 3
Pomlad na Dolenjskem
- 4
Ob Krki
- 5
Hmeljišča v Savinjski dolini

sprehod po slovenskih galerijah

S srcem zapisan umetnosti

Nazadnje smo se zaustavili v galeriji Božidarja Jakca v Kostanjevici, prav vsega pa si še nismo ogledali. Pa to storimo tokrat in s tem zaključimo ogled nekaterih pomembnejših del iz zakladnice slovenske likovne umetnosti.

»Življenje« je dal naslov svojemu ciklusu malih jedkanic Tone Kralj, ki sodi, kot radi pravijo strokovnjaki, »med istega gnezda ptiče« kot Jakac. Tone Kralj se je rodil v Zagorici pri Dobropolju na Dolenjskem leta 1900. O začetkih svoje umetniške poti je takole pripovedoval: »1920. leta, še ko sem maturiral, je moje prve produkte razstavljal Rihard Jakopič v svojem paviljonu na vseslovenski pomladni razstavi. S tem je bila moja usoda zapečatená. Od takrat nisem imel nobenega smisla za kakšen drug poklic, tudi za pedagoškega ne, ampak le za »svobodno likovno ustvarjanje«.

Devetnajst let je bil star Tone Kralj, ko je naslikal v času študija v Pragi delo »V potu svojega obraza«, ki je po mnenju umetnostnih zgodovinarjev in kritikov »ikona« slovenskega ekspresionizma. Do leta 1928 je Tone Kralj sodeloval na razstavah s svojim bratom, potem pa se je osamosvojil in se posvečal tudi slikanju cerkva v Slovenskem Primorju.

Oba brata, Tone in France Kralj sta se lotila tudi slikanja družinskega portreta. Na eni od slik Toneta Kralja sta upodobljena njegova mati in oče. Mati na podobi »Pietà« sedi skrušena in žalostna ob mrtvem sinu – pilotu. Očeta pa je Tone upodobil, ko rezlja figurico. To je bila podoba moža, kateremu ni bilo dano, kot je slikar sam razložil, da bi postal izučen kipar, ker je kot edini sin moral ostati na kmetiji. Kmetje so na mnogih slikah Toneta Kralja, zdaj pri delu za vsakdanji kruh, zdaj v trenutkih brezdelja – na svatbah, zdaj kot uporniki zoper ošabno fevdalno gosposko. Tudi Matije Gubca se je lotil, a ne z barvanji in čopičem. Kajti Tone Kralj je bil v isti

sapi: kipar, slikar, grafik, pred drugo svetovno vojno pa se je ukvarjal celo s pohištveno intarzijsko, opremo in arhitekturo. Tako, da je zmožgel vse vzgibe svoje ustvarjalne fantazije preliti in uresničiti zdaj na platnu, drugič v lesu, na papirju . . .

»ODMEVI Z RDEČE ZEMLJE«

Vsestranski je bil tudi Božidar Jakac. Kdo bi ne poznal njegovih slik in grafik izjemne umetniške moči, ali pa knjige popotnih spominov »Odmevi z rdeče zemlje«, ki jo je napisal leta 1931; številnih znamk z njegovimi upodobitvami. Bolj skriti mnogim očem so ostali različni filmi, ki jih je posnel Jakac in na tisoče fotografij, ki kažejo enkratne trenutke naše zgodovine, posebej še umetnostne.

Kot je bil Rihard Jakopič, je tudi Božidar Jakac ustvarjalec slovenske umetnosti že več kot 60 let, pa tudi sooblikovalec vsega kulturno-umetniškega dogajanja v Sloveniji. Rihard Jakopič je »V spomin na mojega mladega tovariša Jakca« leta 1938 zapisal: »Kje so časi? Kakor je razpihal jesenski veter suho listje po mračnem ozračju, tako so srfotala leta mojega življenja v večnost. Ostali pa so mi spomini. Zdajle, v tihi samotnosti se mi vzbujajo prijazno, kakor iz rožnatih sanj.

Pred dvajsetimi leti sva se našla z mojim mladim prijateljem. Takoj, ko se mi je prikazal in mi pokazal nekaj del svojega umetniškega snovanja, sem ga vzljubil in sem si rekel: ta je pravi, iz tega bo nekaj . . .

Prav te dni mi je prišla v roke fotografija iz časov, ko smo mi mladi – prosim, opozrite mi – mislil sem reči: ko so mladi prirejali umetniško razstavo v Novem mestu. Obkrožen od nadepolne mladine, sedim spredaj v sredini jáz, dostojanstveno, ker takrat sem štel že petdeset let. Spominjam se: v srcu mi je rogovilila še mladost – ampak sram me je bilo. Zaradi tega se tam tako modro držim – ker tako je zahtevalo takratno življenje mladine (življenje po starih zakonih: starost-modrost). Poleg mene sedi moj mladi prijatelj Jakac . . .«

O tej pokrajinski umetnostni razstavi v Novem mestu, ki je bila vsekakor za kraj velik dogodek, je bil objavljen zapis v reviji »Dom in svet« 1920. leta: »Razstava je imela, brez pretiravanja, svoj velik pomèn, obenem pa je bila jako tipična za razmere, v katerih se razvija naša umetnost. Drugje bi bilo to vse drugače, drugje imajo akademije, ki skrbijo za takšne stvari, drugod se brigajo – vsaj v večjem ali manjšem obsegu – za spodbudo talentov in širitev razumevanja umetnost. Mi smo pa še daleč od vsega tega. Tudi v Ljubljani je moral šele Jakopič sam zgraditi svoj paviljon in s tem omogočiti poštene razstave – kaj pa naj šele počne naša provinca, ki je v kulturnem oziru še neprimerno bolj provincialna od vseh zapadnoevropskih provinc. Pomagaj si sam, – je bil edini odgovor in mladi slikarji so se ravnali po njem in priredili to razstavo – v gostilniški dvorani. Glavno mesto zavzema na razstavi B. Jakac, tudi po številu razstavljenih del. Jakac je še v polnem razvoju, v neprestanem, neumornem študiju, ki ga ilustrirajo cele vrste slik in risb . . .«

VELIKO PRIJATELJSTVO

Prva pokrajinska slikarska razstava v Novem mestu je bila vsekakor velik dogodek. Tako pomemben, da je Klub dolenskih visokošolcev pred otvoritvijo razstave vabil meščane, da razobesijo zastave in poskrbe za veličastno podobo mesta. Božidar Jakac na omenjeni razstavi ni prvič razstavljal. O svojih prvih risarskih poskusih in uspehih mi je nedolgo tega pripovedoval: »Prvič sem razstavljal v Jakopičevem paviljonu 1918. leta. Na razstavi sta bili dve risbi s fronte: »Pismo materi«, tega je pisal neki fant, imena mu nisem vedel, ki je dan zatem, ko sem ga narisal, padel poleg mene zadet v glavo, in »Odmor na pohodu«. To risbo sem narisal na vojaško dopisnico, hranim pa jo še danes.

Pohod je Jakac doživel za časa prve svetovne vojne, ki je zvelkla tudi njegova na bojna polja. Z gorskimi strelskim polkom številka 2 je bil dolgo časa v Benečiji, sodeloval pa je tudi v veliki ofenzivi na Piavi.

»Istočasno ko sem razstavil svoje prve risbe v Jakopičevem paviljonu, so objavili prve pesmi pesniku Miranu Jarcu. Z Miranom sva bila od prve gimnazije naprej najboljša prijatelja – vse do njegove smrti. On mi je sporočil na fronto, da sta na razstavi v Jakopičevem paviljonu moji risbi, tretjo, ki bi morala biti, pa je Jakopič prodal še pred razstavo.«

Jakac je na moč zanimiv sogovornik, njegova žena Tatjana pa imenitna

gostiteljica. »Od malih nog že rišem. Doma v Novem mestu sem v biljardni sobi naslikal na tablo, na kateri so igralci biljarda pisali številke, risbo s kreda. To je videl tudi Vavpotič. Sprva doma niso bili najbolj navdušeni, ko sem dejal, da bom malar. Mama je šla vprašat Vavpotiča – Vavpotič je bil znan vojaški slikar, njegov oče pa naš hišni zdravnik – kaj misli o tem. Vavpotič je želel videti moje risbe in ko jih je videl, jih je kmalu nesel nekaj pokazati Jakopiču v Ljubljano. Jakopič je bil zainteresiran za moje delo in je odbral kot rečeno tri risbe za razstavo v svojem paviljonu 1918. leta.«

Leta zatem je Božidar Jakac odšel v Prago na akademijo, kjer je bil brez izpita sprejet v drugi letnik, ki ga je vodil profesor Obrowsky. »Dobro se spominjam, kako je rektor Swabinsky dejal, ko je gledal moje mape, še predno sem bil sprejet na akademijo: »Ta pa spada v mojo grafično specialko«. To je bilo zame veliko priznanje. V njegovo specialko nisem mogel, ker nisem imel potrebne akademske predizobrazbe, sem pa prišel v drugi letnik. Na akademiji nas je bilo 10 Slovencev, med drugim tudi oba Kralja, Trstenjak... in še 10 umetnikov iz drugih republik, tako Kršinič, Dingič, Mirko- vič...

Tudi srečanja s Plečnikom ne pozabim. Čisto slučajno sva se srečala. Dan pred tem sem kupil knjigo o češki umetnosti in v njej zagledal reproduciran portret Jožeta Plečnika, ki ga je izdelal znan češki kipar. In ko sem ga naslednji dan zagledal, se mi je zdel pravi. Pomislil sem, če je Plečnik, bo razumel slovensko in pozdravil po naše. Plečnik mi je odzdravil, stopil k meni in me objel. Nato sva odšla po oddelkih in prišla do oddelka, na katerem sem delal. Nič nisem rekel, ko sva stopala mimo mojih risb. Pri moji risbi »Kurenta« je Plečnik kar sam obstal. In rekel: »To je pa čisto cankarjevska figura.« Zame je bilo to enkratno priznanje, tega res ni mogoče pozabiti. Plečnik je bil vselej prijateljski, prsrčen. Pravil mi je, kako si želi domov in tega, da bi doma razdal svoje najboljše moči.

Drug nepozaben dogodek je zame razstava, ki sem jo imel v praškem Rudolfinu. To je bila takorekoč moja prva samostojna razstava, čeprav je istočasno razstavljal še nek drug slikar, a nevezano na mojo razstavo. Kritike za to leta 1923 odprto razstavo so bile za Jakca na moč ugodne in spodbujajoče. Po končanem študiju in pridobljeni častni diplomu, se je Jakac vrnil domov. Doma mu je sprva trda predla. Redki pa so, ki vedo, da je Jakac nekaj mesecev delal tudi pri časopisu, pri »Jutru« kot lesorezec in ilustrator »ravbarjev in generalov«, kot pravi sam. Po sedmih mesecih sem

moral na vojaške vaje. V tem času me je v službi spodrinil drug lesorezec. Na srečo, kajti kdo ve, kako bi se obrnilo, če me ne bi.«

NOVA AKADEMIJA

Leta 1924 je dobil Jakac mesto profesorja na poljanski gimnaziji, kjer so bili med njegovimi dijaki tudi mnogi znani Slovenci. »Tu sem prvič začutil, kako je, če koga učiš, ne pa drugi tebe,« se nasmeji Jakac, ki je bil sila dolgo učitelj cele vrste likovnih »nadbudnežev« tudi na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Božidar Jakac je bil namreč eden od poglavitnih pobudnikov in organizatorjev leta 1945. ustanovljene Akademije za upodabljalno umetnost, kot se ji je sprva reklo. O ustanovitvi le te se je že sredi vojnih dni pogovarjal z Josipom Vidmarjem, Miheličem, Klemenčičem-Majem, Pirnatom in drugimi.

Pet mesecev po svobodi je bila ustanovljena nova akademija v Ljubljani, njen prvi rektor pa je postal Božidar Jakac in bil njen rektor od leta 1945 do 1949 in med leti 1959 in 1961, ko

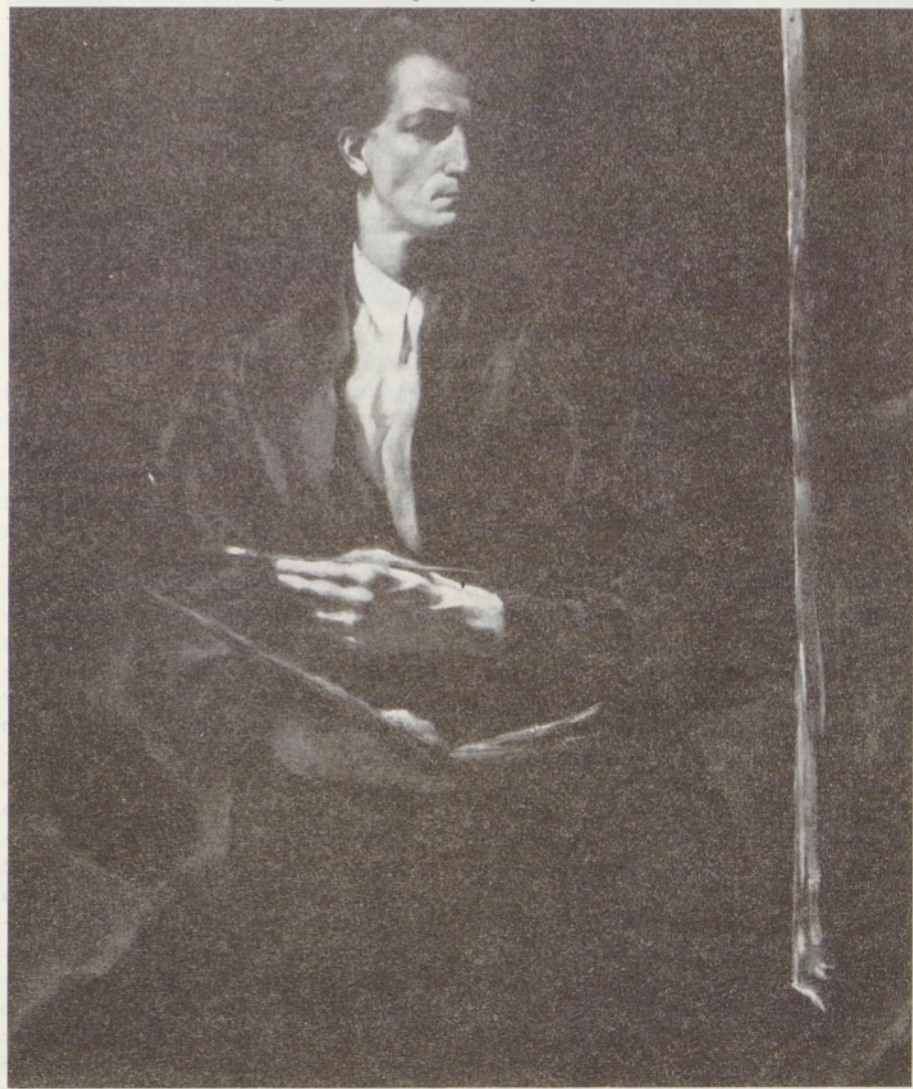
je sam prosil za upokojitev. Pa tudi potem ni miroval, nenehno je risal in slikal.

»Začel sem z risbo, nato sem se lotil pastelov, grafik, olj... Rad menjam, nadvse rad pa rišem. Risba je osnovna. Za pasteles sem se navdušil med prvo svetovno vojno v Šleziji. Tam sem videl prvo galerijo. Prvo razstavo pa sem videl v Ljubljani 1916. leta. Vstopnico za to razstavo imam še shranjeno.«

Iz razmišljanj o preteklosti pa je Jakac stopil še v sedanost. »V hiši, kjer so stanovali moji starši v Novem mestu, bo kmalu urejena galerija oziroma »Jakčev dom«, kot pravijo. Tu v Ljubljani pa naj bi korak od magistrata v hiši na Mestnem trgu 2 uredili galerijo, v kateri je predvidena razstava portretov kulturnih delavcev. O tem, da jo potrebujemo, je spregovoril leta 1980, ko je bila odprta Jakčeva razstava »Portreti kulturnih in javnih delavcev« prof. dr. Luc Menaše.

»V minulih sedemdesetih letih neumornega dela je Jakac opravljal tudi nalogo, ki se je drugi Slovenci še do danes nismo pošteno zavedli: ustvarjal je portretno galerijo Slovenije. Ob

Božidar Jakac: Washingtonski avtoportret, olje, 1930

vsej resnični in hlinjeni skrbi za našo preteklost in starožitnosti, ob glasnem, včasih kar cenem povzdigovanju tako imenovanih nacionalnih ved, ob vseh potrebnih kulturnih inštitucijah in kot plevel razrasli kulturni birokraciji... še ne premoremo kulturne ustanove, ki bi načrtno zbirala, hranila in predstavljala podobe zaslužnih Slovencev, od najstarejših, ki so se ohranile, pa do teh, ki so pravkar nastale in bodo že jutri pripadale zgodovini.»

Bolj elastični so bili kot kaže, v Kostanjevici in izrabili priložnost, ki se jim je ponudila ob Jakčevi odločitvi, da podari 370 grafik in 78 slik prav Kostanjevici. Da bi predstavili vse, kar je tod na ogled, spet ne gre. Zato se ob koncu pomudimo le še pri enem od Jakčevih del, razstavljenih v galeriji Božidar Jakac v Kostanjevici. Tu je razstavljen Jakčev Washingtonski av-

toportret iz leta 1930, ki ga ocenjujejo kritiki kot enega najtrdnějšíh mejnikov v razvoju Jakčevega osebnega umetniškega sloga. Bolj znano delo je nemara le še slika norveškega skladataelja Haralda Saeveruda, s katerim se je Jakac seznanil leta 1922 v Berlinu in ga kot študent naslikal v treh popoldnevih. Prijateljstvo, ki se je tedaj začelo med komponistom in slikarjem je ostalo živo do današnjih dni, izpričano pa je tudi s posvetilom, ki ga je Harald Saeverud napisal nad svojo Peto simfonijo z naslovom »Simfonija upora« – Božidarju Jakcu.

Veliko je ostalo še slovenskih galerij, v katere tokrat nismo vstopili, zato nemara sami vstopite vanje. Dosti je namreč še slikarjev, ki zaslužijo vso pozornost in nas s svojimi deli vabijo, da se znova vračamo v tišino galerij.

Darinka Kladnik

Črtice iz zgodovine Slovencev

Prihod Slovencev

Za viharjem, ki ga je povzročila nemirna selitev barbarskih, tako germanskih kot mongolskih ljudstev iz Vzhodne Evrope proti zahodu, so ostala pogorišča in nastopilo je varljivo zatišje. Rimski svet v grški preobleki si je na Vzhodu oddahnil, da je najhujše morda že mimo. Resnica pa se je kruto pošalila z izmučeno Justinijanovo državo in z velikim samodržcem, ki je hotel obnoviti Rim v nekdanji veličini. Na srednjo in spodnjo Donavo so že v začetku 30. let 6. stoletja prvič pritisnila slovanska plemena, delno v povezavi z ostanki mongolskih Hunov. Bizanc je bil tedaj zapleten v gotško vojno, nevarnost na severnih mejah mu je bila svarilo pred še večjimi tragedijami. Slovani so se namreč po slehah Germanov začeli odpravljati iz svoje pradomovine, iz širnega močvirnega ozemlja med Karpati in Baltikom, med vzhodnim porečjem Visle in srednjim Dnestrom. Prvi premiki Slovanov so se začeli že v 4. stoletju, vendar je pravi razmah selitve prineslo 6. stoletje. Tu bi veljalo opozoriti, da so Slovane v velikih močvirjih, proč od glavnih prometnih smeri iz vzhoda na zahod Evrope, germanska plemena v bistvu obšla in najverjetneje sploh pustila pri miru. Začetek selitve Slovanov bi sicer lahko iskali v praznem prostoru, ki so ga pustili za seboj Germani, morda tudi ob ponovnem pritisku vzhodnih nomadov, zlasti mongolskih ljudstev v Južni Rusiji. Vendar je prav možna hipoteza, da je premike dotlej mirnih močvirskih plemen po-

vzročila klima, njeno poslabšanje; to naj bi gnalo vedno nove in nove rodove v druge kraje, v iskanje nove domovine tako na jugu, zahodu in vzhodu, dosti kasneje seveda.

Zahodni Slovani so pritisnili čez Moravska vrata relativno zgodaj, v 6. stoletju so očitno že dosegli Donavo in ozemlje do Srednje Nemčije. Vsekakor je za Slovence zanimiva domneva, da se je prvi slovanski naselitveni sunek sprožil v Vzhodne Alpe s severa, iz donavske smeri že v sredini 6. stoletja in segel na jug do Čemernika (Semmeringa), na zahod pa do reke Anize. Naselitev Slovencev na osrednjih tleh sedanje Avstrije sicer v pisanih virih ni zabeležena, potrjujejo pa jo prav toponimi, zlasti imena rek. Za Anizo npr. lahko upravičeno menimo, da se je to ime razvilo iz rimske oblike Annisus, torej še pred prihodom poznejših germanskih naseljencev, ki so reki pravili Enns, v še bolj predrugačeni obliki. Soglasniška skupina -dl v nekaterih toponimih Vzhodnih Alp dokazuje tudi prisotnost zahodnoslovanskega plemena Dudlebov (izg. Duljeböb); skupina -dl se je ohranila celo v nekaterih koroških narečnih posebnostih. Vsekakor so Vzhodne Alpe sprejele dovolj močno skupino novih naseljencev, da so se prastare jezikovne usedline lahko ohranile tako dolgo. Obenem je začela potekati tudi simbioza s še vedno pomembnim staroselskim ilirom – keltskim, delno romaniziranim življem, ki je bil v primeri s Slovenci na višji kulturni stopnji, ven-

dar kot etnos izživet in potreben nove krvi. Sicer za ta prvi val slovanskega prodiranja v Alpe ne bi mogli trditi, da bi potekal izrazito surovo. V nekdanjem Obrežnem Noriku so bili preostali staroselci tako navajeni vsega hudega še iz časov barbarskih plentev. Videti je, da je v severnem delu Vzhodnih Alp potekala naselitev Slovanov mirno. Nižje ob Donavi so se že ob koncu 5. stoletja naselili germanski Langobardi, ki pa jim je od gorskega sveta očitno bolj dišala plodna panonska zemlja.

Povsem drugače je potekala slovanska naselitev z juga. Bizanc je v 30. letih 6. stoletja sicer začasno stabiliziral severno obdonavsko mejo, vendar je prišlo v začetku 50. let istega stoletja ponovno do vojaške krize v obrambi evropskih meja (takrat so se še upirali Goti v južnoitalski Kampaniji, na pobočjih Vezuva). Spet so udarili Slovani, skupaj s sorodniki Anti. Bizanc se je krčevito branil in je še zmožel moči, da se je otrešel napadov. Zdaj je bilo videti, da se je ostarelemu imperiju nasmehnila sreča: v ozemlje ob izlivu Donave v Črno morje so prišli mongolski Avari, ki so jim Slovani vzdeli svoje ime – **Obri**. Vojaško izborna izurjeni konjeniki so stopili v bizantinsko službo, cesar jim je dovolil prihod na rimska tla. Bizantinci so Avare skušali uporabiti za boj proti Slovanom, kar se jim je za kratek čas tudi posrečilo. Tako so Avari kot cesarski zavezniki prišli tudi v plodno Panonijo. Pokrajina jim je bila všeč, zlasti neskončna travnata stepa, pravi raj za nomade, vajene prostranstev. Avarski kan Bajan je ukrepal diplomatsko. Vrata so mu zapirali Gepidi, gospodarji Sirmija in zakleti sovražniki Konstantinoplja. Bajan se je povezal z Langobardi, Sirmium je padel in obenem je bilo konec gepidske države. Sicer so bili tako Langobardi kot Avari cesarski zavezniki, vendar so se prvi rajši podali na Zahod in naskočili ozemlje dotedanjega pokrovitelja – Italijo. Avari, ki so morali sicer začasno prepustiti Sirmium Bizantincem, pa so si našli nove idealne zaveznike, Slovane. Porodila se je ena tistih nenavadnih zgodovinskih spreg, ki je temeljila na nenehnem medsebojnem rivalstvu, sovraštvu in izkoriščanju, tudi medsebojnem plenjenju; ko pa je šlo za ropanje drugih, so se Slovani in Avari čudovito ujeli in postali neustavljivi veletok, ki je pometal vse pred seboj. Bizanc se je kaj kmalu bridko kesal, da je bil zvalil Avare na svoje ozemlje, na ranljive severne meje. Bilo je prepozno, dnevi bizantinske oblasti v Podonavju so bili šteti. Kan Bajan je leta 579, za vlade nepomembnega cesarja Tiberija II, našel formalni povod za vojno in naskočil slabo branjeni Srem. Popularnosti ka-

novoga imena med Slovani gre pripisati, da se je iz lastnega avarskega imena Bajan razvila slovanska oznaka za vladarja, **ban**. Bizantinci so bili razbiti, trdovratno se je upiral le še starosvetni Sirmium (na tleh sedanje Sremske Mitrovice), v 3. stoletju tudi nekaj časa prestolnica rimskega imperija. Obleganje je bilo silovito, dolgotrajno in neverjetno vztrajno, mesto so stisnili v precep tako po kopnem kot vodi. Obkoljena posadka ni dobila pomoči od nikoder, v brezupu se je anonimni branilec obrnil na svojega boga z besedami, »Kriste, reši Romanijo in tudi pisca tih vrstic (strešno opeko – tegulo z izlivom človeškega obupa, vrezanim v grščini, so našli ob arheoloških izkopavanjih in je avtentičen zgodovinski vir o obleganju Sirmija).

Zdaj je bil padec Sirmija le še vprašanje časa. Leta 582 se je pogumna posadka morala vdati. S tem so bila dokončno odprta vrata avaroslovanskemu hudourniku, ki je drl čez bizantinsko ozemlje na Zahod. Dogodki so očitno prehitevali sami sebe, žal je o njih komaj kaj zapisanega. Bolj značilni so podatki o izginjanju zgodnje-krščanskih škofij na ozemlju med Sremom in Alpami, v izginjanju rimskega sveta na zahodnem Balkanu. Tudi arheološki sledovi so zgovorni: požgane bazilike, porušene utrdbe in pobiti prebivalci; del staroselcev se je pravočasno umaknil v težko dostopne kraje, del ujetnikov pa so zmagovalci odgnali v sužnost. Obenem se je začelo tudi naseljevanje starih Slovanov, v ravninah in tudi hribovitih ozemljih, Avari pa so rajši ostajali v mejah panonske ravnine. Avaroslovani so pridrli vse do obronkov Vzhodnih Alp, in sicer že v zgodnjih 80. letih 6. stoletja, delno morda še med oblego Sirmija. Butnili so v celejansko – petovijsko mestno območje v Južnem Noriku, nato še v deželo Carneolo (tudi domovina Carnech imenovano) na sedanjem osrednjem slovenskem ozemlju, stali so na mejah bizantinske Istre in langobardske Furlanije. V 90. letih 6. stoletja so druga za drugim padala tudi preostala mesta v Južnem Noriku, na Koroškem Virunum (pri Gospe Sveti) in Teurnia (Sv. Peter v Brezni – St. Peter in Holz). Za leto 593 imamo izpričan pisani vir, da so Slovani z Obri premagali Bavarce ob zgornji Dravi. Šlo je za skrajno točko slovanskega prodiranja na zahod, ob izvirih Drave so Slovenci (tako lahko odslej pravimo našim slovanskim prednikom v Alpah) dokončno trčili ob usodne sosede – Germane.

Vendar se je vsa jeza napadalcev, oplojena z vzhodnjaško okrutnostjo Avarov, izdivjala ob prihodu v čudovito alpsko deželo, ki je imela postati nova domovina njihovega potomstva.

Upodobitev Oranta (človeka z rokami, razprostrtimi v molitev) z južnega pročelja kapelice sv. Jurija na Svetih gorah nad Bistrico ob Sotli je videla prihod prvih Slovencev v jugovzhodnoalpski prostor. Edinstvena, po zasnovi preprosta, celo naivna umetnina je najverjetneje delo pripadnika staroselskega, delno romaniziranega iliro-keltskega življa in bi sodila v čas 6. do 8. stoletja.

Fotografska reprodukcija: Jože Gorjup

Slovenci so se začeli naseljevati po opustelih krajih, preostanek staroselcev se je sicer zatekel v težko dosegljive kraje, vendar so se počasi le začeli tkati medsebojni stiki in vezi. Jasno je, da je bilo medsebojno nezaupanje preveliko, zato so se ostanki Romanov rajši držali zase in hribov, Slovenci pa so se naseljevali v ravninskih predelih in dolinah. Nejasna je vloga germanskih neselitvenih drobcev, ki so se kot sorodstveno povezani s staroselci morali obdržati v nekaterih utrjenih enklavah, večji čas morda pa še v odlično branljivem Carniu (Kranju, po arheoloških virih sodeč še do konca 7. stoletja).

Slovenska kolonizacija Vzhodnih Alp pa je bila nasprotno vztrajna in

temeljita, verjetno so najkasneje do 8. stoletja Slovenci asimilirali ostanke Germanov in Romanov. V osrednjih alpskih predelih se je razvila samostojna slovenska kneževina Karantanija, ozemlje južno od Karavank pa je bilo ohlapno pridruženo veliki avaro – slovanski plemenski zvezi, z verjetnimi rednimi dajatvami obrskemu kanu in samoupravi slovenskih plemen in rodov ob zgornji in srednji Savi.

Davorin Vuga

umetniška beseda

V povesti naše ljudske pisateljice MIMI MALENŠEK, ki je doslej spisalala že vrsto romanov, predvsem zgodovinskih, razkriva svojo dramo Bernard, kmet, žagar, partizanski borec in danes upokojeni gozdarski delavec.

Knjiga pripoveduje o njegovi stiski v nekem času, ko je tok drsel v dolino, kjer so rasle tovarne in mesta, ki so njega, kmeta, odrinile na rob. Kako bo s to zemljo, ki je dajala kruh večrajšnjim, da bi ga dajala tudi jutrišnjim rodovom?

Povest z naslovom JESEN V SOTESKI je izšla v redni knjižni zbirki Prešernove družbe za leto 1984; iz nje objavljamo začetek uvodnega poglavja.

Jesen v Soteski

Ali je plenil zvon...?

Ne, nič ni. Samo zdelo se ti je. Kdo naj bi pozvonil? In sam se zvon ne zamaje. Bi že moral priti vihar, ki lomi drevje, da bi premaknil zvon v strešni lini. Takih viharjev pa v Soteski ni. Precej težak je ta zvon, petindvajset funtov, kar je veliko za hišni zvon, še kot otrok sem slišal to praviti. In jutro je mirno. Eno teh, ko se niti list ne zgane. A saj ga je že malo, listja. Domalega vse je že golo. Ti pa v brezvetrju: ali ni plenil zvon?

Pritaknilo se ti je. Spet. Zadnje čase se ti rado kaj pritakne. Zjutraj, ko z enim očesom zažmeriš v kamrno okno, medtem ko z drugim še spiš. Včasih ti žaga zapoje v ušesih. Zzzzz-zk! Kot da je prerezala hlod do konca in švistnila v prazno. Rezek glas, visok, napet, mravljičasto te spreleti. Po hrbtu se ti razlije. Trzneš, in si v hipu prebujen. To rezkanje v prazno je glas, ki bi na smrt pijanega žagarja iztrgalo iz pijanskega spanja in ga spravilo do tega, da bi se skomaral na noge in odmotovilil k žagi.

A žaga – kje je to! Ali zvon! Koga naj bi tudi klical, in zakaj? – Najbrž sanjaš, Bernard. V živih sanjah slišiš zvon ali žago, in ta glas te meče iz spanja. In nikoli ne veš, kaj si sanjal. Samo bim-bom ali zzzk, in to ti odnese sanje, kot veter pleve. – A naj jih. Škode zato ni nobene.

Zazvoni in zabrni ti v ušesih, zbudi te, in ko potihne, ostane samo šum vode. Zjutraj ga slišiš, čez dan ne več. Preveč si ga navajen, vse življenje te spremlja, ne dojemaš ga več. Toda zjutraj je razločen. Nekoč si ga slišal samo, kadar je žaga počivala. Ko si bil pobec, je bilo to samo o prazničnih dneh. Ali pozimi, kadar je zaradi mraza voda tako upadla, da je žaga morala počivati. A takrat šum skorajda ni segel do hiše. – Zdaj v tem šumu ni nič prazničnega, nič nedeljskega. Vsakdanji je in zato tudi prazen.

Sicer tudi nekdanj ni bil zmeraj prijeten. Bila so leta, ko je bil kot bolezen. Ne prav za smrt, vendar pa ena teh, ki pijejo moči. Dolgo si ne opomoreš, če je sploh upanje, da boš še kdaj zaživel v nekdanji moči. – In kar iznenada je prišlo. Včeraj še podjetno brnenje – soteske si nisi mogel zamisliti brez tega švista – ki je bilo morebiti v njem že nekaj prerazgretoga, nato pa se je žaga ustavljala, kot da ji pohaja sapa. In ko bi vendar imela kaj gristi! Ne prej ne pozneje ni bilo na dvorišču toliko lesa. In kmetje bi ga še kar privražali, vse široko dvorišče bi bili zatrpali s hlodi! A očetu je les zrasel čez glavo, nikoli ga še ni bilo toliko, vsi bi ga privražali, nihče pa ga ni maral odvažati! – To so bila slaba leta. Oče je menil, da si je preveč naložil. Domačija in njegova lesna kupčija, povrh dolgovi... Pretežko naložen voz in nikamor nimaš nič odložiti. – Zaletel sem se, in zdaj les nima cene in nikamor ne gre – kdo bi si bil mislil, je rekel. – Prišlo je kot ujma. Ujma nič ne vpraša in preseneti tudi tako preudarnega moža, kot je bil moj oče. – In ko se je žaga spet začela oglašati, ni nikoli več pela tako bodro kot nekdanje čase.

Zdaj je mrtva. Samo voda šumi. A ko te misli odnesejo drugam, tudi šum potihne.

A zakaj bi jo sploh poslušal, vodo, ko ni treba! Zdaj vendar teče krotko v svoji strugi, živa, bistra, vsak pešček ji vidiš na dnu, samo v tolmunih je še zmeraj temnozeleno, skrivnostno. Prisluhnit ji je vredno samo, kadar naraste in kalna hrumi mimo hiše. Najslabše je, kadar se skoz šum oglasi klokotanje. To je znamenje, da izpodjeda nasip. Če ga bo predrla, jo boš imel do hišnega praga.

To se na srečo poredko dogaja. Pozabiš pa ne. Potuhnjeno klokotanje je nekaj, kar pri priči spet prepoznaš, če si ga le enkrat samkrat slišal. – Oče je delal zarez v podboj pri hlevskih vratih: do sem je segla narasla voda leta šestindvajsetega! Ta zarez je najvišja. Tisto povodenj tudi najbolje pomniš. Tri poznejše so precej nižje. Zadnjo zarezno si naredil že sam. Med prvo in zadnjo je minilo triindvajset let. In vendar si tudi po toliko letih pri priči prepoznal nevarni klopot, zloveščo napoved, da gre za vse.

Zdaj ti voda ni več posebno nevarna. Ne samo zaradi močnega nasipa, ki ga je po prvi veliki povodnji postavil moj oče in sem ga jaz po zadnji dodobra prenovil in še utrdil. Branik sam je utrpel že precej

škode, ko ga ni nihče več popravljaj, toda voda je spremenila strugo. Morda se bo, muhasta, kot je, še kdaj z vso močjo vrnila nazaj, a kaj bi mi že lahko odnesla? – A takrat – bog, koliko kamenja in železja in cementne malte sem zabil v ta branik, ki ničesar več ne brani! To sem delal v času, ko je bilo težko priti do železa in cementa; moral si že malo potrkati na svoje partizanstvo, da so ti dali. In to je bila poslednja velika reč, ki sem jo storil pri hiši, ali pravzaprav edino, kar sem omembe vrednega storil. Tako bo ta, čeprav že razpokani nasip, a z utrjenimi temelji, okrepljen še z oporniki in zavarovan s kamenjem, vendarle še dolgo pričal za Bernarda Globočnika, Podnarja iz Soteske, da mu ni manjkalo volje, a je bil veter, ki mu je pihal nasproti, premočan.

Voda mi ni izpodjedla temeljev. A sem le ves trhel. Kot tale stara češnjava omara v kamri. Lesni črv je v njej. Mrtvaška ura. Zmeraj je v lesu, a je ne slišiš ob vsakem času. Nenadoma pa se oglasi. Zvečer, ko ležeš in hočeš zaspati. Tudi sredi noči te zbudi. Dolgo že vrta. Na podu se nabirajo kupčki lesne moke. Čudno, da sploh še stoji, črviva stara omara!

Dani se. In hladno je. Zjutraj bo vse belo od slane. To veš po bledi svetlobi v motnih okenskih šipah.

Sonce k nam pozno posije. A ko se prikaže, plane kot rumen slap po donebni strmini na dno. Kar pade z neba. Pečine zgoraj se belo zbleščijo in rumena reka preplavi drevesne krošnje, segajoče druga v drugo, tako gosto prepletene, da živa drevesa mrtvim ne dajo pasti. Kadar zemlja sama izpusti drevo, ki so mu korenine odmrle, ga živa drevesa prestrežejo s svojim vejevjem. Veliko mrtvih dreves leži na iztegnjenih, med seboj prepletenih drevesnih rokah. Od daleč so ta pobočja kot blazine kodrastega gorskega mahu.

Srebrno sivo se zbleščijo klanice na Podnarjevi strehi, ko sončni slap doseže dno soteske. Na listrasti suknjič učitelja Kende me spominjajo. – Sicer so Podnarjeve strehe precej pisana zmes. Hlev je dal oče, ko ga je prezidal, pokriti z rdečim bobrovcem. Na žagi in na lopi so cementni strešniki. Na žagi? Zmeraj pozabljam, da je ni več. Samo temelji so ostali. – Macesnove klanice so samo še na hiši. Ta streha je od daleč najlepša. V soncu ni videti trhlina v lesu. – Tudi Kendovemu suknjiču ni bilo videti, kako je že ponošen, z obnovljenim ovratnikom in konci rokavov. Bolj ko je bil sivi lister oguljen, bolj se je bleščal.

Naša streha tudi, srebrno bleščeča se od starosti. Izletniki jo gledajo: Kako romantično! Tako pravijo, ko se v avtomobilih vozijo mimo. Tudi ustavljajo se, ogledujejo si hišo s stolpičem na strehi in z zvonom v lini. Fotografirajo jo.

Romantično – tako pravijo tudi tisti, ki mečejo trnek in kolon pri pečini. Tolmun je zdaj plitvejši kot nekoč, je pa širši. Nekoč se je posul del izpodjedenege brega in nekoliko zaprl pot vodi. In koliko je

zdej grmovja na produ! Prav do vode že sega. A zdaj pač ni več pomembno, kje teče voda. Nikomur ni do tega, da bi ji naraval tek.

Jez, močni jez, ki ga je dal postaviti moj oče, je močno razrit. Kmalu bo samo še ostanek jez. Povsem vnemar sem ga pustil po tistem, ko je bilo z žago konec. Nikomur več ga ni treba, jez, njegov čas je minil. Prav malo desk je še ostalo. Tramovje je tudi že zgnilo ali ga je odnesla voda. Le debelo kamenje se še upira vodi. A za vodno zaveso je pač še zdaj tako mokro in mahovnato kot takrat, ko sva z Burnikovim položila tja noter tistega policista, kočevskega Nemca.

Brr... Strese te. Čeprav ni padel od tvoje roke. A le ne pozabiš. Vidiš jez, ali tudi samo pomisliš nanj, in se spet spomniš. – A kaj moreš? Prekletu čuden čas je bil...

Ja, pri tolmu ti stoji kdo razkoračen v ribiških škornjih do rogovile in ti pravi, kako je tod romantično! Da ne veš, kaj imaš in kako si srečen, ker živiš v tem kraju. Kak direktor iz mesta, ki se z avtom potegne v Sotesko, da bi si ohladil glavo, ki mu jo hoče raznesti od skrbi! – Zdaj si radi hodijo sem gor hladit glavo in mirit živce. – Morebiti ima možakar za zvečer povabljen goste in bi jih rad presenetil s svežimi postrvmi. – Sam sem jih nalovil, ja. Ne, ne povem, kje! Samo toliko: prav romantičen kraj je!

Poznam take! V mojo kožo naj bi se déli! Bi le rad vedel, kako dolgo bi se še navduševali za romantiko! Soteska je Soteska, neusmiljena, tudi lepa, nikoli pa ne romantična razglednica za tistega, ki tu živi. – A kaj ti takle ve o tem!

Ja, povsem se je zdanilo. A skoz okno toliko, da to še vidiš. Preklemanske šipe, ki se že leta nabira na njih umazanija! Po vseh kotih in robovih plesen, siva, zelena, črna...

No, saj, temu je kriva vlaga. Podnarji živimo v mōči. Pred hišo hudournica, za hišo izvirk. Kot da je hrib votel. Velik vodni zbiralnik. Iz razpok v skrilovcu meži voda. Poleti samo curlja, v suši tudi presahne, a v jesenskem deževju in pomladi, ko se sneg topi, izvirk narastejo v pravcate studence. Breg se kadi, pravijo spomladi dolinci. To je vodna pršavica, ko se sonce upre v pobočje. Po odjugu je ves brez za hišo kot razoran. Žleb ob žlebu. Od daleč so kot brazde na njivi.

Zemlje pa je malo v teh bregovih. Prsti niti za ped globoko. Zemljina koža je tenka. Zato morajo drevesa razpresti korenine na široko, preplesti jih s koreninami drugih dreves, da se obdržijo na teh strmih.

A če greš še višje gor, je prsti še manj. Komaj za palec je je. Ali tudi samo za prgišče med skalnimi razpokami. Toda kolikšna življenjska moč je v prsti! Iz vsake kepice ti kaj prikljuje! Rododendron, encijan, murke, planike! Kako na široko se ti razraste rododendron, koliko skalovja prekrije! Sam ne veš, od kod črpa moč za

svojo bohotno in tako trdoživo rast! Iz zraka? Iz sonca? Iz vode? Toda brez prsti ni nič! Vsaj toliko je mora biti, da seme vzkali!

Vse semenje ne vzkali. Za vse je na skopih tleh prsti premalo. In zmeraj ni pravega vetra, da bi odnesel seme na rodovitno prst,

Za Podnarje ga tudi ni bilo, dobrega vetra o pravem času...

Podnarji...

Od vode in gore so živeli. Od nekdaj.

Od vode in gore so umirali. – Tudi od nekdaj.

Gora je ubijala na hitro, z enim samim zamahom. Podnarjem, ki so plačali davek gori, ni bilo treba več ne padarja ne spovednika.

Stric Blaž jo je sicer odnesel, a mu je vzelo noge. Vlačil se je po hiši in dvorišču z berglami in preklinjal smrt, ki ga je samo oplazila, namesto da bi bila dokončala svoje delo.

Do zadnjih let tako. Šele pred koncem se je vdal v svojo usodo. Toda prej je morala priti vojna, ko so njegovi vrstniki odhajali umirat na »krvave poljane«, kot so takrat pravili bojiščem, od Bukovine do Galicije in Soče. In ko je videl prenekateri prazen rokav in prazno hlačnico, je začel misliti, da njegova usoda tudi ni še najslabša pod soncem.

Videl sem ga nekoč. Bil sem še otrok in privkrat tam z očetom in materjo. Gledal me je, ne prijazno in ne neprijazno, marveč z nekakšnim mračnim usmiljenjem. – Tale bo torej ostal v tistem vašem hudičevem kotlu, je rekel. Oče se mu je nasmehnil, mirno in samozavestno. – Ni slaba domačija, jaz je ne bi zamenjal za drugo, je rekel. Stric Blaž je odkimal z glavo, ki je je bila sama lasata črepinja, pod njo pa koščen obraz, ki ga je zaznamovala dolga pohabljenost. – Jaz za vse na svetu ne bi živel tam, je rekel. – To si misliš, ker te je tam zadela nesreča, je rekel moj oče, stric pa odvrnil; – Ali je čudno, da me je? Tudi tebe še lahko. Po kakšnih strminah pa je treba spravljati les v dolino! Ne bi maral tvoji drevošček, čeprav bi mi jih podaril! – Seveda, je rekel oče, – ti si navajen Slezovca, za nas, ki smo iz Soteske, pa ni pol tako hudo.

Slezovec ni bil na ravnini, a tudi ne v hribih: vas je bila na prijaznem pologu, s širokim razgledom po vsej pokrajini. A jaz bi že takrat ne bil zamenjal Soteske za Slezovec.

Stric Blaž ni bil Podnarjev; bil je moje matere brat in nesreča ga je zadela, ko je našim pomagal spravljati les po drži. Morebiti ga zato gora ni ubila z enim samim zamahom. Od Podnarjev je izterjala svoje, ne da bi jim dajala kaj odloga. Podrto drevo, strela, snežni plaz, padec čez previs... In zmeraj so bile težave s pokopom. Včasih je dolgo trpelo, preden je gora vrnila nekaj žalostnih ostankov tega, kar si je vzela.

Mojega mlajšega brata Sreča do danes ni vrnila. Ga tudi ne bo. Tri desetletja in

pol je minilo od takrat. In ni ga ubila gora sama. A kakor koli je že bilo, ostal je v gori. – O njem so čez leta začeli govoriti, da je bil to slab konec slabega življenja. Tega niso rekli še o nobenem Podnarjevih.

A gora je bila vendarle poštena. Ubijala je može, ki so se spopadali z njo za tisto, kar je bilo njenega: za njene hoje, smreke in macesne, za divjad v njenih gozdovih. Branila je svoje.

Voda je ubijala potuhnjeno. Iz vsakega rodu je potegnila vase katerega Podnarjevih otrok. In zmeraj najboljšega in najlepšega, kot da si je premišljeno izbirala svoje žrtve.

Tako si je izbrala mojo sestro Tinko.

Spominjam se je ne, pet let ji je bilo, ko jo je vzela voda, jaz pa sem tedaj komaj začel kobaliti. Voda jo je zvabila k sebi s perunikami. Perunike in zlatice so bile Tinkino veselje, so pravili. Kajpada so jo odvrčali od vode, zabičevali ji, naj ji ne hodi preblizu, ker je nevarna. In Tinka je to razumela, saj je bila bistro dekletce. A nekoč so jo perunike le premamile, da si je upala predaleč na rob. In rob je bil izpodjeden! In tako bordo zelen, lepo porasel je bil, goljufivo trden rob! A samo daj, stopi na tak rob, pa se ti pri prči gruda odkrhne pod nogami in se posuje v strugo! O tem sem se pozneje sam prepričal. Tudi pod menoj se je nekoč rob posul, da sem čofnil v vodo, toda bil sem že solar in čvrst fantič, in tako sem brez škode prilezel nazaj na breg.

Voda Tinke ni nesla daleč, samo do vrbovja, ki namaka svoje goste veje v mirnem, blobokem tolmu. Tinka je bila drobna in lahka kot peresce; vrbove veje so jo prestregle in jo zlahka zadržale.

Mati, babica, moja teta Hana, navsezadnje pa tudi Zinka, ki je bila takrat sama še otrok, si te nesreče kar niso mogle odpustiti. Še čez več let so iskale opravičenja zase.

Kdor je z doma, ima eno misel, kdor je doma, jih ima sto.

Kdor le doma tiči, se malo nauči.

Kdor staršev ne uboga, ga tepe nadloga.

Kdor otroke preveč ljubi, ta jih pogubi.

Kdor staršev v življenju ne spoštuje, jih na grobu objokuje.

Kjer bi imel gostaç biti, je bolje, da črni trn rase.

mladim po srcu

Ureja: Miha Matè
Riše: Marjanca Jemec-Božič

Branko Čopić

Pogovor nad reko

Topel poletni dež je poškrpil listje jelš in vrbovja ob reki, usločil prelepo mavrico nad tremi hribi in, kot bi mig-nil, odpotoval nekam čez zeleno gozd-nato reber. Izza razcefranih oblakov, ki so hiteli na sever, se je pokazalo sonce, zableščala se je rečna gladina in gibčna postrv je veselo poskočila nad vodo. Njene rdeče pege so poblisnile na soncu kot snop isker v kovačnici.

»Oh, kako čudovit je ta modri sonč-ni dan,« se je oglasila izpod pokaplja-nega jelševega lista enodnevnica, mali dobri metulj, ki se je bil tjakaj skrtil pred dežjem. »Glej, moja mati reka pa je še lepša in bolj bistra kot ravnokar.«

»Ah, ti pa tvoja reka,« se je obreg-nil z vejice dolgonogi komar, ki se je bil tjakaj zatekel od bogve kod, »le kakšna lepota je v tej tvoji reki, ki kar naprej žubori in nekam hiti. Ti zele-nec, ko bi videl mojo močvaro, ah, to je pravi raj: postana mlačna voda, pol-na žabje zalege, trstja, šaša; človek bi se o pogledu na to stajal od blaženosti.«

»Ampak, ko bi ti šele videl, kakšne ribe so v moji reki,« se je pohvalila enodnevnica, »vse imajo bleščečo sre-brnkasto opravo in bistre oči, v katerih se ogledujemo jaz, drevje in globoka modrina neba. Kaj se ti to ne zdi lepo?«

»Lepo? To je zate lepo?« je porog-ljivo zabrenčal komar. »Kaj so tvoje ribe proti mojim prekrasnim žabam. Žabec Ošabec je pametnejši od vseh tvojih rib in je zato tudi izbral močva-ro za svoje bivališče. Imamo tudi žabji pevski zbor. Pridi nocoj k nam, pa boš slišala najlepše pesmi na svetu.«

»Ne rečem, da žabec ni pameten,«

je spravlljivo nadaljevala enodnevnica, »ampak dečki, ki se prihajajo kopat semkaj v reko, so kajpak modrejši od tvojih žabcev; kako da se potem ne gredo kopat v tvojo močvaro?«

»Salamenski dečki!« je zabrenčal komar in srce se mu je napolnilo s čudno hudobijo. »Niti najmanj mi ni-so všeč in o prvi priložnosti jih bom skupaj s svojimi brati popikal, da bodo potem bolni in tihi ležali doma. In potem jih ne boš več videla na tej tvoji brbotavi reki... No, ali zdaj vidiš, kakšnega junaka je rodila močvara. Kaj je pa doslej naredila tvoja reka?«

»Moja reka,« je zamišljeno začela enodnevnica, »moja reka prihaja iz onih gozdov, ki se modrijo tam v da-ljavi, zjutraj mi je pripovedovala, ka-ko z njo spotoma namakajo premnoga rodovitna polja in livade, polne cvetja, kako daje piti neštetim živalim in kako bo od tod tekla skozi veliko vasi in mest in naposled prišla do svoje pra-matere – velike prostrane vode, ki pljuska in se zaganja ob skalne kleči. In ko bom umrla, bom padla v reko, ona pa bo odnesla moja lepa krila v dar svojji pramateri, veliki vodi...«

»Viš jo no, šopiriš se s pametjo ka-kor kakšen stavec,« ji je hudobno pri-strigel besedo komar. »pa ne veš, ubo-žica moja, da si se šele zjutraj rodila in da boš umrla, ko bo sonce zašlo za nabrežno drevje. Eh, kaj bi s tako kratkim življenjem... Jaz pa bom ži-vel še dolgo po tvoji smrti in veliko ljudi jo bo skupilo od mjih pikov.«

»Res je, samo do mraka bom žive-la,« mu je tiho odvrnila enodnevnica, »pa mi vseeno ni žal. Boljše je en dan živeti v družbi s soncem, zelenjem in bistro reko, kot pa dolge dneve života-riti v mrtvi, postani močvari z žabjo družino.«

»Tako je!« je potrdila modra vidra, ki je prisluškovala pogovoru izza vot-lega debela ob bregu. »Prav imaš eno-dnevnica.«

»Hej, kdo pa je to, kdo je rekel, da ima prav?« je razkačeno zabrenčal komar in zletel tik nad vodo, da bi videl neznanega besedovalca. »Kdo je to, da ga pičim v brbljavi jezik.«

Lačna postrv, ki je že celo večnost čakala na kakršen si bodi plen, se je bliskovito pognala nad vodo in komar je, kot bi trenil, izginil v njenem gobcu.

»Prav so rekli: kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade,« je poučno sklenila vidra, se modro nasmehnila in se potopila.

Zdaj, ko je ostala brez sogovornika, je enodnevnica pogledala v nizko son-ce in se otožno nasmehnila.

»Sonce zahaja, kmalu bom umrla, dotlej pa grem obhudit vsaj še pol sveta.«

In neutegoma je odletela niz reko.

Prevedel Uroš Kalčič

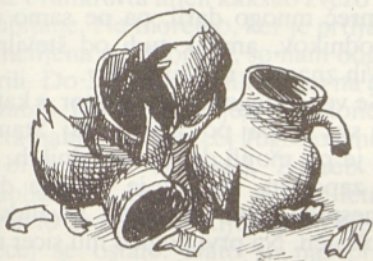

Branko Rudolf

Huda mravljica

Bila je huda mravljica, šest črnih nog je imela, je migala, je vohala, je čisto ponorela.

Bila je huda mravljica, po trgu je hodila, lončarju je čez piskre šla, pa vse mu je pobila.

In kamorkoli je prišla, so vsi pred njo bežali, je pokalo, je stokalo pod njenimi stopali.

Oj mravljica, požrešnica, le kaj si naredila? Še bika je pohrustala, roge samo pustila.

Seveda to je čisto res: zakaj se bik šopiri? Šest črnih nog ima mravljica, bik pa ima le štiri.

Če slišiš hudo mravljico po svetu godrnjati, obrni se in zbeži proč, kar zmorejo podplati.

Kmečka abeceda

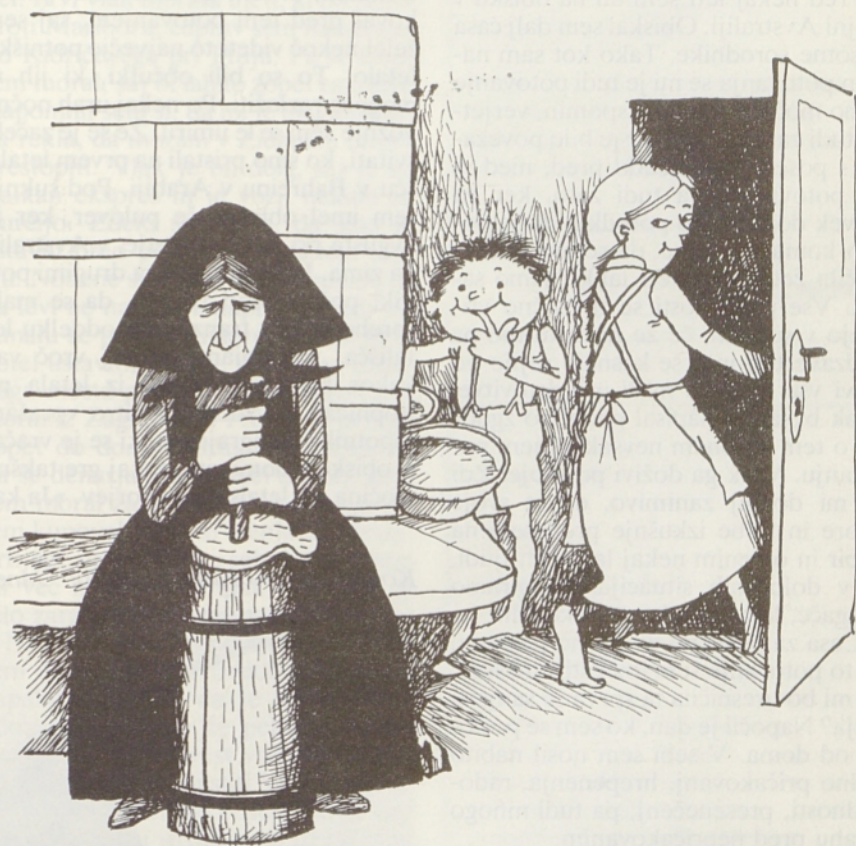
Pinja

Na Koroškem babice še zastavljajo uganko, ki je večina slovenskih otrok ne bi znala rešiti.

Kaj je to: V hiši stoji, pa po lesu hroši?

Otroci s Koroškega ugibajo in včasih vendarle uganejo, da je to pinja.

Kjer pridelajo več mleka, ga posnamejo in smetano predelajo v maslo. S sodobnimi stroji in napravami je to hitro opravljeno. Bolj zamudno je bilo v preteklosti, ko so poznali kmetje samo pinje. Danes jih skoraj ne uporabljajo več, morebiti še ponekod, kjer namolzejo zelo malo mleka, pa jim ne kaže kupovati dragih strojev.

Mleko nalijejo najprej v plitve posode z veliko površino. Včasih so bile to le lončene sklede, danes so tudi emajlirane. Ko se mleko skisa, izvre na vrhu smetano, ki jo gospodinje posnamejo z žlico. Ponekod mleka ne kisajo, ampak postanega pogrevajo v peči, da naredi smetano.

Ko se nabere več smetane, jo prelijejo v visoko leseno posodo v pinjo. V njej smetano medejo. Natočijo jo približno polovico pinje, potem pa jo stepajo tako, da dvigajo in spuščajo okroglo, preluknjano leseno ploščo, ki jo imajo pritrjeno na palici. Po kakih dveh urah se smetana zgosti v maslo, na dnu pinje pa ostane tekočina, ki ji pravijo pinjenec, medenec ali zmatranec.

Kot za vsako delo je potrebno tudi za medenje nekaj spretnosti, predvsem pa potrpežljivosti. Smetano je bilo treba dolgo mesti, posebno če ni bilo za to ustrezne toplote. Razumljivo, da so se otroci dolgotrajnemu in dolgočasnemu opravilu najraje ognili, pa so največkrat medle potrpežljive babice.

Marija Makarovič

vaše zgodbe

Tja in nazaj

Pred nekaj leti sem bil na obisku v daljni Avstraliji. Obiskal sem dalj časa odsotne sorodnike. Tako kot sam namen potovanja se mi je tudi potovanje samo močno vtisnilo v spomin, verjetno tudi zaradi tega, ker je bilo povezano s posebnimi občutki pred, med in po potovanju. Pa tudi zato, ker ga človek doživi tako poredko, da še potem komaj verjame, da se mu je uresničila želja, o kateri lahko samo sanja. Vse posebnosti se ti močno vtisnejo v spomin, če že ne zavestno pa podzavestno in ti še kasneje rojijo po glavi vse mogoče misli in ugotovitve. Vsak bi lahko napisal podobno zgodbo o tem ali onem nevsakdanjem potovanju. Vsak ga doživi po svoje. Zdi se mi dovolj zanimivo, da te svoje dobre in slabe izkušnje prenesem na papir in omenim nekaj lastnosti ljudi, ki v določenih situacijah reagiramo drugače, kot bi lahko pričakovali.

Časa za psihično in fizično pripravo za to potovanje sem imel štiri mesece. Se mi bo uresničila ta sprva še sanjska želja? Napočil je dan, ko sem se poslovil od doma. V sebi sem nosil nabito polno pričakovanj, hrepenenja, radovednosti, presenečenj, pa tudi mnogo strahu pred nepričakovanim.

Že sedim v letalu na progi Ljubljana–Beograd. In ravno takrat morajo nagajati stopnice letala. Saj me ni bilo strah zaradi trenutne tehnične pomanjkljivosti, ker prej tudi ne startajo, dokler ni vse brezhibno. Ampak zaradi pomanjkanja časa imam lahko druge nevšečnosti. V Beogradu čakamo na kovčke, pa nikakor nočejo hitro priti po tekočem traku. Na monitorju utripa signal za zadnji poziv za letalo za Sydney. Končno le pograbim svoj kovček in z ostalo prtljago, ki sem jo imel že pri roki, letim k okencu za Sydney. Tam pa je bilo vse prazno. Pa tudi sicer je bilo na letališču že prazno, le nekaj ljudi je zrl skozi velika okna verjetno proti letalu, ki bo vsak trenutek poletelo. Čisto na koncu sem vendarle opazil še enega uslužbenca, ki je

pospravljaj neke dokumente. »Vi ste ja zamudili,« mi je rekel. Ko sem mu hitel pripovedovati, da sem prispel z zamujenim letalom, so slišale še ostale uslužbenke, ki so prej delale na okencu in so prišle pogledat, kaj je. Kaj bi še ga vzeli? so se vprašale. Končno so prek radijske zveze javili v letalo, da dobijo še enega potnika. Po hitrem postopku sem opravil še vseh sedem kontrol, saj so bili na srečo vsi ti uslužbenci v letališki zgradbi. Ves ta mučni čas nisem verjel, da me bo letalo res počakalo. Uslužbenci so videli mojo nestrpnost, me tolažili in so bili z mano zelo prijazni. Prtljago so dali v poseben prostor v letalu.

Iz tega strašno mučnega in neprijetnega občutka sem stopil v Qantasov boeing 747 in v istem trenutku doživel trenutek, ki sem ga tako težko pričakoval pred tem potovanjem, saj sem želel nekoč videti to največje potniško letalo. To so bili občutki, ki jih ni mogoče razložiti. Po nekaj urah nočne vožnje sem se le umiril. Že se je začelo svitati, ko smo pristali na prvem letališču v Bahreinu v Arabiji. Pod suknjo sem imel oblečen še pulover, ker je avgusta pri nas še poletje, v Avstraliji pa zima. In ko stopam za drugimi potniki počasi proti izhodu, da se malo sprehodimo v tranzitnem oddelku letališča, me objame precej vroč val, kakor hitro sem stopil iz letala po stopnicah navzdol. Po hitro vprašam sopotnika Beograjčana, ki se je vračal iz obiska v domovini, zakaj gre takšna vročina od letalskih motorjev. »Ja kaj

niste čuli, da je vanjska temperatura u Bahreinu 33 stupnjeva?« je hitro odgovoril. In o soncu še ni bilo ne sluha ne duha, razen črno oranžnega sijaja daleč za obzorjem. Seveda sem si moral v letališkem avtobusu sleči še pulover. Ko smo po skoraj enournem postanku nadaljevali polet proti Singapuru, smo čez nekaj ur zopet izginili v temo. Tudi v Melbournu smo pristali, ko je bila še trda tema. Ko smo se bližali končnemu cilju, Sydneyu, je bilo opaziti, da bo skoraj vzšlo sonce in prispevalo najlepšim občutkom tistega dne.

In nazaj sem potoval po treh mesecih prijetnega bivanja, poln novih prijetnih presenečenj in doživljanj s te od nas tako oddaljene dežele. Vsebinsko prtljage je bila precej drugačna od tiste, ki sem jo nesel tja. Imel sem namreč mnogo daril, pa ne samo od sorodnikov, ampak tudi od številnih novih znancev in prijateljev.

Še več prljave je imel Viktor, s katerim sva skupaj potovala nazaj. Stanoval je pri mojih delnih sorodnikih. Ni bil zaposlen, ker se je nekega dne ponesrečil, tako da je bil invalidsko upokojen. Na prvi pogled mu sicer nič ni manjkalo, le malo je šepal na eno nogo. Opaziti pa je bilo, da je moral popiti že mnogo avstralskega piva, saj mu ga je steward moral neprestano nositi tudi med potjo domov. Po mnogih letih, ne vem natančno po kolikih, si je nenadoma zaželel, da bi obiskal svojo rojstno vas, svoje domače...

Ker mi tja potovanje ni šlo gladko,

Kosec na Koroškem (foto: Janez Zrnec)

sem bil radoveden, kako bo šlo nazaj. Niti tja, niti nazaj nisem mogel niti za pet minut zaspati v tej več kot 24 ur trajajoči vožnji, pa čeprav je najdaljša proga od Bangkoka do Aten trajala več kot deset ur brez postanka. Namesto da bi se spustili na beograjsko letališče, smo nadaljevali pot do Frankfurta. Gosta megla je zagodla tudi drugim letališčem v Evropi. Pristali smo okrog desete ure. Okrog trideset bi nas moralo potovati nazaj do Beograda, seveda ko bo ugodno vreme. Obljubljen polet je bil napovedan za dvanajsto uro. Nič. Čakamo naprej. Nato zopet ob 14^h. Nič. Ob 18^h nič. Med tem časom smo se že dobro poznali. Če bi normalno pristali v Beogradu, bi štirje iz tega letala nadaljevali polet še do Ljubljane. Zato smo se domislili, če bi že iz Frankfurta imeli kakšno zvezo do Ljubljane. Ne moremo, ker je prtljaga namenjena za Beograd, so nam odgovorili. Do 21^h smo mislili, da so na nas pozabili. Do takrat se je z vseh koncev sveta nabralo že precej Jugoslovanov, ki bi želeli v Beograd, Zagreb ali Ljubljano. Kmalu nato je eno letalo odletelo za Zagreb. Kljub temu nas je precej še ostalo. Nato so nas prišli vprašati, koliko nas je vseeno za Ljubljano. Takrat nas je bilo že precej. Kasneje so uredili, da bo letalo pristalo tudi v Ljubljani in nadaljevalo do Beograda. Ob polnoči smo vendar vstopili v dolgo pričakovano letalo. Tokrat smo ponovno lahko videli svoje kovčke in jih morali pokazati, kam je kateri namenjen, Beograd ali Ljubljana. Iz Sydneya za Ljubljano je potovala tudi neka ženska s svojim sinom in tremi velikimi kovčki. Tudi ona je prihajala na obisk v domovino. Ob enim ponoči smo pristali v Ljubljani. Viktor je hitro našel svoje kovčke, najjinih kovčkov pa ni bilo na tekočem traku. Ženska je panično začela letati po letališču in kar proti izhodu in letalu, ki se je pripravljalo za polet v Beograd. Imela je še sitnosti z varnostniki. »Ne moremo pomagati, jutri se bodo sigurno vrnili iz Beograda,« nama je dejal uslužbenec za prtljago. Jaz sem ostal miren, saj sem bil že tako utrujen, da kako drugače nisem mogel več reagirati. To nevsječnost nam je zagodila megla, saj bi v tem času doma že lahko sladko spali, sedaj pa naj še en dan čakamo na kovčke, ali pa naj drug dan pridemo ponje, sem si mislil. Letalo je počasi odpeljalo in se oddaljilo od letališke zgradbe, vendar še ni bilo slišati, da bi vzletelo. Po nekaj trenutkih se je vrnilo. Izstopili so vsi potniki in osebje v letalu, kajti dovoljenja za vzlet niso dobili, ker je bila na beograjskem letališču spet pregosta megla. Tokrat pa, na to srečo, sva s sopotnico dobila omenjeno prtljago. Moram priznati, da je bilo za nas potnike poskrbljeno vse potrebno

glede hrane in prevoza do mesta Ljubljana.

Videl sem, da Viktor potuje nekam proti Murski Soboti. Ura je bila tri ponoči, ko sva stopila iz avtobusa pred železniško postajo. Šofer avtobusa sploh ni mogel verjeti, da mu lahko nekdo v tako poznih urah, ki ga sploh ne pozna, podari originalno steklenico whiskyja. Kar presenečeno se je zahvalil Viktorju. Vsak kos prtljage nama je bil že odveč, ko sva stopala proti železniški postaji. Viktor je že pričel negotovati, ker mu nisem takoj pokazal restavracije, saj je komaj čakal, da kaj popije. »Pa kaj boš sedaj v restavraciji tako pozno ponoči, saj ne bo nikjer odprto,« sem mu odvrnil. Pa res ni bilo.

Dosti imam tega potovanja, sem rekel. Prvi vlak moram ujeti, ki bo peljal proti Mariboru, čeprav sem namenjen do Kidričevega pri Ptujju. Pa še hiteti sem moral, saj bi lahko zopet zamudil. Zapomnil sem si, da mi je blagajničarka rekla, da moram v Zidanem mostu prestopiti. Vlak je bil dolg, saj je bil Balkan ekspres in je vozil nekam za Turčijo. Zdelo se mi je, da smo se ustavili pred postajo v Zidanem mostu. Nobene svetlobe ni bilo opaziti ne na levi ne na desni, naprej pa tudi ne. Kmalu se peljemo naprej, a vlak se ni hotel ustaviti, vozil je kar mimo Zidanega mosta proti Zagrebu. Tako sem moral iz Zagreba do Ptujja, od tam pa zopet do doma z drugim avtobusom. Pa še denarja nisem imel dovolj, zato sem moral zamenjati nekaj deviz. Ko sem kupal karto in menjaval devize, prtljage nisem nosil s seboj, ker nisem bil več zmožen. Ampak strah me je bilo zaradi morebitnih tatov.

Ne morem se točno spomniti, kdaj sem dojel, da sem naredil zelo veliko napako, vem pa, da je to bilo šele takrat, ko sem se že peljal v vlak. Vendar me je ta vest vse bolj pekla. Kako sem mogel pustiti Viktorja tako samega na železniški postaji v Ljubljani? Verjetno si je tudi zato izbral prav tisti datum za potovanje v domovino, da bi ne imel težav s potovanjem glede vozniških redov, naših razmer in drugih stvari, ki jih lahko človek po tolikih letih odsotnosti pozabi in se ne znajde. Zelo mi je bilo težko. Nisem ga več videl, da bi se mu opravičil. Spoznal sem, da človek v določenih situacijah reagira čisto drugače. Morda bo po teh nekaj letih Viktor prebral te vrstice in me razumel ter mi oprostil.

Mislil, da so bila potovanja vedno zanimiva in bodo to tudi vnaprej. Kako pa se počutimo na teh potovanjih, pa ni odvisno samo od naravnih in tehničnih pogojev, ampak gotovo tudi od ljudi, ki so kakorkoli s tem povezani.

Jože Šafranko, Kidričevo pri Ptujju

Jože Žohar

Strmiš, moj sin?

Strmiš moj sin? Ne razumeš, ne veš, zakaj te nasajene kose na močnih, a upognjenih ramenih? Zakaj so noge bose, zakaj roka sega proti nebu po plemenih?

Nekoč ti moram povedati stoletno zgodbo o kmečkih uporih, nekaj o zemlji najjinih korenin, moj sin.

Hodila bova med polji, kjer bodo želi pšenico, šla bova v vinsko gorico in na vrhove planin.

Vedel boš, da vse to ni od danes, moj sin, tod so krvaveli najjini nekdanji rodovi; zato se pokloni pred temi grobovi –.

Od tod sva, moj sin.

Ljubljana, julij 1983

Jože Žohar

Pridi

Pridi od nekoder pred iztekom ure, pred vzletom ptice petega smehljaja.

O, pridi! Še te čakam z rasprostrtimi rokami, da me popelješ nazaj v srce temnega zelenja, v zasanjanost belih planin, kjer se v snegu še iskrijo izdihljaji sesutih sanj.

Pridi! Ostalo je samo še malo minut med nama in sinjim nebom.

Beograd, 6. 8. 1983

Kjer ima gospodar oči zaprte, tam jih imajo posli odprte.

Kjer je mnogo snah, je juha preslana.

naši po svetu

FRANCIJA

Dan republike v Sallauminesu

Združenje Jugoslovanov v severni Franciji je proslavilo dan republike Jugoslavije 20. novembra 1983 v dvorani Maurice Thorez v Sallauminesu. Ta dan se že po tradiciji zberejo vsi Jugoslovani, ki živijo v tem okolišju – zato da se pogovorijo z rojaki in prijatelji, pa tudi zato, da uredijo svoje zasebne zadeve s predstavniki jugoslovanske ambasade iz Pariza.

Največja privlačnost tega srečanja je brez dvoma domači zabavni ansambel, ki vsakokrat pride iz Slovenije v organizaciji Slovenske izseljenske matice. Na lanski proslavi je bil to ansambel Oglarji iz Škofje Loke. Vsi, ki smo prisostvovali tej prireditvi, smo se počutili, kot da smo doma, zato je ta dan minil kar prehitro.

Ponosni smo tudi na priznanje, ki nam ga je ob tej priložnosti podelil predstavnik Slovenske izseljenske matice Štefan Cigoj. Hvaležni smo tudi za priznanja posameznikom, ki so jih prejeli sodelavci našega društva – Marija Rahle iz Lievina, Štefanija Vozel iz Sin-le-Noble kakor tudi naš častni predsednik Justin Čebul.

Naše društvo ne pozabi tudi na tiste starejše in bolne člane, ki niso mogli

prisostvovati tej izjemni prireditvi, zato smo se povezali z lokalno radijsko postajo, ki je neposredno iz dvorane prenašala koncertni del sporeda z našimi lepimi pesmimi. Tako so lahko tudi ti naši rojaki proslavili jugoslovanski dan republike.

Štefan Gradišnik, predsednik

ŠVEDSKA

Ansambel Martina Pečovnika

Ansambel Martina Pečovnika že 15 let zabava slovenske rojake na Švedskem, od Malöja na skrajnem jugu pa vse do Stockholma. Ansambel je v tem času deloval v različnih zasedbah in tako se mu je pred dvema leti pridružila pevka Darinka Ringström ali bolj znana kot Turnškova Darinka iz Trnave v Savinjski dolini, ki ne skrbi samo za petje temveč tudi za veselo razpoloženje v ansamblu.

Martin Pečovnik pa ne nastopa samo za slovensko publiko, temveč pogosto tudi za švedsko publiko, kjer žanje aplavz za aplavzom. S svojimi solističnimi nastopi pa Darinka osvoji publiko, kjerkoli se pojavi.

V ansamblu sodeluje tudi Šved Åke Broberg, ki igra klarinet. O svojem sodelovanju v ansamblu pripoveduje takole:

»V svojem stanovanju sem pred leti zaslišal, da nekdo od sosedov igra na harmoniko narodno glasbo. Mislim, da je avstrijska. Vendar pa je bil to Slovenec Likar, ki igra zdaj v ansamblu trobento. Prek njega sem spoznal glasbo nekaj znanih slovenskih narodnozabavnih ansamblov, med njimi tudi ansambla Avsenik. Med dopustom leta 1978 v Avstriji sem dve uri čakal, da sem dobil vstopnico za koncert tega ansambla, prav tako sem se dve uri prerival, da sem

Ansambel Martina Pečovnika iz Malöja

prišel v dvorano. Uspelo mi je tudi, da sem se pogovarjal z njihovim pevcem in humoristom Francem Koširjem. Tega večera ne bom nikoli pozabil.

V slovenski narodni noši se zelo dobro počutim in ker sem pred upokojitvijo, upam, da bom imel kmalu priložnost obiskati domovino mojih prijateljev. Sem navdušen hribolazec in ravno Slovenija bo odgovarjala mojemu najljubšemu konjičku.« Tako je pripovedoval ladjedelniški inženir Ake.

Ansambel Martina Pečovnika deluje v okviru Slovenskega kulturnega društva Planika v Malmöju. Na žalost pa ima ansambel vse premalo razumevanja s strani nekaterih društvenih odbornikov, ki ne znajo ceniti dela pri ohranjanju slovenske narodne glasbe med našimi ljudmi na Švedskem.

Anton Mažgon

AVSTRIJA

Socialna delavka na Dunaju

Med dunajskimi Slovenci že od leta 1971 deluje socialna in tudi društvena delavka Ema Murko, katere sedež je pri dunajskem pastoralnem uradu. Med bivanjem v Avstriji si je pridobila tudi avstrijsko diplomu socialne delavke. S čim se ukvarja? Sama pravi, da z veseljem in po svojih močeh pomaga vsakomur, ki potrebuje kakršnokoli pomoč ali nasvet tako glede delovno-pravnih kakor tudi osebnih zadev, pomaga pri nabavi in posredovanju različnih dokumentov ob smrtih, ob rojstvih, pridobivanju otroških dodatkov, stanovanjskih zadev in podobno. Žal tudi naši ljudje iščejo njeno pomoč pogosto šele takrat, ko jim začne teči voda v grlo, zato je njeno delo toliko težavnejše. Vendar pa je Ema Murko pomagala že mnogim – zaradi sposobnosti in tudi zaradi neizmerne požrtvovalnosti. Vsem, ki bi jo potrebovali, svetujemo, da jo poiščejo na naslovu: Einsiedler gasse 9-11, 1050 Wien (5. okraj).

Pogled v dvorano med proslavo dneva republike v Sallauminesu, Francija

Sprejem v pionirsko organizacijo

Prvič je proslavljal dan republike v Freiburgu tudi oddelek slovenskega dopolnilnega pouka. V zelo kratkem času so otroci tega oddelka pripravili kratek program in tako sodelovali na osrednji proslavi v Freiburgu. Recitali so in zapeli nekaj slovenskih pesmic, program pa so zaključili s slovensko narodno glasbo na harmoniki in kitari. V pionirsko organizacijo je bilo sprejetih sedem učencev.

Dedek Mraz

Učenci oddelka slovenskega dopolnilnega pouka v Freiburgu so skupaj s starši, bratci in sestricami pozdravili dedka Mraza, ki je v zlati knjigi prebral imena šolarjev in potem vse obdaril s knjigami in kasetami iz domovine in seveda s sladkarijami. Skupno se je proslave udeležilo 36 staršev in otrok. Slavko in Franček sta zaigrala »po slovensko«, tako da se je na koncu vse vrtelo v taktu polke.

Otroci so dedku Mrazu obljubili, da bodo v prihodnjem letu pridno obiskovali slovenski dopolnilni pouk.

Nuša Sullivan, Freiburg/Br., ZR Nemčija

»Lastovke« iz Berlina

V novembru 1983 je Slovensko kulturno-prosvetno in športno društvo »Slovenija« iz Berlina ponovno izdalo svoje glasilo z naslovom »Lastovke«, ki je izšlo v počastitev dneva republike. Društvo »Slovenija« je v zadnjem obdobju doseglo resnično lepe uspehe, ustanovilo vrsto sekcij, ki živahno delujejo, pritegnilo v svoje vrste kar največje možno število Slovencev ki za stalno ali začasno živijo v Zahodnem Berlinu. Društvo je podpisalo listino o sodelovanju z mestno konferenco socialistične zveze Ljubljana.

Pri društvu so bile ustanovljene po delovnem načrtu kegljaška sekcija, planinsko-rekreacijska, folklorna, namizno-teniška, mladinska, za ročna dela, folklorna, šahovska in morda še kaka druga sekcija. Vse razvijajo živahno dejavnost, kar štiri društvene športne ekipe pa so vključene tudi v berlinsko mestno tekmovanje.

v Torontu ter predstavniki jugoslovanskih društev.

Slovesnost je začel ansambel Junior Tamburitza – odsek 961, ki je intoniral kanadsko in jugoslovansko himno, zatem pa je goste pozdravil predsednik združenja Bratstvo-enotnost Nikola Gajić, ki je med drugim poudaril, da »mi, Kanadčani po rodu iz Jugoslavije, proslavljamo 29. november, ker s tem izražamo svojo odločenost, da negujemo tradicije in kulturo svoje matične dežele, tako izražamo svojo povezanost z njo, hkrati pa spoštujemo tudi tradicije in kulturo naše nove domovine...«

Zbranim je spregovoril tudi jugoslovanski generalni konzul Peter Tolev, za njim pa tudi predstavnik zvezne vlade Jesse Flis ter predstavnik pro-

Veličastna proslava dneva republike v Torontu

Prek petsto gostov je prisostvovalo izjemni proslavi dneva republike, enega največjih praznikov stare domovine, ki je bila v dvorani na 1573 Bloor Str. v Torontu, 29. novembra 1983. Na proslavi so bili številni naši izseljenci iz Toronta in okoliških mest v južnem Ontariu, predstavniki zvezne vlade, parlamenta in predstavniki jugoslovanskega generalnega konzulata

Proslava dneva republike, 29. novembra 1983 v Torontu, Kanada

Mladinski tamburaški ansambel, ki je sodeloval na proslavi dneva republike v Torontu

vince Tony Rupert. Prisotni so poslali tudi čestitke predsedstvu SFRJ kakor tudi kanadskemu premieru Pierru Trudeauju.

V kulturnem sporedu so sodelovale številne kulturne skupine, ki so izvajale glasbo vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Na zaključnem banketu konvencije Slovenske ženske zveze, ki je bila lani v maju v Chisholmu, Minnesota, je slovesno vzdruže še poudarila večja skupina slovenskih rojakinj v lepih slovenskih narodnih nošah. Med njimi sta vzbudili pozornost tudi rojakinja Žalec z vnukinjo (na sliki). G. Žalec je bila rojena v Malem logu v Loškem potoku. V ZDA je prišla leta 1939 naravnost v Chisholm in tam ostala ves čas. Poročila se je s Stevom Žalcem, doma iz Dragatuša v Beli krajini. Dolga leta je že članica Slovenske ženske zveze. Omeniti moramo še, da je bila predsednica pripravljalnega odbora za organizacijo konvencije Slovenske ženske zveze v Chisholmu znana društvena delavka in časnikarka Vera Ponikvar, vodja sporeda pa je bila Jennie Samsa. Pri pripravi sporeda konvencije je sodelovala tudi Violet Ruparcich.

75 let Sloge

Pred 75 leti, 24. maja 1908, je skupina slovenskih rojakov v Milwaukee, Wisconsin, ustanovila Samostojno društvo Sloga (registrirano pod imenom Slovensko podporno društvo »Sloga«). Glavni namen tega društva je bil, da zberejo skromne prihranke in jih združijo zato, da bi članom lahko pomagali ob težavah, ob boleznih in nesrečah ter vdovam in otrokom ob smrti njihovih mož oziroma očetov. Poleg tega pa je bil namen društva tudi, da bi med člani spodbujal čut vzajemnosti in medsebojnega razumevanja, ter da bi pomagalo ohranjati med člani bratsko povezanost in družabnost.

Že na prvem, ustanovnem sestanku je bilo prisotnih okrog 80 rojakov, ki so za prvega predsednika izvolili Johna Ermenca. Vse to je razvidno iz prvega ohranjenega zapisnika ustanovne seje društva. Dogovorili so se, da bo članski prispevek dolar na mesec, vpisnina pa 2 dolarja. Društvo je začelo zbirati denar tudi na druge načine, s prodajo trakov, s prirejanjem veselice idr.

Kot zanimivost naj omenimo, da je bil bolniški prispevek društva dolar na dan in odbor je bil ob tem zelo natančen. Odbor je redno obiskal bolnika, da bi točno ugotovil, ali je bolnik resnično nezmožen za delo in da tudi ne more opravljati del okrog hiše. Pravila so bila pač stroga, ker rezerv v proračunu ni bilo.

Skrbni ustanovitelji Sloge so trdo delali, tako da je v leto 1909 društvo vstopilo že močnejše. Življenje je bilo trdo, saj je znašala plača za 60-urno tedensko delo 7 do 9 dolarjev. Član Sloge pa je s plačevanjem prispevkov v sklad vendarle zagotovil nekoliko brezskrbnejše življenje družini v primeru bolezni ali smrti.

Glas o zglednem delu Sloge se je širil in tako so bili do leta 1911 ustanovljeni že štirje novi krožki, ki so vključevali člane v okolici Milwaukee. Tega leta je bila tudi prva konvencija, ki se je udeležilo 18 delegatov. Izvoljen je bil prvi glavni odbor in bratsko društvo je preraslo v organizacijo z imenom »Jugoslovansko podporno združenje Sloga«. Zanimivo je, da so se poimenovali po Jugoslaviji že vrsto let, predno je njihova domovina prišla v okvir nove države Jugoslavije. Po drugi konvenciji, leta 1914, se je združenje preimenovalo v »Jugoslovansko podporno zvezo Sloga«. Leto pozneje je bila zveza vpisana v seznam zavarovalnih organizacij države Wisconsin.

Danes je organizirana Sloga – uradno ime: SLOGA Fraternal Life Insurance Society – v 20 krožkih, od katerih nekateri delujejo skupaj, izdaja lastno glasilo, podeljuje štipendije otrokom svojih članov, ima lastno »krvno banko«, ki je bila ustanovljena leta 1958, in ima lastne prostore z računalniško opremo (naslov: SLOGA, 2538 W. National Avenue, Milwaukee, WI, 53204). Od leta 1908, ko je bil predsednik društva John Ermenec, se je zvrstila vrsta predsednikov, od leta 1982 pa vodi zvezo Frank J. Bevsek.

Slovenski koncerti v Milwaukee

V knjižnici Golde Meir na univerzi Wisconsin v Milwaukee je bil 9. novembra 1983 otvoritveni koncert serije slovenskih koncertov in predavanj. Spored je začel pevski zbor USPEH z imenitnim koncertom, na katerem sta posebno izstopala tudi solista Ann Penne in George Lipovsek.

Direktor knjižnice William Roselle je v svojem pozdravnem govoru posebej poudaril pomen ustanovitve slovenske glasbene knjižnice v okviru te ustanove tako za splošno ameriško javnost kot še posebej za slovensko skupnost na območju mesta Milwaukee. Začetek zdajšnje bogate glasbene knjižnice je bil v zasebni zbirki pokojnega Cirila Muskatevca, očeta sedanjega dirigenta zbora USPEH Lea Muskatevca. Ciril je bil dolga leta dirigent številnih slovenskih pevskih zborov. Pozneje je bila ta zbirka obogaten tudi s številnimi darili in arhivi, tako da predstavlja danes največjo tovrstno zbirko zunaj Slovenije. Zbirki je namenila v spomin na Franka Ermenca posebno pomoč tudi njegova žena Mary.

Prof. Leo Muskatevc je nato govoril o sami zamisli, kako bi čimbolj obogatili slovensko kulturno delo med potomci slovenskih izseljencev, o ustanovitvi pevskega zbora USPEH, ki je plod sodelovanja vseh slovenskih organizacij na območju Milwaukee in o nekaterih nadaljnjih načrtih.

Oddelek za lepe umetnosti (Fine Arts Administration) pri Univerzi Wisconsin načrtuje, da bo v prihodnje navezal tesnejše stike z univerzo v Ljubljani. V ta namen namerava izkoristiti priložnost za izmenjavo študentov prek Fulbrightovega programa.

Pevski zbor USPEH bo letos prvičkrat gostoval v Sloveniji. Gostovanje je načrtovano za junij, ko naj bi zbor sodeloval tudi na enem največjih pevskih srečanj na svetu – na tradicionalnem taboru slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Jornal do Imigrante o Jugoslaviji

Brazilski list »Jornal do Imigrante«, ki mesečno izhaja v Sao Paulu, in v glavnem obravnava tematiko brazilskih priseljencev, je lansko septembrsko številko skoraj v celoti posvetil Jugoslaviji oziroma jugoslovanskim priselencem v Braziliji. Pobudo za objavo tega gradiva oziroma posebne, jugoslovanske številke tega lista je dalo Društvo prijateljev Jugoslavije, pripravila pa ga je sama redakcija, ki dokaj redno objavlja gradivo o jugoslovanskih priseljenicah.

Pri uresničevanju tega načrta je še posebno vestno sodeloval član odbora Društva prijateljev Jugoslavije Mario Gavranč, potomec naših izseljencev, ki je v stikih s številnimi izseljenci in brazilskimi prijatelji zbral potrebna sredstva za izdajo tega lista. V listu je namreč vrsta naših izseljencev objavila plačane oglase.

ARGENTINA

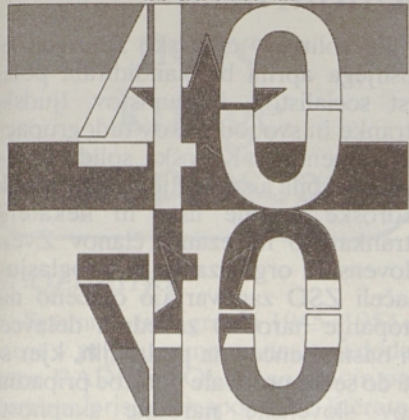
Veličastna proslava dneva republike

Dan republike, največji praznik vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, so tudi lani slovesno proslavili naši izseljenci in njihovi potomci v Argentini. Ob 40-letnici drugega zasedanja Avnoja je bila v organizaciji skupnega odbora za organizacijo proslave še vrsta kulturnih, umetniških in športnih prireditev v okviru »Jugoslovanskega tedna«.

Že 26. novembra 1983 so se v prostorih društva Triglav v Buenos Airesu začela srečanja športnikov naših izseljenskih društev v balinanju, kegljanju in šahu. Tekmovanje se je nadaljevalo 2. decembra v Jugoslovanskem domu v Dock Sudu, končalo pa se je v prostorih Slovenskega društva v Bernalu.

V prostorih Triglava in Jugoslovanskega doma v Dock Sudu so bila likovna srečanja pionirjev. V posameznih društvih je sodelovalo veliko otrok naših izseljencev v starosti od 6 do 12 let. Najboljša njihova dela so bila nagrajena.

V dvorani »Ivan Meštrovič« Jugoslovanskega društva za vzajemno pomoč je bila 30. novembra odprta priložnostna razstava fotografij ob stoletnici rojstva hrvatskega kiparja Ivana Meštroviča. V istih prostorih so bili 1. decembra prikazani tudi nekateri jugoslovanski dokumentarni filmi, ki so

Comisión de la colectividad Yugoslava pro-Fiesta Patria

Naslovna stran revije jugoslovanske skupnosti v Argentini, ki je bila izdana ob 40-letnici ustanovitve nove Jugoslavije.

pri gledalcih vzbudili veliko zanimanje.

V Jugoslovanskem domu je bil 2. decembra zanimiv zabavni program pod naslovom »Argentinsko-jugoslovanski krožek«, kjer so se naši ljudje zabavali skupno z argentinskimi prijatelji.

Glavna slovesnost je bila 4. decembra 1983 v gledališču Grand Splendid v središču Buenos Airesa. Bogatemu sporedu so prisostvovali uradni predstavniki jugoslovanske ambasade, predstavniki izseljenskih društev, ugledne domače osebnosti in okrog 800 naših izseljencev ter njihovih potomcev. Poudariti moramo, da je veliko ljudi prišlo celo iz 70 km oddaljenega Berissa, dva avtobusa naših ljudi pa sta se pripeljala celo iz 370 kilometrov oddaljenega Rosaria.

Po argentinski in jugoslovanski državni himni je slovesnost začel predsednik skupnega odbora Rodolfo Štekar, ki je poudaril pomen narodno-osvobodilnega boja in dneva republike. Nato je spregovoril ambasador SFRJ v Argentini. V bogatem sporedu je sodelovalo prek 200 izvajalcev, ki so se predstavili v narodnih nošah z vseh koncev Jugoslavije. Ob številnih plesnih, pevskih in glasbenih skupinah Jugoslovanskega doma iz Dock Suda, Triglava in Jugoslovansko-argentinskega centra iz Berissa je nastopil tudi pevski in tamburaški ansambel »Zagreb« iz Rosaria.

Vsi izvajalci so se izredno potrudili in zato z vsakim nastopom navdušili zbrano publiko. Tako so naši izseljenci in njihovi potomci izredno ponosno dokazali svojo ljubezen do ljubljene domovine oziroma domovine prednikov.

Omeniti moramo še, da je v počastitev 40-letnice Avnoja izšla tudi poseb-

na revija, kjer je objavljena vrsta zgodovinskih prispevkov tako o jugoslovanskih republikah oziroma pokrajinah kakor tudi o samih izseljenskih društvih v Argentini.

Carlos Alberto Kunica

AVSTRALIJA

Likovna razstava slovenskih naseljencev

V Merrylandsu, predmestju Sydneya, je bila od 27. novembra do 4. decembra 1983 likovna razstava slovenskih ustvarjalcev v Avstraliji. Razstavo je pripravilo Slovensko versko središče pod geslom »Bog je ustvaril svet v barvah«.

Razstavo je odprl Mr. Harry Maley, župan krajevne občine, v prisotnosti drugih uglednih gostov in številnih naših rojakov. Že v sami veži nove dvorane je bilo razstavljenih nekaj slik z značilnimi slovenskimi pokrajinskimi motivi, goste pa je pozdravilo dekle v pravi gorenjski narodni noši, kar je dalo razstavi poseben značaj in pomen.

Predstavilo se je 40 likovnih ustvarjalcev slovenskega rodu s 119 svojimi eksponati. Izmed teh jih je bilo 18 iz Novega južnega Walesa, 17 iz Viktorije, 4 iz Queenslanda in eden iz Južne Avstralije, torej iz štirih avstralskih zveznih držav. Zanimivo je, da so prevladovale ženske-slikarke. Izmed 119 eksponatov jih je bilo samo 68 naprodaj in ob zaključku razstave je od teh ostalo samo še nekaj.

Med razstavljanji je bilo nekaj že dobro znanih imen, kot na primer Stanislav Rapotec, ki se je sicer predstavil samo z eno sliko, vendar pa je ime Rapotec znano po vseh avstralskih umetnostnih galerijah in tudi drugod po svetu. Njegov Magnificat I. je razstavljen v zahodno-avstralski galeriji v Perthu, Magnificat II. krasi stene avstralske ambasade v Parizu, Magnificat III. pa je na razstavi v umetnostni galeriji države N. J. Wales. Poleg tega pa so Rapotčeva dela razstavljena tudi v vatikanski galeriji moderne umetnosti. Slovencem se je Rapotec tokrat predstavil z »Večerom na Dravi«.

S štirimi slikami se je predstavila Romana Favier Zorzut, znana in priznana umetnica, katere dela so na stalni razstavi v melbournski galeriji, razstavljala pa je že tudi drugod po Avstraliji in izven nje.

Precej drugih likovnih ustvarjalcev pa nam je znanih z vsakoletnih slikarskih razstav Slovenskega društva Melbourne, kot na primer: Vasja Čuk, Draga Gelt, Relja Plavšak-Plar, Ivan

Jenc, Jane Nemeč. Opaziti pa je bilo tudi nekatera povsem nova imena.

Dela so bila v različnih slikarskih tehnikah in motivih. Značilno je, da so prevladovali slovenski pokrajinski in folklorni motivi, sploh pri Vasji Čuku, Stephanie Jakovec, Petru Kokalu, Danili Pirjevec in še nekaterih. Drugi pa so se pri svojem slikanju osredotočili na avstralske motive, tihožitje, portrete. Bilo pa je nekaj slik, ki so bile daleč stran od vsega tega, ustvarjene po čisti ustvarjalčevi domišljiji, abstraktne, da ne rečemo surrealistične, kar vse pa nam priča o globini in umetniškem smislu in talentu vsakega posameznega slikarja, katerim doslej nekako nismo dali dovolj priljubljenosti, da pridejo do močnejšega izraza in se tako še bolj razvijejo ob vednosti, da je njihovo ustvarjanje cenjeno in da ima svojo vrednost.

Treba je poudariti, da je imela razstava za slovensko skupnost v Sydneyu kot tudi nasploh v Avstraliji velik pomen. V tej državi je to bilo prvič, da smo imeli takšno razstavo in s tolikimi razstavljalci slovenskega rodu. Kdo je sploh vedel, da imamo v Novem južnem Walesu kar osemnajst ljudi, ki se ukvarjajo s slikanjem, čeprav jih je verjetno še več, da ne govorimo še o drugih zveznih državah. Tako zdaj tudi naši likovni ustvarjalci vedo, da znamo ceniti njihove stvaritve in da so te stvaritve hkrati tudi njihov doprinos k naši slovenski izseljenski kulturi kot tudi prispevek avstralski kulturi iz naše etnične srede.

Pater Ciril ima v načrtu razstavo že za naslednje leto, kjer pa bi takrat razstavili izdelke, kot so gobleni in podobno, poleg pa še morebiti likovno razstavo lokalnih likovnih ustvarjalcev.

Slovenski verski center v Merrylandsu igra pomembno vlogo pri združevanju naših naseljencev, ne samo v verskem smislu ampak tudi drugače pri družabnem življenju, učenju slovenščine, v kulturnoumetniških udeleževanjih in potrebah tukajšnjih Slovencev. S tem je upravičena potrebnost nove dvorane in njena večnamenska uporabnost, kar se je potrdilo tudi s to tako odlično organizirano in potrebno razstavo.

Jože Žohar

Kjer matere ni, tam sreča beži.

Ljubo doma, kdor ga prav ravna.

od porabja do čedada

Koroški Slovenci – boj za člen 7

Slovenec kot majhnemu narodu, ki je hkrati postavljen na zelo vetroven prostor na tem koščku Evrope, zgodovinske okoliščine niso bile v preteklosti nikoli kaj prida naklonjene. Svojo neodvisnost smo izgubili že tedaj, ko je bila slovenska državnost šele v zametkih, tako rekoč v zibelki. Samo na Koroškem, v Karantaniji, so stari Slovenci ustoličevali svoje vojvode. Potem pa so nam poldrugo tisočletje vladali Habsburžani.

Cesarska Avstrija – v bojazni, da se ne bi Slovenci združili »pod streho ene hiše« – je naše ozemlje razdelila na več dežel. Tako so nas napravili za Kranjce, Štajerce, Korošce, Primorce, samo da ne bi bili Slovenci. Menili so, da nas bodo tako razcepljene laže ponemčili. Slovensko ozemlje je bilo vrhu tega nekajkrat drobiž, s katerim so velike sile poravnavale svoje račune.

Slovenci smo po prvi svetovni vojni izgubili tudi zibelko stare slovenske države, Koroško. Velike sile so zahtevale ljudsko glasovanje, na katerem naj bi se Korošci odločili ali so za Avstrijo ali za Jugoslavijo. Medtem ko se je nova slovenska oblast v Ljubljani sponadala s stavkajočimi delavci, so velikonemški propagandisti na Koroškem dosegli izid glasovanja v svoj prid. Četudi je bila južno od Drave večina prebivalcev za Jugoslavijo je večji del Koroške ostal v Avstriji. Raznarodovalna politika stare Avstrije se je nadaljevala tudi v avstrijski republiki in traja še zdaj.

Boj za člen 7

Kakor se Slovenci v Italiji vsa bojna leta potegujejo za celovito zakonsko zaščito njihovih pravic, prav tako vodijo koroški Slovenci vztrajno bitko za izpolnitev sedmega člena avstrijske državne pogodbe. Leta 1955 so zavezniške sile odpravile okupacijo Avstrije in z njo podpisale posebno državno pogodbo, s katero je Avstrija postala neodvisna in obvezno nevtralna država. To pogodbo je podpisala

tudi Jugoslavija, potem ko je postalo očitno, da so veliki štirje – Rusi so za to dobili 50 milijonov dolarjev odškodnine od Avstrije – sklenili ohraniti avstrijsko državo v starih mejah. Da bi zaščitila koroške Slovence, je Jugoslavija zahtevala v državni pogodbi poseben člen, ki je dobil številko 7 in v katerem so podrobno opisane vse pravice, ki jih mora Avstrija zagotoviti Slovenem. Toda medtem ko so bili avstrijski voditelji do podpisa državne pogodbe polni obljub za manjšino, so kaj kmalu po letu 1955 spet prišli na dan s pravo barvo. Najprej so se spravili nad dvojezično šolstvo in uzakonili zahtevo, da morajo slovenski starši vsako leto s posebno prošnjo dobiti dovoljenje za šolanje svojih otrok v slovenskem jeziku. Ko je šlo pred leti za izvedbo določila državne pogodbe o dvojezičnih krajevnih napisih, so nemški nacionalisti v nekaj nočeh razbili vse dvojezične table. Slovensko gimnazijo v Celovcu – edino srednjo šolo, ki jo imajo Slovenci – so razglasili za strup. Bolj ko so na Koroškem dvigali glavo nekdanji nacisti, združeni v posebni organizaciji »Heimattendienst« (Domovinska služba), bolj se je v nemala gonja proti Slovenem. Najnovejši poskus protislovenske zarote velikonemških nacionalistov je zahteva, naj bi odpravili slovenske šole, ki so raztresene po številnih vaseh južne Koroške, in vse slovenske otroke združili v nekaj šolskih središč. S tem bi prizadejali nov hud udarec slovenskemu šolstvu.

Za Slovence na Koroškem je položaj toliko težji, ker so se proti njim združile vse obstoječe stranke, ki skupaj določajo politiko do Slovencev. Poglavitno besedo pri tem pa imajo najbolj zagrizeni nasprotniki Slovencev, pripadniki desničarskih sil. Po drugi strani pa so si zlasti v zadnjih nekaj letih Slovenci pridobili – zaradi svojega odločnega boja – dosti zaveznikov med demokratičnimi silami današnje Avstrije, zlasti med mladino nemškega rodu in v kulturnih, znanstvenih in drugih krogih. Slovence so začeli bolj upoštevati in začeli so celo prevajati v nemščino književna dela nekaterih pisateljev koroških Slovencev. Vsekakor pa ostaja zahteva po izpolnitvi določil člena 7 državne pogodbe nespremenljivi cilj vsega boja koroškega slovenskega ljudstva. Od kar je Avstrija dobila novega kanclerja Freda Sinowatza (ta je po rodu gradiščanski Hrvat), se obeta nekoliko več možnosti, da bi Slovenci na pogajanjih z njim le našli nekaj več razumevanja za svoje zahteve.

Drago Košmrlj

»Koroška solidarnost«

Za volitve v delavsko zbornico letošnjega aprila bo kandidirala poleg list socialistov, komunistov, ljudske stranke in svobodnjakov tudi grupacija z imenom »Koroška solidarnost«. Lista je bila ustanovljena na pobudo Koroške enotne liste in nekaterih strankarsko nevezanih članov Zveze slovenskih organizacij, ki v soglasju z načeli ZSO zagovarjajo ojačeno nastopanje narodno zavednih delavcev in nastavljenecv na področjih, kjer so se do sedaj prezirale potrebe pripadnikov slovenske narodne skupnosti. Programe in načela starih volilnih grupacij in nove »Koroške solidarnosti«, ki se med drugim poteguje predvsem za socialne interese delavcev in nastavljenecv zapostavljenega obmejnega gospodarskega področja in za narodnostno enakopravnost, bomo kdaj prihodnjic še posebej predstavili.

Na sestanku »Koroške solidarnosti« sta bila izvoljena za prva kandidata strojni štavec Gregor Krištof in sekretarka Liza Hobel.

Dan izseljencev v Čedadu

V nedeljo, 8. januarja je bil v Čedadu spet tradicionalni »Dan izseljenca«, vsakoletna osrednja narodnopolitična in kulturna manifestacija Beneških Slovencev. Letošnji, že 21. po vrsti, je bil še posebno pomemben, saj je potekal v okviru široke razprave, ki jo trenutno vodijo Slovenci v Italiji o vprašanjih zaščitnega zakona, s katerim naj bi Italija končno zagotovila enakopraven položaj in razvoj na celotnem ozemlju, kjer avtohtono živijo Slovenci.

Tudi ta prireditev je izzvenela v odločni zahtevi Slovencev videmske pokrajine po enaki zakonski zaščiti, kakršna naj bi veljala za Slovence na Tržaškem in Goriškem. Sprejeli so posebno resolucijo, s katero so seznanili vodstva političnih strank in vladne organe. S tem v zvezi je pomembna tudi zahteva videmskega škofa Batistija s podpisi večje skupine duhovnikov, ki se prav tako zavzemajo za to, da je treba končno uzakoniti pravice Slovencev.

Kdor mater tepe, mu
roka usahne.

Kdor ne zna, naj bo
doma.

nove knjige in plošče

Spoznanja

»Spomini, tudi grenki 1945–1954«, kot je v pripisu samemu naslovu dodal avtor RADKO POLIČ, so nov in pomemben prispevek spominski literaturi na prva povojna leta. Avtor, ki je že pred leti svoja medvojna doživetja opisal v knjigi Čudežna pomlad, je nanizal svoje doživljanje v osvobodjenem Beogradu, kamor je prišel kot major v politični oddelek generalštaba iz Slovenije, doživetja in opažanja z nekaterih poti po Jugoslaviji, med drugim tudi kot spremljevalec ruskega pisatelja Soboljeva, svoje službovanje v Berlinu, kjer je bil dobro leto vodja jugoslovanske vojaške misije, ter zaključek svoje vojaške kariere.

Pripovedovanje, ki je veskozi zanimivo in povezano z utrinki izpred vojne in iz partizanstva ter globoko vero v ideale, za katere se je boril, je sicer polno grenkih spoznanj, vendar pa brez pravega priokusa užaljenosti. Tako je bilo, tudi napake so bile, ljudje se tudi spremenijo – bi lahko izluščili iz Poličevega pripovedovanja o lastni usodi.

Knjiga Spoznanja, ki je izšla pri založbi Borec v Ljubljani, bo zanimiva tako za starejše generacije, ki so jim ti spomini še živi, kot za mladega bralca, ki mu Polič prav gotovo ne daje enostranske predstave o preteklosti, hkrati pa ga usmerja v kritično presojanje odnosov in razmer in v mišljenje z lastno glavo.

Knjigo je lepo opremil Matjaž Vitpnik.

Slovenske legende

Pri Cankarjevi založbi je izšla zanimiva in za ohranjanje slovenskega ljudskega izročila dragocena knjiga SLOVENSKE LEGENDE. Avtor knjige, pravzaprav zbiralec ustnega in pisnega izročila, strnjenege v tej zbirki, RADO RADEŠČEK, pravi v uvodu v svojo knjigo takole:

»Zbiranja ljudskih pripovedk, bajk in legend sem se lotil kot človek, ki je vzljubljen edinstveni svet ljudske domišljije. In vsaj nekaj tega, kar sem slišal med kmečkimi ljudmi, bi rad posredoval tudi drugim.«

Legende so v Radeščkovem delu urejene po krajevnem načelu, zasto-

pana je vsa Slovenija, od ljubljanske okolice, prek Gorenjske, Zasavja, Štajerske, Koroške, Prekmurja, Dolenjske, Bele krajine in Notranjske do Primorske. Zajete so v priložno šestdeset pripovedi, vsaka teh pripovedi pa je tridelna. Najprej nam Radešček na kratko predstavi okolje, zgodovinske in zemljepisne značilnosti kraja, od koder izvira posamezna legenda. V drugem delu sledi legenda sama, največkrat neposredno zapisana po ustnem viru, ponekod pa tudi povzeta iz drugotnih virov (na pr. iz Valvasorja, Trdinovih, Bevkovih in Levstikovih povesti...). V tretjem delu pa se avtor sprašuje po zrnu resnice, prisotnem v vsaki, še tako fantastični ljudski pripovedi.

Knjiga Slovenske legende je tudi precejšen založniški dosežek; tiskana je na kvalitetnem papirju ter oblikovno in grafično zelo lepo urejena. Cena (1100 dinarjev) tudi ni pretirana, saj se k takšni knjigi baleb večkrat vrača in najde v njej vedno nove zanimivosti.

Avtor ilustracij, ki sugestivno ponazarjajo zbrane legende, je Milan Bizovičar, knjiga pa je opremljena tudi s številnimi fotografijami in s posnetki Valvasorjevih grafik (gradovi, zemljevid).

Ilustracija iz knjige Rada Radeščka Slovenske legende, delo Milana Bizovičarja

Prva slovenska enciklopedija tehnike

V nakladi 15 tisoč izvodov je Cankarjeva založba v Ljubljani izdala Enciklopedijo tehnike, ki je izšla v sodelovanju z založbo Narodna knjiga iz Beograda.

Gre za prvo enciklopedijo tehnike v slovenščini, ki je nastala na podlagi dopolnjene švedske in nemške izdaje, naši strokovnjaki pa so gradivo glede na naše okoliščine dodatno dopolnili,

razširili in obrusili. Delo obsega več kot 700 strani in je opremljeno z okoli 2 tisoč slikami, razdeljeno pa je v 280 poglavij, ki obravnavajo več kot 7500 tehničnih pojmov s področja številnih strok in znanstvenih vej. Tako zajema Enciklopedija tehnike, katere cena je 3400 dinarjev, med drugim znanje o snoveh, surovinah, energiji, posega pa tudi na področja kot so avtomobilizem, gradnja cest, fotografija, kemična industrija, letalstvo, radio, tekstilna industrija, raketna tehnika itd. Sklepno besedo je napisal Peter Likar, delo pa je prevedlo in priredilo deset avtorjev.

Slovenske rudarske pesmi

Zveza kulturnih organizacij Trbovlje je izdala pesniško zbirko z naslovom SLOVENSKE RUDARSKE PESMI. Več kot štiristo pesmi okrog 140 avtorjev je zbral Tine Lenarčič, ki je knjigo razdelil v dva dela. Prvi del obsega antologijo slovenskih rudarskih pesmi in esej o rudarskem pesništvu avtorja Matjaža Kmecla, v drugem delu pa so objavljene druge rudarske pesmi, slovarček manj znanih rudarskih izrazov in kratke biografije avtorjev pesmi.

Zbirka je obsežna, saj ima 400 strani. Opremil jo je arhitekt Janez Bizjak, v njej pa je tudi deset umetniških prilog znanih slikarjev in kiparjev. V knjigi so rudarske pesmi iz vse Slovenije, avtor pa jih je iskal tudi zunaj naših meja.

Glasbeno izročilo Koroške

Pri Helidonu založbe Obzorja iz Maribora je izšla plošča – dvojni album s posnetki izvirne ljudske glasbe s Koroške.

Posnetke zanjo so zbrali in izbrali sodelavci sekcije za glasbeno narodopisje inštituta za slovensko narodopisje znanstveno-raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

V spremnem besedilu, priloženem dvojnemu albumu Koroške, je zapisano, da so sodelavci sekcije od leta 1976 dalje na Koroškem obiskali 68 krajev in posneli 1441 enot, od tega 150 z instrumentalno glasbo. Poleg tega so zbrali še veliko zanimivega in dragocenega narodopisnega gradiva o šegah, življenju, izdelovanju glasbil, plesu, torej so opravili ogromno dela.

Knjige, o katerih poročamo na tej strani, lahko naročite tudi prek našega uredništva.

materinščina

Domotožje je premalo

Vsi poznamo pretresljivo domotožno pesem o lepi Vidi, kakor jo je po slovenski ljudski pesmi zapel France Prešeren, poznamo tudi Cankarjevo dramo Lepa Vida, v kateri je še podrobneje obdelal in poglobil skrivnostni gon človeškega, mogoče še prav posebej slovenskega srca, nemirnega in ves čas hrepenečega.

Domotožje in hrepenenje sta gotovo med najbolj občeloškimi čustvi in se v nas menjavata kakor v začaranem krogu, kakor noč in dan, kakor lunine mene, kakor letni časi: hrepeniš iz svojih razmer in komaj to dosežeš, se že spet oglasi hrepenenje – spodbuda vsega razvoja in napredka – ali pa oglasi domotožje po prejšnjem življenju, po prejšnjih krajih, po prejšnjem jeziku...

Koliko evropskih izseljencev izpred sto let in pozneje se je ravnalo po Prešernovih besedah: »Če doma jim dobro ni, žerjavi se čez morje vzdignejo.« Amerika se mora za svoj razvoj v marsičem zahvaliti ravno evropskim priseljencem, tem lepim Vidam, ki so pustili doma družine in domače, žrtvovali svoj jezik in narod in šli garat v neznanu.

Večina naših izseljencev je zahrepenela po boljšem zaslužku v Novem svetu, nekaterim pa se je zahotelo od doma tudi samo iz sle po večji svobodi. Večina teh lepih Vid je ostala v tujini, se tam poročila, si ustvarila družino, novo okolje. Šele v novejšem času je vmes tudi nekaj Martinov Krpanov, ki odhajajo v tujino samo na začasno pomoč, kakor Krpan na Dunaj, in se potem vrnejo kakor iz službe.

Ampak za oboje, za lepe Vide in Martine Krpane, je značilno domotožje: »Vida vsak dan je pri oknu stala, se po sinku, oču, mož jokala.« – Martin Krpan: »Pri vas pa ne bom ostajal... Že hudo me ima, da bi spet enkrat bil na Vrhu pri Sveti Trojici.«

Domotožje kot drugi tečaj človeškega srca je narobe hrepenenje, je vez z domačijo, z domačimi, pa čeprav revnimi razmerami, je popkovična, ki se v človeku vse življenje ne odtrga od

materinega naročja. In usodno zavezana ji je ne le sama lepa Vida, temveč tudi njena nova družina. Dokler je lepa Vida doma, je za njene hrepeneče oči Indija Koromandlja kdo ve kje zunaj majhnih, utesnenih domačih razmer, ko pa pride iz njih, je Indija Koromandija mahoma doma in to hrepenenje prenaša tudi na svoj drugi in tretji rod.

Danes novih lepih Vid – izseljencev – pri nas ni več toliko, kakor jih je bilo včasih, tudi Martinov Krpanov na začasnem delu v tujini je čedalje manj, tako pač narekuje svetovna gospodarska kriza. Ostale pa so številne družine in potomci nekdanjih lepih Vid po vsem svetu, ki jih večinoma vse še veže skrivnostna popkovična na dom očetov in mater, dedov in babic, z domotožjem, ki ga je včasih težko razložiti, dostikrat pa še teže potešiti.

In vendar je naša dolžnost po svojih močeh ohranjati to Indijo Koromandijo naših rojakov, domovino in zibelko njihove in naše materinščine, in **jim ljubezen vračati z ljubeznijo, domotožje z razumevanjem**. Samo enostranska ljubezen je namreč žalostna stvar, nezadoščeno domotožje pelje v razočaranje in obup. To dvoje pa ni znamenje zdravja in moči. In vsak narod je kakor človeško telo, z različnimi deli, ki imajo različne naloge in možnosti, pa vendar vsi isti skupni cilj: zdravje in moč in dobro počutje celote. In kakor že iz stare prisprodebe o človeškem telesu vemo, da niti glava, pa naj se ima za še tako pametno, ne more in ne sme samovoljno odločati, katere ude je pripravljena priznati in skrbeti zanje, katerih pa ne, tako je tudi z narodnim telesom: more biti zdravo in se dobro počutiti le, če je zdrav in dobro prekrvljen vsak ud, ki se šteje za del narodnega telesa.

Slovenci smo – podobno ali še slabše kakor marsikateri drug narod – vajeni kaj neljubeznivih posegov v naše narodno telo: dolga stoletja smo smeli biti – spet po Prešernovo – le hlapci in dekle, saj so nam vladali tujci. Ampak kolikor bolj je misel na svobodo in samostojnost zorela, toliko bolj nas je bolelo, ko so nam narodno telo samovoljno in neusmiljeno obsekavali, da so velika področja ostala v tujih državnih okvirih, kjer se naši ljudje jezikovno in s tem tudi drugače ne morejo udejanjati kot narod, da z domotožjem gledajo v domovino.

Ampak domotožje je premalo, to je enostranska ljubezen. Matica mora, če naj ravna razumno in človeško, **skrbeti** za vse svoje ude, tudi za lepe Vide v izseljenstvu in Martine Krpane na začasnem delu, tudi za obrobne pokrajine v sosednjih državah, za vse te šo bolj kakor za ude v matični domovini. Z upravnim poudarjanjem krivično vsiljenih mej in s predpisovanjem, kdo

je sorodnik in del narodnega telesa in kdo ne, z zmanjševanjem jezikovne in siceršnje skrbi za rojake zunaj meja, za razumevanje njihovih težav in ljubezni, z omejevanjem medsebojnih obiskov, ne le njihovih pri nas, temveč tudi naših pri njih, rahljamo vzajemne vezi med posameznimi deli narodnega telesa. Tako lahko ravna le kratkovidna politika, ki se more in mora maščevati le na nas samih, na zdravju in moči našega narodnega, s tem pa tudi državnega telesa.

Janko Moder

IZSELJENEC

Od doma je prinesel pest prsti. Zdaj v lončku sredi okna mu rodi; rodi za trpkó srečo in okras spomladi nagelj in jeseni klas.

A klas ospe se, z vetrom mine cvet in pest le eno zrno vseje spet. Vsa druga, ki jih prst namêl je v dlan, v domačo zemljo rada bi zaman.

Zato ob lončku njihov nemi klic ljubeče vabi kljunčke lačnih ptic, naj jih vzemó za pot v domačo stran, za dolgi let čez širni ocean.

Janez Menart

Zajec

Sredi gozda zajec kima, kar na golem on čepi. V tišini strahu nima, dokler kaj ne zašumi.

Že v zgodnjem mraku odide, na dobro pašo on hiti. Prav hitro nazaj ne pride, dokler spet se ne zdani.

Noč je njemu čas zabave, da si poišče obratni spol. Vedno sredi je narave, kjer grozi mu človek, pes, sokol.

Narava dobro ga je obdarovala, dala dobre mi noge in sluh. Družina nê bi mu ostala, ko za beg bi bil lenuh.

Človek in motor

Človek je kot motor. V življenju najboljša je stvar, če poln ima rezervoar.

Jože Savarin, Besana Brianza (MI), Italija

TISKOVNI SKLAD

ARGENTINA: Ferdinand Cotič 15.- US\$.

AVSTRIJA: Jozef Mautz 40.- Sch, Anton Rosc 60.- Sch, Franc Kristan 40.- Sch.

ANGLIJA: Franc Gantar 1.- £, Stanko Hauptman 1.- £, Vladimir Gmajner 1.- £.

AVSTRALIJA: Franc Valencic 5,20 a\$, Darinko Hafner 1,63 £, Marija Novak 7,61 £, Pepca Ohman 5.- a\$, Karlo Dolmark 600.- din, Ivan Cirej 100.- din, Lojze Košorok 4.- US\$, Roman, Marta Reja 50.- a\$, Boris Rogelja 10.- a\$ in 40.- din, Rafael Koren 10.- a\$, Julian Viola 1.- a\$, Karel Sedmak 3,24 £, Martin Belec 5.- a\$, Franc Pečovnik 3.52 £, Viktor Javornik 2,85 £, Štefan, Sonja Kuprešak 11,59 £, Anica Markič 7,51 £.

BRAZILIJA: Vladimir Ovca 450.- din.

BELGIJA: Friderik Jošt 280.- Bfr, Michel Mehar 330.- Bfr, Jože Martinšek 200.- din, Ivanka Janežič 330.- Bfr, Jožefa Globevnik 100.- din, Anton Stemberger 330.- din, Familija Špital 330.- Bfr, Alojzija Žibert 130.- Bfr, Jože Čotar 30.- Bfr, Franc Trkaj 330.- Bfr, Rudi Čepin 80.- Bfr, Silvij Bogovič 80.- Bfr, Albina Rak 160.- Bfr, Karel Tisnikar 300.- Bfr.

DANSKA: Ljudmila Galjanič 70.- Dkr.

FRANCIJA: Ivan Demšar 10.- FF, Francka Prek 10.- FF, Antoine Jančkovič 40.- FF, Jožica Furlan 8.- FF, Marija Kohek 20.FF, Josef Turk 200.- din, Franc Abram 50.- FF, Franc Slak 5.- FF, Jernej Bartol 5.- FF, Stanislav Vodeb 10.- FF, Ivan Šinkovec 10. FF, Marija Grusemer 65.- FF, Josef Knaus 10.- FF, Franc Gričar 10.- FF, Anton Škruba 20.- FF, Louis Mlakar 20.- FF, Emeric Jakic 15.- FF, Ivanka Koci 20.- FF, Marko Sajevec 40.- FF, Terezija Kozole 5.- FF, Ivan Gradišnik 5.- FF, Jožefa Tempet 10.- FF.

HOLANDIJA: Fanika PERC 3.- Hfl, Alenka Pool-Kitak 10.Hfl, Francka Kurnig 23.- Hfl.

ITALIJA: Vika Piskar 10.000.- Lit, Jože Savarin 7.000.- Lit.

JUGOSLAVIJA: Frank Milavec 24.- US\$, Ana Krasna 64.- din, Gabrijela Benko 100.- din.

KANADA: Frank Kukovica 25.- c\$, Alojz Jelovčan 5.- c\$, Andrej Očep 11.c\$, Nadi Premru 200.- din, Štefan Jerebič 5.c\$, Frank Lenarcic

2.- c\$, Ivan Vrbnjak 6.- c\$, Tatjana Sever 2.- c\$, Nataša Rogelj 2.- c\$, Olga, Ray Bujovec 10.-c\$ Ivan Dolenc 10.- c\$, Rudi Milavec 10.-c \$, Karlo Crepnjak 1,20 c\$, Marija Zohar 5.- c\$, Jože Maznik 10.- c\$, Fani Celigoj 5.- c\$, Zora Forlani 8.- c\$, Ivan Petrič 5.- c\$, George Kure 3.- c\$, Frank Vrechar 15.- c\$, Cilka Kralj 2.- c\$, Ivan Turk 3.- c\$, Louis Gasnik 7.- c\$, Irma Gomboc 2.- c\$, Justina Petrovsky 7.- c\$, Pauline Branisel 2.- c\$, Tone Mokar 5.- c\$, Peter Beličič 10.- c\$, Ivan Nemanič 7.- c\$, Gustl A. Fujs 3.- c\$, Anton Babich 5.- c\$, Ignac Tkalec 5.- c\$, Leopolda Ieroncig 10.- c\$, Ivan Hren 2.- c\$, Antonia Otonicar 1.- c\$, Anton Radovan 13.- c\$, Maria Herakovič 5.- c\$, Štefan Lesic 8.- c\$, Viktor, Greta Zupanc 8.- c\$, Ivan Majcen 2.- c\$, Maria Ursic 1.- c\$.

LUXEMBOURG: Karlo Čuš 160.- Bfr.

ZR NEMČIJA: Darinka Rzisnik 5.- DM, Alojz Rot 150.- din, Milan Marcijan 100.- din, Simon Potočnik 5.- DM, Vinko Murgerle 5.- DM, Angela Beil 10.- DM, Josefina Lesic 4.- DM, Ludvik Secko 100.- DM, Anton Košir 20.- DM, Ančka Lavš 20.- DM, Anton Vivod 23.- DM, Vinko Marinko 5.- DM, Paula Mihelitsch 5.- DM in 100.- din, Marija Černigoj 10.- DM, Jože Ograjenšek 500.- din, Franc Kosmač 5.- DM, Daniel Jereb 300.- din, Drago Šober 5.- DM, Slavica Tutić 200.- din, Johann Kordiš 200.- din, Ervin Špeglič 300.- din, Alojz Čoklc 5.- DM, Erika Leist 10.- DM, Johan Ogrinc 15.- DM, Marija Modic 5.- DM, Matilda Audic 5.- DM, Drago Juran 12.- DM, Ivan Kunst 10.- DM, Vinko Korber 13.- DM, Justina Strutz 15.- DM, Dušan Pevčević 12.- DM, Norberg Ogrin 2.- DM, Alois Medle 12.- DM, Alois Horvat 12.- DM, Julijana Lamprecht 12.- DM, Josef Klančnik 10.- DM, Martin Konda 5.- DM, Franz Slatcschek 5.- DM, Maria Neumann 10.- DM, Rafael Klančar 6.- DM, Gabrijela Budja 2.- DM, Daniela Wellmann 2.- DM, Matilda Vrankar 5.- DM, Gregor Zarnik 2.- DM.

ŠVEDSKA: Viktor Semprimožnik 40.- Skr, Ivanka Eniko 20.- Skr, Marija Perovič 10.- Skr, Štefka Uršič 10.- Skr, Silvo Berginc 10.- Skr, Justina Stevič 25.- Skr, Pavla Strgar 10.- Skr, Ani Radosavljevič 10.- Skr, Miško Čokolič 10.- Skr, Josef Medved 10.- Skr, Štefka Lešer 10.- Skr, Anton Utrosa 10.- Skr, Angela Primar 40.- Skr, Minka Benedik 20.-

Skr, Marija Šuštaršič 10.- Skr, Adolf Vacun 20.- Skr, Stanko Bračko 20.- Skr.

ŠVIČA: Milena Lukač 300.- din, Marija Hirt-Pleteršek 10.- Sfr, Cilka Bizjak 10.- Sfr, Miroslav Keber 5.- Sfr, Alex Gergar 15.- Sfr, Nežka Hauri 10.- Sfr, Vida Frazzetto-Kirn 8.- Sfr, Ernesta Winkler-Sulič 10.- Sfr, Štefanija Pevec 15.- Sfr.

USA: Matt Yurkovich 2.- US\$, Frank D. Rode 200.din, Mary Skerlong 5.- US\$, Julka Kramzar 1.- US\$, Anna M. Kapelar 5.- \$, Mary Skusek 5.- \$, Mary Mutschler 100.- din, Vida Košir 3.- \$, Ferdinand Pozek 2.- \$, Anton Škamperle v spomin na pok. Dr. Ludwika Leskovarja 15.- \$, Frank Zupančič 4.- \$, Vincent Coff 6.- \$, Frances Klein 5.- \$, Frank Groser 18.- \$, Angela Zaitz v spomin na pok. moža Franka 4.- \$, Frances Vider v spomin na pok. moža Freda 5.- \$, Kati Bernik 4.- \$, Mary Omejc 1.- \$, Jennie Opalk 4.- \$, Frances Glazer 1.- \$, Minka Strasner 2.- \$, Ronald Jaksic 1.- \$, Frances Tavčar 12.- \$, Pauline Ketchel 5.- \$, Mary Robas 1.- \$, William L. Volk 1.- \$, Helen Kapla 3.- \$, Antonia Zolnir 4.- \$, Martina Sepaher 2.- \$, Katarina Modic 6.- \$, Joseph Umeck 8.- \$, Mary Znidarsic 7.- \$, Mary Ocvirk 8.- \$, John Bambic 2.- \$, Mary Iskra 3.- \$, Millie Skalar 2.- \$, Drago Drakulič 1.- \$, Pauline Gusdon 4.- H, Tony Fedran 8.- \$, Martin Matjan 10.- \$, Dominik Hočevar 2.- \$, Emma Ferencak 8.- \$, Mary Debec 4.- \$, Frank Baits 2.- \$, Margaret Lipitz 2.- \$, Mary Laurich 1.- \$, Joseph Malli 4.- \$, Zora Abelaf 4.- \$, Elizabeth Fortuna 2.- \$, Ludmila Poznic 3.- \$, John, Agnes Repovž 12.- \$, Ursula Matos 3.- \$, Kristina Silver 4.- \$, John Kucic 3.- \$, Maria Gibicar 3.- \$, Jennie Kuret 1.- \$, Maria Adam 8.- \$, Anica, John Judnich 4.- \$, Lucas F. Zupan 2.- \$, Frank Kosem 4.- \$, Andre Vivic 3.- \$, Anna Kolar 6.- \$, George Bole 4.- \$, Edward Krasovic 2.- \$, Anton Glavač 4.- \$, Margareta Kovačič 7.- \$, Helen Madison v spomin na pok. starša Katko in Jakobu Zupančiča 8.- \$, Sam Pasalich 4.- \$, Steve Kertel 4.- \$, Mary Potočnik 4.- \$, Walter Jud 1.- \$.

VENEZUELA: Andrej Milillo Berlot 10.- US\$.

Vsi prispevki so bili vplačani do 10. januarja 1984. Uredništvo in uprava Rodne grude se vsem darovalcem iskreno zahvaljujeta.

mislimo na glas

Kam človek?

»Kam človek?

Narava se prebuja, ptički pojo pod milim nebom. Kakor vsako pomlad se nam ob porajanju novega življenja v naravi vzbujajo v duši želje po boljšem, plemenitejšem pojmovanju ciljev človekovega življenja na tej dobri materi zemlji.

Toda ob misli, kako jo skrunimo in nesmiselno izkoriščamo, se nehote zgrozimo. Žalost nas obide ob poslušanju radijskih in televizijskih oddaj in ob branju časopisov. Obhaja nas strah, kaj nam prinese bodočnost. Zaskrbljeni se sprašujemo, mar so vse dobre želje, vsa prizadevanja male peščice dobrih, dalekovidnih in poštenih ljudi glas vpijočega v puščavi? Ali je vsak apel na zdrav razum in človečanski čut v tem izumetničenem svetu pehanja za materialnim bogastvom in popolni predanosti telesnim nasladam in strastem – zaman?

Govorimo o miru, o častnem miru, toda kje je ta mir, kje čast? Oboroževanje, grožnje, spletkarjenje in zahrbtno delovanje drug proti drugemu pod krinko dobre volje gredo neovirano naprej. Rekla bi kot strupena kača se ovija vsa ta grdobija lisjaštva in pretkanosti, kdo bo večji in važnejši, okoli velike družine človeštva...«

To je začetek uvodnika, ki ga je pred enajstimi leti 24. aprila 1973 objavila v uradni prilogi Progresivnih Slovenov v čikaški Prosveti urednica te priloge Mary Grill-Ivanusch.

List je že močno porumenel od časa, a tistega kar je Mary Grill-Ivanusch takrat napisala, se čas ni dotaknil. Prav tako je veljavno danes, kakor je bilo takrat, ali pa še mnogo bolj.

»Zdaj se je zame čas kar ustavil,« je zapisala v pismu rojakinja iz Amerike, »tako da se včasih sama sebi čudim, saj sem prej vedno tako hitela sem in tja, ko pa je bilo toliko opravkov. Tudi v stari kraj ne pridem več. Osem križev in pol je kar zadosti za počitek. Pa saj sem bila tam devetkrat. Tudi otroke in vnuke sva pripeljala z Johnom. Zdaj Johna ni več in vnuki so zrasli. Počivam. Sedim in šivam in pletem za pravnuke. Lahko bi mi bilo lepo, ko bi ne bilo teh skrbi. Včasih sem se bala za

sina in moža, ko sta delala v jami. Zdaj me skrbi za vnuke in pravnuke, ko je svet tako poln hudobij. Ne gledam televizorja, ne poslušam radia, ne berem časopisov in vendar vse zvem. Soseđa je izgubila sina in vnuka, oba vojaka. Sin ji je padel v Vietnamu, zdaj pa še vnuk nekje v Afriki. Oh, tako se bojim za te naše fante, ki so tako krepki, dobri in pridni. Le zakaj ne moremo živeti v miru...?«

Le zakaj?!

Le zakaj je v svetu toliko prelivanja krvi, toliko porušenih domov, toliko raztepenih družin.

Z marcem spet prihaja pomlad, kakor vsako leto. Prihaja vsa mlada, lepa, vesela in dobra. Ves svet bi objela v svoj mehki objem, če bi bil to svet dobrih ljudi. S seboj prinaša praznik nemenjen ženam vsega sveta. Kakšen lep, vesel praznik bi lahko to bil, če bi se na ta dan lahko veselile vse žene po svetu, če bi se smejale vse matere, če bi veselo prepevali vsi otroci.

Pa ni tako.

Odprite radio. Odprite televizor, razprite časnike: zareglajle bodo strojnice, dim eksplozij bo zastrl pomladno nebo, kriki umirajočih s pogorišč in front vam bodo razparali srce.

In zato je vprašanje rojakinje Mary objavljeno pred enajstimi leti v čikaški Prosveti enako žgoče danes in bo jutri: Kam človek?!

INA

filatelija

Priložnostne znamke v letu 1984

Skupščina Skupnosti jugoslovanskih PTT je ob koncu prejšnjega leta sprejela program izdaj jugoslovanskih priložnostnih znamk v letu 1984. Izdali bodo predvidoma 47 znamk in 2 bloka in skupni nakladi 19,205.000 znamk. Nove bodo letos zlasti znamke v vrednosti 40 in 50 dinarjev, ki so namenjene zlasti frankiranju pisem v tujino.

Znamke, ki bodo izšle letos:

1. 100-letnica rojstva srbskega pesnika in pisatelja Veljka Petrovića: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000 kosov).

2. Zimske olimpijske igre – Sarajevo '84: 8 znamk in sicer: po 2 za 4., 5., 16,50 in 23,70 dinarjev (naklada:

500.000, razen zadnji vrednoti za pismo za tujino, ki bosta izšli v nakladi 385.000) ter 2 bloka: za 50,00 in 100,00 dinarjev (naklada 330.000).

3. Narodne heroine: 8 znamk po 5,00 dinarjev (naklada: 230.000 serij).

4. 40-letnica Denarnega zavoda Slovenije: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000).

5. Fauna: znamke za 4., 5., 16,50 in 40,00 dinarjev (naklada: 400.000, zadnje vrednote pa 240.000).

6. Stara oliva pri Baru: znamka za 5,00 dinarjev (naklada 500.000).

7. Letne olimpijske igre – Los Angeles '84: znamke za 5., 16,50 in 23,70 dinarjev (naklada: 400.000) ter za 50,00 dinarjev (naklada 300.000).

8. Evropa – CEPT (skupni motiv – most): znamki za 23,70 in 50,00 dinarjev (naklada: 700.000).

9. Josip Broz Tito: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000).

10. Evropsko varstvo narave: znamki za 16,50 in 40,00 dinarjev (naklada: 300.000).

11. Muzejski eksponati: znamke za 4., 5. in 16,50 dinarjev (naklada: 400.000) ter za 40,00 dinarjev (naklada: 240.000).

12. Radost Evrope: znamki za 16,50 in 40,00 dinarjev (naklada: 295.000).

13. 750-letnica mesta Virovitica: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000).

14. 100-letnica rojstva srbskega kompozitorja in muzikologa Miloja Milojevića: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000).

15. 40-letnica časopisa Nova Makedonija: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000).

16. Umetnost (reprodukcije): znamka za 5., dvakrat po 16,50 in ena za 23,70 dinarjev (naklada: 400.000) ter za 40,00 dinarjev (naklada: 240.000).

17. 80-letnica časopisa Politika: znamka za 5,00 dinarjev (naklada: 500.000 kosov).

slovenski lonec

KRUHOVA POTICA

$\frac{3}{4}$ kg starega belega ali mlečnega kruha, 4 jajca, $\frac{1}{2}$ l mleka, $\frac{1}{4}$ l kisle

smetane, 2 žlici sladkorja, 1 zavitek vaniljevega sladkorja, malo zmletega cimeta in maščoba za cvrenje in peko.

Kruh narežemo na prst debele rezine. Ubijemo dve jajci, primešamo 2 žlici mleka in razžvrkljamo. V to pomakamo polovico kruhovih rezin in jih nato ocvremo v vročem olju ali masti. Preostalo polovico kruhovih rezin pokapamo z mlekom. Ko so dovolj navlažene, jih izmenično z ocvrtimi rezinami zložimo v pomaščen pekač ali kozico. Tako delamo, da porabimo vse rezine. Ubijemo še preostali jajci, dodamo sladkor, smetano in vaniljev sladkor. Dobro razžvrkljamo in zlijemo po rezinah, ki jih nato potresemo še s cimetom. Porinemo v vročo pečico in svetlo rumeno zapečemo. Ponudimo takoj.

RIZEV NARASTEK

25 dkg riža, 1 liter mleka, sol, 5 dkg masla ali margarine, 10 dkg sladkorja, 2 rumenjaka, malo naribane limonine lupine, sneg iz dveh beljakov, maslo in drobtinice za kozico ali posodo za narastke in malinovec.

Prebran in na hitro opran riž ne premeško skuhamo v soljenem mleku. V skledi vmešamo maslo, rumenjake in sladkor. Pridenemo limonino lupino, ohlajen riž in nazadnje trd sneg iz beljakov. Zmes denemo v pomaščeno in z drobtinicami potreseno kozico ali model za narastke in spečemo.

Ponudimo z malinovcem ali poljubnim kompotom. Dobri so tudi riževi narastki s sadjem kot so naribana jabolka, razkoščičene češnje, rezine marelic itd. Pol kuhanega riža denemo v kozico, pokrijemo s sadjem, ki ga sladkamo po okusu. Po vrhu naložimo ostanek riža. Namesto sadja pa lahko za spremembo uporabimo tudi skuto.

VINSKI PUDING

4–5 žlic finih kruhovih drobtin, vina po potrebi, 4 rumenjaki, 4 žlice sladkorja, sneg iz 4 beljakov, maščoba in drobtine za model.

Vinska krema: 3 dl belega dobrega vina, 12 dkg sladkorja, košček vaniljevega stroka ali zavitek vaniljevega sladkorja, 4 rumenjaki.

Drobtine prepojimo z vinom. V skledi vmešamo rumenjake in sladkor, da penasto naraste. Dodamo prepojene drobtine. Zmes vložimo v dobro pomaščen in z drobtinicami potresen model za pudinge. Pokritega kuhamo tričetrt ure v vreli vodi. Kuhanega zvrnemo na krožnik, oblijemo z vinsko kremo in ponudimo.

Vinska krema: Vino, sladkor in košček vaniljevega stroka segrejemo, za-

vreti pa ne sme. Strok odstranimo in vino ohladimo. Primešamo rumenjake in žvrkljamo na štedilniku tako dolgo, da se zgosti. Posodo odstavimo, jo postavimo v drugo, z mrzlo vodo, in žvrkljamo, da se malo ohladi. Oblijemo puding.

vaš kotiček

Novost! Izdelujem kemične svinčnike z vloženo štampljko z naslovom, ki ga želite. Vse skupaj je lahko enkratno darilo. Izdelujem tudi vse vrste štampljk po zmernih cenah. Del čistega

Zanimiv in še živ običaj

Antonova dražba kolinar

Morda se motim, da takih običajev v Sloveniji ni več, res pa je, da je v Mačah nad Preddvorom še vedno živa šega, ko ob Antonovem prazniku v januarju prodajajo v cerkvi – koline! To je povedano na kratko, morda preveč na kratko, da bi mogli takoj vedeti, za kaj pri vseh tej stvari gre.

Naj najprej predstavim samo vas, ki je ohranila staro, še iz poganskih časov izviračo šego.

Mače so majhna kmečka vas ne daleč od Preddvora. Vas je prislonska na hrib Žrd, 1022 metrov, oziroma bomo rekli kar – na pobočje Storžiča, saj se od daleč zdi, da se tik za vasjo pne strmina, ki ne poneha prej, preden ne zapiše višine 2123 metrov, kar je hkrati tudi vrh Storžiča. Kmetje so svoje čase to hribovje imeli »vključeno« v svoje kmetovanje. Tu je Zaplata s Hudičevim borštom, kjer so vsako leto kosili bujno travo za krmo, tu so planine Dolga njiva, Kališče in druge, kjer so svoje dni pasli drobnico in živino. Zdaj je seveda vse to opustelo. Namesto pastirskih stanov najdemo tu počitniške hiše, namesto drobnice in živine pa precej zaraščene gorske pašnike, ki čakajo, da bi spet oživel. V zadnjem času pa spet kaže, da se bo nekako povrnil čas in bodo pašniki v gorah spet dobili svoje »narurne« obiskovalce... Pa pravijo, da se zgodovina ne ponavlja.

Mače so tudi imenitno izhodišče za

dobička je namenjen v tiskovni sklad Rodne grude. Pišite za brezplačno prospekto na naslov: **Ludwig Secko, Postfach 600833, 6000 Frankfurt, BR Deutschland.**

Prodam enonadstropno hišo (dokončana 3. gradbena faza) s predvidenim lokalom 50 m² za obrt v Hotinji vasi, 12 km iz Maribora. Voda, elektrika, kanalizacija v hiši. Ponudbe na naslov: **Jože Žohar, Bevkova ul. 4, 62000 Maribor.**

V severnem delu Ljubljane prodam vrstno hišo, vseljiva, prva v vrsti. Hiša je enonadstropna, podkletena, z garažo v kleti, ima 140 m² stanovanjske površine, centralno kurjavo, kopalnico in vrt. V neposredni bližini je samopostrežna trgovina, postaja mestnega avtobusa, šola itd. Informacije po telefonu v ZR Nemčiji 06134/23 542 ali pisмено **Kotar, Gartenweg 10 A, 6502 Mainz-Kostheim, BR Deutschland.**

planinske ture na Storžič in na njegove sosedje, predvsem na Srednji vrh, na Mali Grintavec, ki slovi po lepih planikah, Tolsti vrh, Zaplato; posebej lepa pa je »pobočna pot«, ki se začne v Mačah, konča pa na Sv. Jakobu, prav tako nad Preddvorom. To je tako imenovana »praznična pot«, saj so jo uporabljali kmetje iz vasi pod temi gorami tedaj, ko je bil na Sv. Jakobu praznik (prva nedelja po 25. juliju). Hodili pa

Mačenska cerkev, znana tudi po freskah iz let 1450–1460. Cerkev je bila prvič omenjena že leta 1156

niso zgolj na izlet, na oddih, bi se reklo, pač pa zato, da so si ogledali, kako kažejo pašniki na Zaplati, kako se redi živina in drobnica in šele na zadnjem mestu je bilo tudi tisto, da so ob lepem gorskem razgledu in miru tudi – uživali.

Za našo pripoved pa ni zanimiva zgolj vas, ampak bolj sama cerkev nad vasjo. Cerkvico je mogoče opaziti že od daleč, že takoj, ko zapustimo mestni vrvež v Kranju in gremo po katerikoli poti proti severu. Če bi se na primer ustavili na kranjskem polju, bi najprej čisto na levi zagledali cerkvico Sv. Lovrenca, ki kraljuje na samostojni vzpetini tik nad vasjo Bašelj. Potem gremo proti vzhodu in že se nam oko ustavi na cerkvici naše radovednosti – na cerkvici sv. Miklavža nad Mačkami. In če bi panoramo želeli zaključiti, potem moramo še nekoliko proti vzhodu, kjer nas pozdravlja s skrajno zahodnega grebena Potoške gore sv. Jakob in tako naprej... vse tja do Možjance in Štefanje gore. Vse skupaj pa obkroža velika panorama Storžičeve gorske skupine in pa venec Kamniških Alp, ko se Kočna, Veliki Grintavec in hrbet Kalškega grebena slikovito združijo v enkratno gorsko celoto, ki ji ni para. Mnogi celo menijo, »da je to najlepši konec Gorenjske oziroma, da je to pravzaprav prava Gorenjska«. Naj bo že tako ali drugače, nas tokrat zanima le vas Mače in pa cerkvica, ki so jo domačini postavili nekako v 14. ali 15. stoletju, sicer pa se omenja že leta 1156.

Ta vas oživi prav na nedeljo, ki je najbližja dnevu, ko praznuje svoj god Anton, 17. januarja. Letos je to torej, kar naj pomeni, da je bilo to svojevrstno »veselje« v nedeljo 15. januarja. Tedaj se zbero v mali cerkvi številni domačini od blizu in daleč, med njimi

Tik pred dražbo – že obrazi napovedujejo, da bo dražba dolgotrajna...

bo tudi mesarjev, saj je prav Anton zaščitnik tega vedno bolj imenitnega poklica; zbrali se bodo največ zato, da bi bili »zraven« pri veliki dražbeni ceremoniji, ki se odvija kar v cerkvi. Sicer pa pojdemo kar po vrsti.

Navada, ki je tod še živa, nalaga domačinom, da prav na ta dan prineso v cerkev – kolone. Anton, pravijo mu tudi »Preiškov Tone«, »Praščov Anton« in morda še kako drugače, ker ga najdemo na sliki vedno v družbi s prašički, ki jih pase, torej za Antonov praznik gredo ljudje »okoli oltarja« s priprošnjo za zdravje živine in nosijo s seboj izrezljane lesene prašičke. Le-ti so lepo zloženi v »peharju« pred glavnim oltarjem in vsak, kdor gre okoli oltarja, vzame po enega prašička in ga odnese s seboj, na drugi strani pa ga odloži spet nazaj v »pehar«, še prej pa daruje cerkvi dar v denarju. Še preden pa se vse to dogodi, prinese v cerkev hišni gospodar ali pa njegov zastopnik v papir zavite kolone – navadno klobase, krače in še kaj drugega »od prašička«. To odloži na oltarni mizi pri stranskem oltarju, ki je posvečen sv. Antonu. Ko je to opravljeno, ta obhod, služba božja, se začne dražba. Ljudi je seveda toliko, da se jih tare. Na podij pri stranskem oltarju, pri tistem, kjer so na kupu zbrane vse te dobrote, stopi izklicevalec. Iz najbližjega zavitka vzame določeno število klobas, največkrat pet, ali kračo in to »robo« dvigne visoko nad glavo, da je je videti po vsej cerkvi, in začne izklicevanje: »Pet klobas, imenitnih, lepo okajenih, velikih, trideset dinarjev... Kdo da več...!« Iz občinstva takoj zaslišimo glas: »Petintrideset dinarjev...« Izklicevalec pa povzame: »Petintrideset dinarjev... Kdo da več... S prvim, drugim in...« Tretjim pa še ne reče, ker namerava klobase

Leseni prašički, ki jih prinesejo na dan le na Antonovo nedeljo

prodati čim dražje. In spet se zasliši višja vsota. In tako gre naprej vse do tistega trenutka, ko nihče ne ponudi višje vsote od pred njim izklicane in ustrezno povišane. Največkrat pride izklicevalec, če je dovolj spreten, do vsote, ki daleč prekaša vrednost petih, čeprav imenitnih, klobas. Denar, ki se nabere po tej poti, seveda ostane cerkvi za obnovo in za stroške. Odveč je reči, da je tistikrat v cerkvi dosti smeha, zlasti pri dražitvi, ko že iz nagajivosti draže do »bajnih« vsot in v tej nagajivosti v resnici iščejo »zadnjo žrtev«, se pravi tistega, ki izklicano vsoto potrdi še s svojim denarnim dodatkom in za njim – kar naenkrat ni nikogar več. Tako klobase ostanejo njemu, sam pa mora odšteti »izdraženo vsoto«, ki ni, kot rečeno, prav nič majhna. Gorje, če je ne bi zmoغل! Potem izdraže vse, kar je na njem

Hvale vredno je, da je ta običaj še živ, saj sodi med najstarejše take običaje, ki so v glavnem pri nas že utonili v pozabo, vsaj sam nisem našel nikjer zapisanega podatka, ki bi pričal o podobnem.* Nekaj podobnega morda imajo tudi v navadi še vaščani Srednje vasi pri Šenčurju, ko na Štefanovo nosijo okoli oltarja prav tako izrezljane figurice, ki predstavljajo konje za priprošnjo za zdravje in napredek. Da bi pa polagali meso na oltar, tega pa nisem zasledil nikjer. Če bi o tem kdo vedel kaj več, ki bil podatek seveda izredno zanimiv. To, kar sem bil povedal, pa vsekakor velja za imenitno doživetje pa tudi za zanimivo sporočilo, kako naši ljudje še zmeraj ohranjajo in spoštujejo običaje, ki so jih gojili naši predniki.

Marijan Krišelj

* Menda je nekaj podobnega znanega tudi na Dolenjskem (op. ur.).

*Izklicevalec: Kdo da več!
Vse slike: Marijan Krišelj*

The fastest way to Ljubljana
with

YOUR TRAVEL AGENT:

DC-10
MCDONNELL DOUGLAS

Yugoslav Airlines
61000 Ljubljana, Miklošičeva 34
JAT offices in:

AMSTERDAM
FRANKFURT
LOS ANGELES
LYON
LONDON
MALTA
NEW YORK
MADRID
PARIS
MELBOURNE

ZÜRICH
MILAN
AMMAN
MOSCOW
ATHENS
MUNICH
OSLO
BAGHDAD
BERLIN GDR
PERTH
BERLIN WEST

PRAGUE
BIRMINGHAM
ROME
BRUSSELS
SINGAPORE
BUDAPEST
CLEVELAND
STUTTGART
CHICAGO
STOCKHOLM
CAIRO
SYDNEY

COPENHAGEN
DAMASCUS
TOKYO
DETROIT
DÜSSELDORF
TORONTO
GOTHENGURG
TRIPOLI
HAMBURG
VIENNA
ISTANBUL

XIV zimske
olimpijske igre
Sarajevo 1984

XIV Olympic
Winter Games
Sarajevo 1984

XIVèmes jeux
olympiques d'hiver
Sarajevo 1984

Official Olympic Carrier

RAZPIS ZA POLETNO ŠOLO SLOVENSKEGA JEZIKA V KRANJU ZA LETO 1984

Poletna šola slovenskega jezika, ki je bila za potomce naših izseljencev organizirana v letih 1982 in 1983, je doživela lep uspeh, zato nameravamo z njenim delom nadaljevati tudi v letu 1984.

V poletni šoli slovenskega jezika nudimo možnost mladim ljudem slovenskega rodu, potomcem izseljencev, pripadnikom slovenske narodne skupnosti in zamejstvu in tudi otrokom delavcev na začasnem delu v tujini, da se učijo slovenskega jezika, da spoznajo slovensko kulturo in zgodovino in da se seznanijo z življenjem v Sloveniji in Jugoslaviji. Šola je namenjena zlasti dijakom in študentom, ki so že dopolnili 16 let. V šolo bomo sprejeli 45 udeležencev.

Poletna šola slovenskega jezika bo trajala 26 dni, od 16. julija do 10. avgusta 1984. Izobraževalne oblike poletne šole slovenskega jezika so predavanja in lektorske vaje, posebej pripravljene in vodene ekskurzije po Sloveniji, obiski kulturnih prireditev in ustanov, obiski delovnih organizacij, diskusijski večeri, športna in družabna srečanja.

Program poletne šole obsega:

- 20 dni po 4 ure, skupaj 80 ur pouka in vaj slovenskega jezika;
- 3 enodnevne ekskurzije;
- 12 poldnevni programov;
- 3 prosti dnevi in 8 prostih poldnevov.

Ves program poletne šole je namenjen spoznavanju in utrjevanju slovenskega jezika, obenem pa se bodo udeleženci seznanili s kulturnimi, zgodovinskimi, geografskimi, družbeno-ekonomskimi in drugimi značilnostmi Slovenije in Jugoslavije.

Poletna šola poteka v slovenskem jeziku. Glede na predznanje slovenskega jezika pri udeležencih bo pouk organiziran v več težavnostnih stopnjah. Podroben raspored predavanj, vaj, ekskurzij in drugih oblik izobraževanja bodo udeleženci prejeli ob začetku šole.

Poletna šola slovenskega jezika bo na Srednji šoli pedagoške, računalniške in naravoslovno-matematične usmeritve Kranj (prej Gimnazija Kranj), 64000 Kranj, Koroška cesta 13. Dan prihoda v Kranj bo nedelja, 15. julija, dan odhoda pa sobota, 11. avgusta 1984. Udeleženci šole imajo zagotovljeno oskrbo v Domu učencev Ivo Lola Ribar v Kranju, 64000 Kranj, Kidričeva cesta 53.

Potne stroške do Kranja in nazaj plačajo udeleženci sami. Udeleženci sami ali njihova društva pa plačajo tudi del stroškov v višini 100 ZDA dolarjev. Prispevek bodo udeleženci plačali, ko bodo prispeli v šolo. Vodstvo šole zagotavlja udeležencem oskrbo v domu učencev, didaktična sredstva, poravnava stroškov, povezanih z ekskurzijami in poukom ter predavanji.

Prijave zbira:
Slovenska izseljenska matica
Cankarjeva 1
61001 Ljubljana
Jugoslavija
tel. št. (061) 210-647

Na tem naslovu dobite tudi podrobnejše informacije. Rok za prijavo je 1. marec 1984. Kandidati bodo dobili odgovor do 15. aprila 1984.

PRIJAVNICA ZA UDELEŽENCE APPLICATION FORM FOR PARTICIPANTS

Ime/Given name

Priimek/Surname

Datum rojstva/Date of birth

Spol/Sex

Šola, letnik, naslov (za dijake in študente) / School or university, grade or year, address (applies to pupils and students)

Kje je zaposlen, ime podjetja, naslov (za zaposlene) / Employed by (state the name of the firm and its address) (applies to the employed applicants)

Poklic / Profession

Privatni naslov (kraj, ulica, država) / Full home address

Članstvo in sodelovanje v slovenskih društvih/Membership, or activity, in Slovene associations

Posebni interesi (hobi): folklor, glasba, gledališče, šport (ustrezno podčrtaj) / Special interests: folklore, music, theater, sports (underline the appropriate item). Znanje slovenskega jezika: 1. ne razumem, 2. razumem, 3. deloma govorim, 4. dobro govorim / Knowledge of Slovene: 1. do not understand, 2. understand, 3. speak a little, 4. speak well.

Datum/Date

Podpis/Signature